

Інститут вищої освіти НАПН України
Відділ взаємодії університетів та суспільства

Соціальна відповідальність у закладах вищої освіти України:
результати соціологічного опитування

Аналітична доповідь

О. Оржель, О. Петроє, Н. Шофолова, О. Литовченко
За науковою редакцією О. Петроє

Київ – 2023

УДК 378.014.6:005.35]+341.31+338.246.8(477)

DOI: <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-63-6-2023>

Рецензенти:

Десятьова І.О., доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління і проектного менеджменту Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України;

Семененко І.М., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки і підприємництва Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля;

Савицька І.М., кандидат філософських наук, доцент, декан гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України.

*Рекомендовано до друку рішенням Ученої ради Інституту вищої освіти НАПН України
(протокол № 14/9 від 26 грудня 2023 р.)*

Соціальна відповідальність у закладах вищої освіти України: результати соціологічного опитування. Аналітична доповідь / О. Оржель, О. Петроє, Н. Шофолова, О. Литовченко; за наук. ред. О. Петроє. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2023. – 70 с.
ISBN 978-617-7644-63-6

В аналітичній доповіді висвітлено результати аналізу витоків та еволюції ключових концепцій та схарактеризовано основні стандарти соціальної відповідальності університетів. Презентовано результати соціологічного опитування за анкетною «Соціальна відповідальність у закладах вищої освіти України», проведеного у період з 28.04.2023 до 15.05.2023 р., участь у якому взяли 2250 респондентів. Цільову групу опитування склали керівники ЗВО та керівники структурних підрозділів ЗВО, науково-педагогічні та наукові працівники, докторанти, аспіранти, студенти українських університетів.

Представлені в аналітичній доповіді результати соціологічного опитування віддзеркалюють існуючий стан соціальної відповідальності у ЗВО України, виявляють особливості здійснення соціальної відповідальності ЗВО України в умовах воєнного часу та окреслюють перспективи розвитку соціальної відповідальності у ЗВО для цілей повоєнного відновлення України.

Опитування проведено в рамках виконання наукового дослідження відділу взаємодії університетів та суспільства Інституту вищої освіти НАПН України за темою «Політика та механізми реалізації соціальної відповідальності університетів України в умовах війни та під час повоєнного відновлення країни» (державний реєстраційний № 0122U200776).

Аналітична доповідь буде корисною для адміністративного персоналу, науково-педагогічних і наукових працівників та здобувачів закладів вищої освіти, представників органів державної влади та органів місцевого самоврядування, бізнесових та громадських організацій, заінтересованих у співпраці з ЗВО щодо розвитку соціальної відповідальності.

УДК 378.014.6:005.35]+341.31+338.246.8(477)

© Інститут вищої освіти НАПН України, 2023

© Оржель О. , Петроє О. , Шофолова Н. , Литовченко О. 2023

ISBN 978-617-7644-63-6

UDC 378.014.6:005.35]+341.31+338.246.8(477)
DOI: <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-63-6-2023>

Reviewers:

I.O. Dehtiarova, Doctor Habilitated in Public Administration, Professor, Chair of Public Administration and Project Management, Education Management University with the National Academy of Educational Sciences of Ukraine;

I.M. Semenenko, Doctor Habilitated in Economics, Professor, Chair of Economics and Entrepreneurship, Volodymyr Dahl East Ukrainian National University;

I.M. Savytska, PhD in Philosophy, Associate Professor, Dean of Humanitarian-Pedagogical Faculty, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine.

*Recommended for publication by the decision of the Academic Council of the Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine
(minutes № 14/9 of December 26, 2023)*

Social responsibility in higher education institutions of Ukraine: sociological survey results.
Analytical report / O. Orzhel, O. Petroye, N. Shofolova, O. Lytovchenko; academic editing by O. Petroye. Kyiv: Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, 2023. – 70 p.
ISBN 978-617-7644-63-6

The analytical report highlights the genesis and evolution of key concepts of university social responsibility and defines its major standards. It presents the results of sociological survey entitled “Social responsibility in higher education institutions of Ukraine” conducted at Ukrainian HEIs between 28.04.2023 and 15.05.2023, where 2250 respondents participated. The target group of the survey were top and mid-level HEI managers, academic staff, researchers, PhD, master and bachelor students and students at Ukrainian universities.

The data presented reflect the current state of university social responsibility and its perception by Ukrainian HEIs, reveal the specificity of its implementation under wartime and outline the perspectives of university social responsibility as an enabler contributing to postwar revival.

The survey was implemented within the framework of research project «Policy and mechanisms of university social responsibility implementation in Ukraine during wartime and postwar recovery» undertaken by University – Community Engagement Unit of the Institute of Higher Education NAES of Ukraine (state registration number № 0122U200776).

The report will be useful for administrative staff, academic personnel and researchers, learners, representatives of public bodies and local self-governments, business and civic organizations interested in the development of university social responsibility in cooperation with HEIs.

UDC 378.014.6:005.35]+341.31+338.246.8(477)

© Institute of Higher Education NAES of Ukraine, 2023
© O. Orzhel, O. Petroye, N. Shofolova, O. Lytovchenko, 2023

ISBN 978-617-7644-63-6

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	6
I. СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УНІВЕРСИТЕТІВ: КЛЮЧОВІ КОНЦЕПЦІЇ ТА СТАНДАРТИ	7
II. МЕТОДОЛОГІЯ ОПИТУВАННЯ «СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ»	16
III. РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ «СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ»	18
3.1. Загальна інформація про склад та структуру респондентів.....	18
3.2. Стан розвитку соціальної відповідальності у ЗВО України.	21
3.2.1. Політика соціальної відповідальності у ЗВО України	21
3.2.2. Компоненти (аспекти) соціальної відповідальності українських ЗВО	24
3.2.3. Реалізація програм, проєктів соціальної відповідальності, спрямованих на покращення взаємодії ЗВО і суспільства, громади	39
3.2.4. Основні суб'єкти (ініціатори проєктів, програм, політик) соціальної відповідальності у ЗВО.....	40
3.2.5. Співпраця ЗВО із зовнішніми стейкхолдерами	44
3.3. Особливості реалізації соціальної відповідальності ЗВО в умовах війни.....	46
3.4. Пріоритетні напрями соціальної відповідальності ЗВО для повоєнного відновлення України.....	49
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	52
ДОДАТКИ	55
Додаток 1. Анкета «Соціальна відповідальність закладах вищої освіти України»	55
Додаток 2. Рекомендації закладам вищої освіти України щодо розвитку соціальної відповідальності (за результатами виконання наукового дослідження «Політика та механізми реалізації соціальної відповідальності університетів України в умовах війни та під час повоєнного відновлення країни», 2021–2023 рр.).....	61
Додаток 3. Список публікацій працівників відділу взаємодії університетів та суспільства Інституту вищої освіти за темою соціальної відповідальності.....	65
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	70

TABLE OF CONTENTS

INTRODUCTION	6
I. UNIVERSITY SOCIAL RESPONSIBILITY: KEY CONCEPTS AND STANDARDS	7
II. METHODOLOGY OF THE SURVEY “SOCIAL RESPONSIBILITY IN UKRAINIAN HEIs”	16
III. RESULTS OF THE SURVEY “SOCIAL RESPONSIBILITY IN UKRAINIAN HEIs”	18
3.1. General information about the composition and structure of respondents.....	18
3.2. State of development of social responsibility in Ukrainian HEIs.....	21
3.2.1. <i>University social responsibility policy in Ukrainian HEIs</i>	21
3.2.2. <i>Elements (aspects) of Ukrainian HEIs’ social responsibility</i>	24
3.2.3. <i>Implementation of programmes, projects focusing on social responsibility and aimed at enhancing university-community engagement</i>	39
3.2.4. <i>Major agents of university social responsibility (i.e. initiators of projects, programmes, policies) in Ukrainian HEIs</i>	40
3.2.5. <i>Cooperation of HEIs with external stakeholders</i>	44
3.3. Specificities of university social responsibility implementation under wartime	46
3.4. Priority directions of university social responsibility during postwar revival of Ukraine	49
CONCLUSIONS	51
REFERENCES	52
ANNEXES.....	55
Annex 1. Questionnaire “Social responsibility in higher education institutions of Ukraine”	55
Annex 2. Recommendations to higher education institutions of Ukraine with regard to advancement of university social responsibility (following results of research project “Policy and mechanisms of university social responsibility implementation in Ukraine during wartime and postwar recovery”, 2021–2023).....	61
Annex 3. List of publications by researchers of University-Community Engagement Unit of the Institute of Higher Education NAES of Ukraine on university social responsibility	65
INFORMATION ABOUT AUTHORS.....	70

ПЕРЕДМОВА

У Європейському просторі вищої освіти (ЄПВО) та у глобальному світі зростання соціальної відповідальності (СВ) університетів спостерігається протягом останніх десятиліть та проявляє себе у заявах та деклараціях закладів вищої освіти (ЗВО), заснуванні мереж соціально відповідальних університетів, активізації академічного та експертного дискурсу, присвяченому даній тематиці. Але в Україні питання соціальної відповідальності університетів не набуло актуальності, притаманної євроатлантичному західному світу, Азії, Австралії, Латинській Америці: практики і прояви соціальної відповідальності вітчизняних університетів є доволі обмеженими, а аналіз наукового дискурсу свідчить про брак системного та цілісного дослідження теоретичних основ і підходів, принципів та механізмів реалізації соціальної відповідальності університетів України.

Це обумовило започаткування та виконання відділом взаємодії університетів і суспільства Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України наукового дослідження «Політика та механізми реалізації соціальної відповідальності університетів України» протягом 2021 – 2023 років.

Із початком повномасштабної фази війни з РФ дослідження трансформувалось із тим, щоб визначити, обґрунтувати та описати механізми реалізації соціальної відповідальності університетів України в умовах війни та під час повоєнного відновлення країни. Війна по-новому актуалізувала соціальну відповідальність українських ЗВО, змусивши приділяти більше уваги питанням безпеки та психологічному здоров'ю студентів і персоналу, турбуватись та надавати допомогу колегам і студентам із переміщених університетів, збирати кошти на допомогу Збройним Силам України (ЗСУ) та Силам територіальної оборони Збройних Сил України (Сили ТрО), але суттєво не позначилась на науково-експертному дискурсі про роль університетів під час війни та повоєнного відновлення, не активізувала дискусію про використання університетського потенціалу для розв'язання проблем, спричинених війною, про спроможність ЗВО впливати на суспільні процеси на локальному, регіональному, національному, глобальному рівнях, про посилення соціальної ролі вищої освіти на даному етапі розвитку людства взагалі.

З наміром краще вивчити ситуацію у вітчизняних ЗВО, їх ставлення до університетської соціальної відповідальності та її практикування було проведено соціологічне опитування «Соціальна відповідальність у закладах вищої освіти України: стан та особливості реалізації в умовах війни та повоєнного відновлення», результати якого представлено у даній аналітичній доповіді.

Сподіваємось на корисність представлених у аналітичній доповіді теоретичних та емпіричних результатів дослідження для адміністративного персоналу, науково-педагогічних і наукових працівників, здобувачів закладів вищої освіти, представників органів державної влади та органів місцевого самоврядування, бізнесових та громадських організацій, заінтересованих у співпраці з ЗВО щодо розвитку соціальної відповідальності.

I. СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УНІВЕРСИТЕТІВ: КЛЮЧОВІ КОНЦЕПЦІЇ ТА СТАНДАРТИ

Кілька чинників сприяли розвитку університетській соціальній відповідальності протягом двох-трьох останніх десятиліть.

Поширеним є погляд на соціальну відповідальність університетів як одну з модифікацій корпоративної соціальної відповідальності (далі – КСВ), що повністю узгоджується з концепцією університету як корпорації, що походить із Середньовіччя¹.

У контексті КСВ соціальну відповідальність університету можна тлумачити як відповідальність перед місцевою громадою, де розташований університет: «Університетська соціальна відповідальність є зобов'язанням закладу розвивати ініціативи, які просувають його стосунки із різними соціальними групами»². Сьогодні відповідальність закладу вищої освіти (далі – ЗВО) за взаємодію і співпрацю з місцевими громадами втілилась у концепцію university – community engagement.

Розвиток корпоративної соціальної відповідальності відбувався так само інтенсивно, як і розвиток університетської соціальної відповідальності. Сучасні концепції корпоративної соціальної відповідальності відходять від тлумачення відповідальності перед місцевою громадою, натомість розширюють коло стейкхолдерів та сфери відповідальності, що також притаманно університетській соціальній відповідальності. ЗВО – це аналог корпорації, що має нести відповідальність за наслідки своєї діяльності та вплив на громаду, суспільство, довкілля, промисловість, на своїх клієнтів та працівників (деякі університети й сьогодні продовжують позначати свою соціальну відповідальність як КСВ).

Важливою віхою у розвитку соціальної відповідальності корпоративного сектору стало ухвалення 2000 році Глобального договору ООН³, адресованого відповідальному бізнесу, а у 2010 році – міжнародного стандарту ISO 26000⁴ із соціальної відповідальності. Розроблений за участі 500 міжнародних експертів із різних країн і континентів, міжнародний стандарт ISO 26000 значною мірою систематизував накопичені знання і здобутий практичний досвід реалізації КСВ, упорядкував концепцію соціальної відповідальності для різних типів організацій та установ.

Стандарт ISO 26000 запропонував визначення соціальної відповідальності:

Соціальна відповідальність – це відповідальність організації за вплив, який мають її рішення та діяльність на суспільство та довкілля, що – завдяки прозорості та етичній поведінці – сприяє стійкому розвитку, включно із підтримкою громадського здоров'я і суспільного добробуту, відповідає очікуванням стейкхолдерів, узгоджується з нормами діючого права та міжнародними нормами поведінки, пронизує організацію в цілому та регулярно практикується в усіх формах її діяльності та стосунків⁵.

Стандарт ISO 26000 визначив ключові принципи соціальної відповідальності:

- підзвітність,
- прозорість;
- етична поведінка;

¹The Rise of Medieval Universities. Science and Its Times: Understanding the Social Significance of Scientific Discovery. Encyclopedia.com. September 8. 2021. URL: <https://www.encyclopedia.com/science/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/rise-medieval-universities>.

²Meseguer-Sánchez V., Abad-Segura E., Belmonte-Ureña Luis Jesús, Molina-Moreno V. Examining the Research Evolution on the Socio-Economic and Environmental Dimensions on University Social Responsibility. International Journal of Environmental Research and Public Health. July 2020. P. 2. 17(13):4729. <https://doi.org/10.3390/ijerph17134729>.

³United Nations Global Compact. <https://unglobalcompact.org/>

⁴ISO 26000: guidance on social responsibility. <https://iso26000.info/iso26000>.

⁵ISO 26000:2010 (en) Guidance on social responsibility. <https://www.iso.org/obp/ui/en/#iso:std:iso:26000:ed-1:v1:en>

- повага до інтересів стейкхолдерів;
- визнання верховенства права;
- повага до міжнародних норм поведінки;
- повага до прав людини.

та окреслив 7 ключових тематичних блоків, які формують соціальну відповідальність організації:

- 1) права людини;
- 2) трудові відносини;
- 3) довкілля;
- 4) сумлінні / справедливі практики (Fair operating practices);
- 5) права споживачів;
- 6) участь у житті громади, внесок у суспільний розвиток (Community involvement and development);
- 7) належне організаційне врядування.

Останній блок виконує інтегративну функцію, об'єднуючи решту тематичних блоків під егідою належного врядування і управління.

Розроблення та запровадження міжнародного стандарту ISO 26000 суттєво розширило тлумачення соціальної відповідальності. Включення до ключових принципів соціальної відповідальності поваги до інтересів стейкхолдерів розширило коло бенефіціарів соціальної відповідальності, включаючи до нього співробітників організації, її клієнтів, споживачів, а також громаду і ширше суспільство.

Важливими також є й інші принципи: підзвітність, прозорість, етична поведінка, визнання верховенства права, повага до міжнародних норм поведінки, повага до прав людини. Такий підхід, по суті, виводить соціальну відповідальність із сфери добровільних зобов'язань (прихильності і відданості певній справі або громаді, спільноті, як те передбачає КСВ) і перетворює на обов'язок дотримуватись законів, правил, процедурних норм (hard law) або інституційних, організаційних, культурних норм і традицій (soft law).

Хоча сьогодні КСВ та соціальна відповідальність університетів розвиваються як самостійні та відмінні теорії, вони мають багато спільного:

- спираються на схожі принципи та цінності;
- реалізуються через схожі напрями діяльності, як-то: волонтерство, філантропія, освітні програми для дітей, юнацтва, молоді, просвітницькі проекти для місцевої громади;
- формалізуються через подібні установчі документи, локально-правові акти, а саме: стратегії, статuti, програми розвитку, положення, кодекси тощо.

На думку авторів статті «Universities as Corporate Entities: The Role of Social Responsibility in Their Strategic Management»⁶ ще одна риса є спільною для соціальної відповідальності університетів та бізнесу: «the creation of shared value» (створення спільної цінності). У той час, як призначенням сучасного університету є створення цінності (value) у формі знань, ідей, концепцій та їх поширення заради загальнолюдського блага серед здобувачів освіти та ширшого суспільства, соціально відповідальні компанії у своїй діяльності поєднують інтереси організації (її власників, менеджерів та працівників) із інтересами та потребами суспільства, організуючи свою діяльність, пропонуючи послуги та продукти, які мають цінність для колективу, громади та суспільства загалом.

---

⁶ Elva L. Ramos-Monge, Xavier Llinàs Audet and Jesús Barrera-Martínez. Corporate Governance and Strategic Decision Making. Edited by Okechukwu Lawrence Emeagwali. 2017. URL: <https://www.intechopen.com/chapters/56333>; DOI: 10.5772/intechopen.69931

Зростання уваги до захисту довкілля і запобігання змінам клімату, до питань стійкого (сталого) розвитку і включення «зеленої» тематики до сфери соціальної відповідальності торкнулось як корпорацій, так і університетів. Сьогодні соціальна відповідальність університетів також проявляється як зобов'язання дбати про довкілля, енергозбереження, зменшення викидів вуглецю, ощадливе використання природних ресурсів. Такий підхід до соціальної відповідальності реалізований багатьма університетами різних континентів. Глобального характеру набула університетська ініціатива Green Campus, до якої приєдналися десятки університетів із різних континентів⁷. Цю ініціативу доповнює Green University Network⁸, яка діє під егідою ООН та об'єднує університети різних континентів, які прагнуть «озеленення» університетського кампусу, щоденної університетської діяльності та освітніх програм, а також залучення до «зелених» практик та ініціатив студентства та суспільства.

Екологічні («зелені») зобов'язання університетів часто поєднуються у стратегіях, програмах соціальної відповідальності університетів із стійким (сталим) розвитком, Цілями розвитку тисячоліття. Паралельно з ініціативою Green Campus розвивається ініціатива Sustainable Campus⁹, яка підтримується багатьма університетами та міжнародним рейтингом кращих університетів світу QS World University Rankings¹⁰.

Ще одна концепція соціальної відповідальності університету укорінена у Глобальних цілях сталого розвитку: соціальна відповідальність університету розгортається навколо 17 цілей сталого розвитку, що передбачає зосередження уваги університетських спільнот на скороченні нерівності, сприянні економічному зростанню та інноваціях, відповідальному споживанні та виробництві, забезпеченні гідних умов праці тощо.

На необхідності відображення Глобальних цілей сталого розвитку в освітніх програмах як прояві соціальної відповідальності університетів наголошували різні автори, що, зокрема, представлено у публікації *«Towards a Socially Responsible University: Balancing the Global with the Local»*¹¹; прихильність Цілям сталого розвитку, спрямування зусиль на їх досягнення демонструє ЄПВО, зокрема, Римське комюніке зазначає: «Вища освіта буде ключовим актором у забезпеченні досягнення Глобальних цілей сталого розвитку ООН»¹².

З 2019 року міжнародний рейтинг *Times Higher Education* запровадив оцінювання університетів за фактором їх впливу на суспільство, що на практиці означає визначення успішності та внеску закладу вищої освіти у досягнення Глобальних цілей сталого розвитку. Автори рейтингу пояснюють, що досягнення Цілей сталого розвитку є справою багатьох учасників, що потребує об'єднання зусиль, ресурсів, знань та експертного досвіду різних суб'єктів, включаючи ресурси окремого університету та вищої освіти загалом.

Значний внесок у розвиток університетської соціальної відповідальності був зроблений Болонським процесом. Концепцією соціального виміру (social dimension) Болонського процесу передбачено, що студентська спільнота має віддзеркалювати розмаїтість і різноманітність суспільства, що включає (відповідно до Лондонського комюніке 2007 р.):

---

⁷ Students' Opinion About Green Campus Initiatives: A South American University Case Study. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-030-15864-4_26. DOI:10.1007/978-3-030-15864-4_26.

⁸ Green University Network. URL: <https://www.unep.org/explore-topics/education-environment/why-does-education-and-environment-matter/green-university>.

⁹ Sustainable Campus. URL: <https://www.osc.hokudai.ac.jp/en/what-sc>.

¹⁰ 8 Tips for A More Sustainable Campus. URL: <https://www.topuniversities.com/blog/8-tips-more-sustainable-campus>.

¹¹ Higher Education in the World 6: Towards a Socially Responsible University: Balancing the Global with the Local. 543 p. URL: http://www.guninetwork.org/files/download_full_report.pdf.

¹² Rome Ministerial Communiqué. 19 November 2020. P. 4. URL: https://ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique.pdf

- системне зменшення бар'єрів на шляху до вищої освіти для окремих вразливих і не достатньо представлених груп, полегшення їм доступу до вищої освіти;
- збільшення відповідальності університетів за належне забезпечення студентських послуг і створення гнучких траєкторій навчання;
- посилення соціальної справедливості;
- сприяння згуртуванню, демократизації, суспільному благу.

Урізноманітнення і розширення студентської аудиторії, студентоцентроване викладання та навчання, спонукають університети запроваджувати та створювати умови для навчання упродовж життя, вносити змістовні та організаційні зміни в освітні програми, застосовувати новітні технології та методики, прилаштовуючи їх до потреб різних груп студентів (приміром, вечірнього або дистанційного навчання).

Значний внесок у розвиток соціального виміру Болонського процесу був зроблений Римським комюніке 2020 р., яке наголошує на суспільній відповідальності за вищу освіту та самої вищої освіти («public responsibility for and of higher education»). Додаток II до Римського комюніке «*Principles and Guidelines to Strengthen the Social Dimension of Higher Education in the EHEA*»¹³ пропонує подальше посилення соціального виміру ЄПВО та розширює його тлумачення. Цей документ не тільки покладає відповідальність на університети та органи державної влади країн – учасниць ЄПВО за усунення системних бар'єрів та полегшення доступу до вищої освіти, але також додає до соціального виміру Болонського процесу залучення громади (*community engagement*) – взаємодію університетів і громад як двосторонню, взаємовигідну і суспільно корисну співпрацю, партнерство, здатне одночасно відповісти на потреби суспільства та покращити викладацьку і дослідницьку діяльність, інші напрями університетської діяльності, а також сприяти розмаїттю, рівноправ'ю та інклюзії.

Іншими словами, відповідно до подвійної добровільно-зобов'язальної природи Болонського процесу раніше чи пізніше соціальний вимір має бути впроваджено у системи вищої освіти усіма державами-учасницями ЄПВО. Тим самим, відповідальність за розширення та полегшення доступу до вищої освіти, усунення бар'єрів на шляху до вищої освіти, підтримка студентів та студентські послуги, інклюзія, розмаїття студентської спільноти мають взяти ті університети, які вважають себе частиною ЄПВО.

Значною мірою Болонський процес був відповіддю на ті ґрунтовні зміни, які відбувались у вищій освіті у другій половині 20 століття та продовжуються до цього часу. Трансформаційні процеси, пов'язані з глобалізацією, конкуренцією на ринку освітніх послуг, масовизацією вищої освіти, демократизацією систем вищої освіти та суспільства загалом значно змінили «портрет» сучасного ЗВО, перетворив його із «вежі із слонової кістки» (елітарного храму, закритого для широкого загалу) на відкритий заклад, небайдужий до проблем суспільства, готовий до служіння і співпраці із громадою.

За таких обставин, соціальна відповідальність розуміється як відкритість і підзвітність, що на практиці реалізується як необхідність збирати та оприлюднюють інформацію про свою значущість, доводити ефективність використання публічних і приватних коштів, виділених на вищу освіту, наводити докази свого служіння суспільству, його окремим громадам, спільнотам, соціальним групам¹⁴.

¹³ Rome Ministerial Communiqué. Annex II. 2020. URL: https://ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique_Annex_II.pdf

¹⁴ Kövér Á., Franger G. Leaving the Ivory Tower: Universities' Third Mission and the Search for Legitimacy. University and Society: Interdependencies and Exchange. Edward Elgar Publishing, 2019. P. 42-43.

Важлива роль у розвитку соціальної відповідальності університетів належить UNESCO. Із кінця минулого століття UNESCO розвиває питання зростання соціальної ролі вищої освіти і у цьому контексті – зростання відповідальності закладів вищої освіти. *World Declaration on Higher Education for the Twenty-First Century* (Всесвітньої декларації про вищу освіту для XXI століття), ухваленої на конференції UNESCO у 1998 році формулює місію вищої освіти таким чином: «...сприяти стійкому розвитку та вдосконаленню суспільства» (mission to contribute to the sustainable development and improvement of society as a whole) ¹⁵.

Стаття 2 вищезгаданої декларації, серед іншого, визначає відповідальність ЗВО, персоналу та студентства як:

- здатність незалежно і відповідально обговорювати морально-етичні та соціально-культурні питання, виконувати роль інтелектуальних авторитетів, використовувати інтелектуальні здібності та вплив для поширення універсальних цінностей миру, справедливості, свободи, рівноправ'я, солідарності;
- необхідність постійно здійснювати аналіз соціальних, економічних, культурних, політичних подій, виявляти тенденції, робити прогнози, зосереджуючись на попередженнях та запобіганні кризам і загрозам;
- усвідомлення та практикування академічної свободи та автономії, залишаючись суспільно відповідальними та підзвітними;
- роль у виявленні та вирішенні проблем, що впливають на благополуччя і добробут громад, націй та глобального суспільства.

Припускаємо, що саме із Всесвітньої декларації про вищу освіту для XXI століття активізувався дискурс про третю (соціальну) місію вищої освіти. Наразі третя місія не має більш-менш усталеного визначення і трактується як «outreach», тобто охоплення діяльністю, соціальними послугами різних верств населення, зв'язки із бізнесом, сприяння місцевому економічному розвитку, як суспільне служіння та як прояв університетської соціальної відповідальності.

Під час наступної Всесвітньої конференції UNESCO з вищої освіти 2009 року було ухвалено комюніке *«Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку»* ¹⁶. Розділ комюніке «Соціальна відповідальність вищої освіти» покладає на вищу освіту відповідальність за «покращення нашого розуміння багатогранних проблем, які включають соціальний, економічний, науковий і культурний виміри і нашу здатність відповідати їм. Вона повинна привести суспільство до створення глобальних знань, які б відповідали глобальним викликам, між іншим викликам продовольчої безпеки, зміни клімату, розподілу водних ресурсів, міжкультурного діалогу, запровадження відтворювальних джерел енергії та охорони здоров'я». Відповідно, від закладів вищої освіти очікують: просування критичного мислення і активної громадянської позиції; сприяння освіті соціально відповідальних громадян, які прагнуть до створення миру, захисту прав людини і цінностей демократії та здатні сприяти сталому розвитку, миру, добробуту і реалізації прав людини.

Інший розділ вищезгаданого комюніке «Навчання, дослідження та інновації» окреслює відповідальність і завдання ЗВО щодо посилення дослідницької діяльності та збільшення інновацій, та відповідно зростання фінансування для даного напрямку університетської діяльності. Комюніке закликає університети «шукати областей дослідження і навчання, які

¹⁵ World Declaration on Higher Education for the Twenty-First Century: Vision and Action. URL: <http://www.un-documents.net/wdhe21c.htm>

¹⁶ Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку. Всесвітня конференція з вищої освіти. 2009: UNESCO, Париж, 5-8 липня 2009 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/952_011.

можуть стосуватися проблем, пов'язаних із благополуччям населення, і становити міцну основу для науки і технологій на місцевому рівні»¹⁷. Крім того, саме на вищу освіту покладається відповідальність за створення взаємовигідного партнерства «з громадами і громадянським суспільством для полегшення обміну і передачі відповідних знань»¹⁸.

Концепція UNESCO вводить у сферу соціальної відповідальності університетів співпрацю з місцевими громадами, бізнесом, громадянським суспільством. Але на відміну від концепції університетської соціальної відповідальності, що походить від КСВ, в основі підходу UNESCO – знання, якими університет ділиться з різними категоріями, групами, спільнотами та які збирає, дістає від них, оскільки знання є головним ресурсом (активом) знаннєвого суспільства, характерними ознаками якого UNESCO вважає універсальний (всеосяжний) доступ до знань та справжній (ширий) обмін ними¹⁹.

Глибоке науково-теоретичне осмислення знаннєвого суспільства було здійснено UNESCO у документі «*World Report: Towards Knowledge Societies*»²⁰, де характерними особливостями знаннєвого суспільства визначені «здатність виявляти, продукувати, обробляти (аналізувати), перетворювати (трансформувати), поширювати та використовувати інформацію для нарощування знань та їх застосування заради людського розвитку». Знання визнаються публічним благом, доступним кожному і використовуються не тільки для економічного, але й для людського розвитку. Аналогічні ідеям UNESCO думки щодо розвитку суспільства знань знаходимо у публікаціях OECD²¹, World Bank²², інших міжнародних організацій і спільнот²³.

Доповідь «*World Report: Towards Knowledge Societies*» піднімає багато важливих і актуальних сьогодні питань, зокрема, про урізноманітнення викладання і навчання у зв'язку з існуванням мінімум 4 типів (категорій) знань:

- описових знань (факти, інформація);
- процесних, процедурних (procedural) знань (таких, що дають відповідь на питання «як?»);
- роз'яснювальних знань (таких, що дають відповідь на питання «чому? для чого?»);
- поведінкових знань, а також множинних інтелектів, згадуючи, крім традиційних логіко-математичного та лінгвістичного інтелекту, також емоційний, просторовий, кінестетичний, міжособистісний та інші інтелекти.

Крім того, у доповіді йдеться про місцеві знання (тобто неакадемічні, ненаукові знання, якими володіють місцеві громади) та indigenous knowledge – природні, первісні знання певних етносів, спільнот або корінних народів – і необхідність турботливо ставитись до них і по можливості не втратити.

У пізнішій публікації UNESCO «*Rethinking Education: Towards a global common good*»²⁴ дається розширене тлумачення знань як «інформації, ідей (розуміння), умінь і навичок,

---

¹⁷ Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку. Всесвітня конференція з вищої освіти. 2009: UNESCO, Париж, 5-8 липня 2009 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/952_011

¹⁸ Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку. Всесвітня конференція з вищої освіти. 2009: UNESCO, Париж, 5-8 липня 2009 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/952_011

¹⁹ UNESCO World Report: Towards Knowledge Societies. 2005. P. 17. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000141843>

²⁰ UNESCO World Report: Towards Knowledge Societies, 2005. P.18. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000141843>

²¹ Tertiary Education for the Knowledge Society. Volume 2 special features: Equity, Innovation, Labour market, Internationalisation. OECD, 2008. URL: <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/41266759.pdf/>

²² Constructing Knowledge Societies : New Challenges for Tertiary Education. Directions in Development;. Washington, DC: World Bank, 2002. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/15224>

²³ Global Knowledge Initiative. URL: <http://globalknowledgeinitiative.org>

²⁴ Rethinking Education: Towards a global common good. UNESCO, 2015. P. 16.

цінностей і ставлення (позиції), здобутих завдяки навчанню» та зазначається, що знання нерозривно пов'язані з культурним і соціальним контекстом, інституційним і природним середовищем, у яких вони створювались і відтворювались.

Автори зазначеної публікації продовжують розвивати ідеї соціальної відповідальності освіти, стверджуючи, що освіта, знання, інновації потрібні для спільного блага та кращого майбутнього (to build a better future for all)²⁵, що випливає із назви публікації. Інновації займають важливе місце у концепції соціальної відповідальності вищої освіти UNESCO. Досить часто в освітянському дискурсі інновації переважно розуміються як технологічні винаходи, новітні науково-технічні рішення, а інноваційна діяльність університетів тлумачиться у термінах трансферу знань, співпраці з бізнесом, комерціалізації знань через патенти тощо. В опрацьованих нами документах UNESCO знаходимо відмову від такого – досить вузького – тлумачення інновацій; натомість, інновації мають існувати і допомагати вирішувати проблеми в усіх сферах життя: соціальній, гуманітарній, культурній, технічній, економічній, політичній тощо.

UNESCO не припиняє експертних розвідок та наукових досліджень у сфері вищої освіти. Публікація *«Thinking Higher and Beyond: Perspectives on the Futures of Higher Education to 2050»*²⁶ узагальнює результати експертних консультацій, проведених одним із підрозділів UNESCO - International Institute for Higher Education in Latin America and the Caribbean (IESALC / Міжнародний інститут вищої освіти у Латинській Америці та країнах Карибського басейну) у 2019-2021 роках у рамках ініціативи UNESCO «The Futures of Higher Education».

Думки і бачення 25 експертів із різних континентів щодо майбутнього вищої освіти об'єднуються навколо активізації соціальної відповідальності за спільне майбутнє людства (taking active responsibility for our common humanity), сприяння благополуччю та стійкості завдяки соціально-економічному розвитку, здобуття / набуття сил із міжкультурної та епістемічної різноманітності (drawing strength from intercultural and epistemic diversity), створенню та підтримки взаємозв'язків на багатьох рівнях (upholding and creating interconnectedness at multiple levels) Експерти схиляються до думки, що у майбутньому вища освіта знадобиться ще більшій кількості людей, тож важливою відповідальністю освітянської спільноти буде «проектування вищої освіти для всіх» (designing higher education for all), з урахуванням потреб та особливостей різних груп здобувачів освіти.

Публікація UNESCO *«Knowledge-driven actions: Transforming higher education for global sustainability»*²⁷ 2022 року є експертним звітом, що досліджує та розкриває потенціал і можливості ЗВО відповісти на нові виклики, якими стикається людство, а також інші форми життя на планеті, та відіграти нову роль у впровадженні економічних, соціальних та екологічних трансформацій. У першу чергу його автори наголошують на необхідності посилити внесок сектору вищої освіти за досягнення Цілей сталого розвитку.

Авторський колектив, у якому зібрались експерти Австралії, Азії, Африки, Великої Британії, ЄС, Латинської Америки, США, закликає ЗВО усвідомити складність проблем, з якими стикається людство та взяти відповідальність за їх розв'язання. Серед пропонованих університетам рекомендацій:

- демократизувати знання, поширювати та ділитись ними;

---

²⁵ Rethinking Education: Towards a global common good. UNESCO, 2015. P. 4.

²⁶ Thinking Higher and Beyond: Perspectives on the Futures of Higher Education to 2050. UNESCO IESALC 2021. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377530>

²⁷ Knowledge-driven actions: Transforming higher education for global sustainability. UNESCO 2022. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380519>

- сприяти усвідомленню негативних наслідків від нестійких, неекологічних способів виробництва та споживання;
- пояснювати небезпеку, що їх несе нерівноправність та соціального виключення;
- доводити важливість Цілей сталого розвитку та Порядку денного 2030;
- популяризувати навчання упродовж життя;
- добиватись більшого представництва в університетській спільноті всіх суспільних верств, як серед студентства, так і персоналу;
- сприяти й активізувати діалог та взаємодію із різними спільнотами, особливо з тими, хто традиційно відсторонений від академічного життя;
- визнавати й утверджувати цінність розмаїття.

Документальна спадщина UNESCO розвиває широкий погляд на соціальну відповідальність університетів як наміри і заходи вдосконалити планету, покращити життя людства, забезпечити дотримання прав людини, включно із правом на освіту, використовувати знання з максимальною користю для окремої людини, громади чи глобального суспільства.

Завершуючи аналіз сучасних концепцій соціальної відповідальності університетів, можна констатувати: одночасно кілька чинників дали поштовх розвитку соціальної відповідальності університетів, що стало причиною утворення кількох відмінних напрямів, які не перекреслюють, але доповнюють один одного та обумовлюють розмаїття форм і проявів університетської соціальної відповідальності.

У рамках вищезгаданого наукового дослідження «Політика та механізми реалізації соціальної відповідальності університетів України» за результатами контент-аналізу наукового дискурсу та інтернет-аналізу університетських вебсайтів було складено перелік **маркерів** соціальної відповідальності університетів – певних позначок, сигналів, які свідчать про соціальну відповідальність ЗВО.

До переліку маркерів соціальної відповідальності університетів входять:

- цінності, наприклад: довіра, справедливість, рівність, інклюзивність, розмаїття спільноти;
- принципи, наприклад: прозорість, відкритість, підзвітність, доброчесність;
- декларації про УСВ у статутних документах та локальних університетських актах: інституційних стратегіях, планах, політиках, етичних кодексах;
- якісне і соціально відповідальне викладання, актуальне і релевантне потребам сьогодення змістовне наповнення освітніх програм, включення тематики соціальної відповідальності до змісту освітніх програм усіх рівнів;
- дослідження, що відповідають суспільним запитам, враховують інституційні, локальні, регіональні, національні, глобальні виклики, виконання наукових досліджень суспільно-орієнтованої тематики;
- прагнення досконалості у викладанні, навчанні, дослідницькій діяльності;
- висока якість та затребуваність знань, які генеруються, накопичуються, поширюються та впроваджуються університетом, його науково-педагогічним персоналом, студентством;
- організація університетського врядування, лідерства, менеджменту на принципах соціальної відповідальності, з урахуванням інтересів і потреб різних груп внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів, суспільства загалом;
- забезпечення сприятливого клімату для роботи персоналу, включно із можливостями для професійного розвитку і самовдосконалення, фізичного і психічного здоров'я;
- створення сприятливих умов для навчання та особистісного розвитку студентства, формування загальних, професійних, громадянських компетентностей, навичок для життя;

- організація студентського самоврядування, піклування про студентське благополуччя, здоров'я, пропозиція якісних студентських послуг;
- інтернаціоналізація, міжнародне співробітництво задля підвищення якості вищої освіти, взаємної користі партнерів, національного та глобального суспільного блага;
- співпраця із зовнішніми стейкхолдерами, реалізація університетських проектів, програм, інших заходів, спрямованих на суспільне служіння, надання послуг місцевій громаді, взаємодія із органами влади, громадянським суспільством, професійними та іншими спільнотами (місцевий, національний, глобальний рівні);
- реалізація проектів, програм волонтерства;
- реалізація благодійницьких проектів і програм;
- орієнтація на досягнення Цілей сталого розвитку, відповідальне ставлення до довкілля, ощадливе використання ресурсів, включно із фінансовими ресурсами;
- обмін знаннями із внутрішніми і зовнішніми стейкхолдерами, партнерами, поширення знань поза межами академічного середовища.

Допускаємо, що цей перелік буде постійно доповнюватись новими маркерами, враховуючи стрімкий розвиток вищої освіти, мінливість сучасного VUCA світу, його виклики та тиски.

II. МЕТОДОЛОГІЯ ОПИТУВАННЯ «СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ»

Матеріали даного розділу висвітлюють результати анкетного опитування «Соціальна відповідальність у закладах вищої освіти України», проведеного відділом взаємодії університетів та суспільства Інституту вищої освіти НАПН України на виконання заключного - третього етапу наукового дослідження «Політика та механізми реалізації соціальної відповідальності ЗВО України в умовах війни та під час повоєнного відновлення країни» (0122U200776). Вибір та застосування у дослідженні методу опитування зумовлено потребами забезпечити краще розуміння існуючої ситуації щодо соціальної відповідальності в українських університетах.

Для опитування створено онлайн-анкету «Соціальна відповідальність у закладах вищої освіти України» з використанням сервісу «Google Forms» (Додаток 1). Програмою дослідження було передбачено вивчення 14 питань щодо соціальної відповідальності в ЗВО, сформованих на основі результатів двох попередніх етапів дослідження відділу, результати яких висвітлено у препринтах (аналітичних матеріалах) «Теоретичні основи реалізації соціальної відповідальності університетів» (2021)²⁸ та «Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо реалізації соціальної відповідальності університетів під час конфліктів, воєнних дій та повоєнного відновлення» (2022)²⁹.

Питання опитувальника згруповані в 4 тематичні розділи, які дозволяють висвітлити сучасний стан, проблеми та особливості здійснення соціальної відповідальності університетів в умовах воєнного часу та перспективи соціальної відповідальності в ЗВО України.

Анкета складається з набору закритих і напівзакритих питань. Закриті питання було структуровано таким чином, що вони допускають лише дихотомічні відповіді (так/ні/важко відповісти), вибір однієї або кількох відповідей серед запропонованих. У той час як напівзакриті питання містять також варіант відповіді «інше», пропонуючи респондентам можливість вносити свої зауваження, доповнення, інші варіанти відповідей для більш повного висвітлення теми, яку аналізує закрите питання.

Щоб гарантувати належний рівень достовірності відповідей та об'єктивності результатів, анкета супроводжувалася зверненням до учасників опитування у вступній частині анкети, в якій зазначено інформацію про Інститут вищої освіти - організацію, яка проводить опитування, цілі та інструкцію до заповнення анкети, а також терміни проведення опитування.

Важлива роль у нашому опитуванні відведена блоку питань розділу I, присвяченому збору загальної інформації про респондентів (стать, вік, посада) та ЗВО (профіль, форма

---

²⁸ Теоретичні основи реалізації соціальної відповідальності університетів: препринт (аналітичні матеріали). І. Власова, С. Калашнікова, О. Оржель, В. Рябченко, К. Трима, Л. Червона; за заг. ред. С. Калашнікової та О. Оржель. — Електронне видання. — Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2021. — 161 с. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/sots-vidp-univ_2021-161p.pdf

²⁹ Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо реалізації соціальної відповідальності університетів під час конфліктів, воєнних дій та повоєнного відновлення: препринт (аналітичні матеріали) / Є. Балджи, І. Власова, С. Калашнікова, В. Ковтунець, О. Литовченко, О. Оржель, В. Рябченко, К. Трима, Л. Червона, Н. Шофолова; за ред. С. Калашнікової та О. Оржель. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2022. 145 с. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/sots-vidp-univ_2022-145p.pdf

власності, масштаб – кількість здобувачів), в яких вони працюють або навчаються. Розділ II містить питання, покликані з'ясувати існуючий стан розвитку соціальної відповідальності у ЗВО. Питання розділу III спрямовані на вивчення особливостей реалізації соціальної відповідальності ЗВО в умовах війни. Завершує анкету питання розділу IV, яке має на меті з'ясувати пріоритетні для повоєнного відновлення України напрями та перспективи розвитку соціальної відповідальності ЗВО.

Для проведення опитування було використано цільовий тип вибірки - джерельною її базою слугував Реєстр суб'єктів освітньої діяльності (ЄДЕБО, 2023). На електронні адреси 345 ЗВО з цього Реєстру було надіслано офіційні листи із запрошенням долучитися до опитування керівників закладів та керівників структурних підрозділів, науково-педагогічних і наукових працівників, докторантів, аспірантів, студентів.

Збір емпіричних даних відбувався у період з 28.04.2023 по 15.05.2023 р. В опитуванні взяли участь 2550 респондентів.

Аналіз отриманих результатів та їх інтерпретацію здійснено на основі зведених загальних даних на основі відповідей респондентів до анкети «Соціальна відповідальність у закладах вищої освіти України» у опції «Відповіді» Google Forms. Детальному аналізу та узагальненню відповідей за окремими категоріями респондентів (стать, вік, посада) та ЗВО (профіль, форма власності, масштаб – кількість здобувачів), в яких вони працюють або навчаються, сприяло використання Microsoft Excel (зокрема, PivotTable), а також застосування методів описової та математичної статистики. Подальший наскрізний аналіз отриманих результатів за такими показниками дозволить з'ясувати як особистісні, так й інституційні особливості в досліджуваних аспектах соціальної відповідальності ЗВО в Україні.

Результати аналізу даних у доповіді подані у вигляді діаграм, таблиць, а також їх інтерпретацій.

III. РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ «СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ»

3.1. Загальна інформація про склад та структуру респондентів

Серед 2550 респондентів, опитаних за анкетой «Соціальна відповідальність у закладах вищої освіти України», жінки складають 66,3%, чоловіки - 33,3% , ще 0.4% осіб на питання про стать вказали відповідь «інше» (Рис. 1).

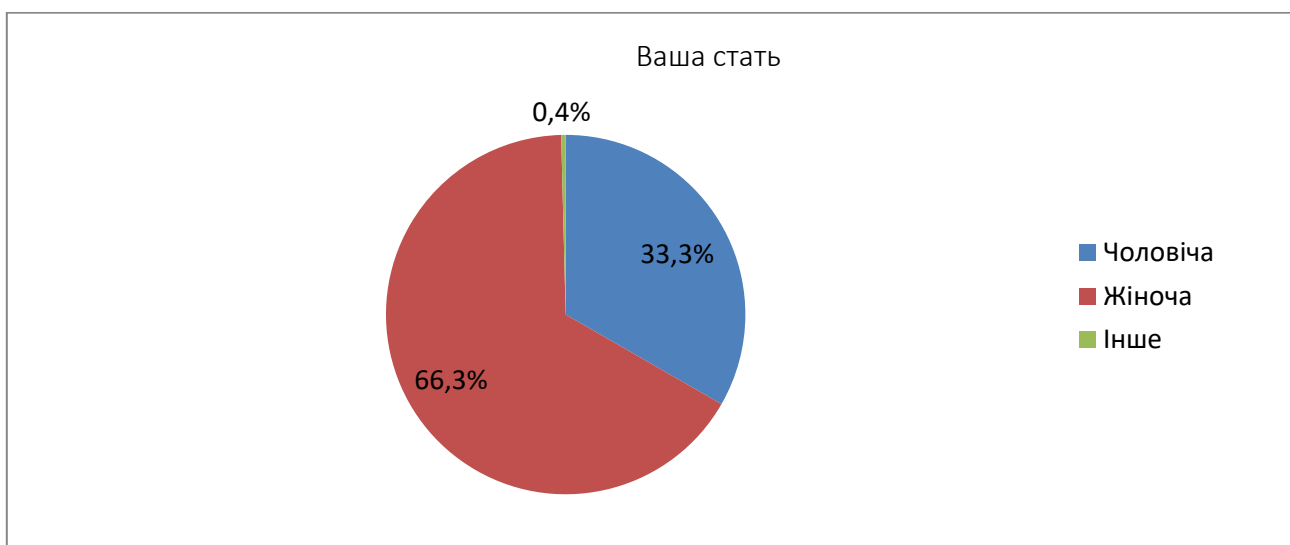

Рис. 1. Розподіл респондентів за статтю (% осіб, всього)

У результатах опитування найбільше представлена думка молоді до 35 років (63,1%) та осіб віком 36-60 років (30,8%). Найменшу частку складають респонденти віком понад 60 років (6,1%). Великий відсоток у вибірці респондентів до 35 років пояснюється переважаючою більшістю серед них студентів (1492 осіб, або 58,5%) (Рис. 2).

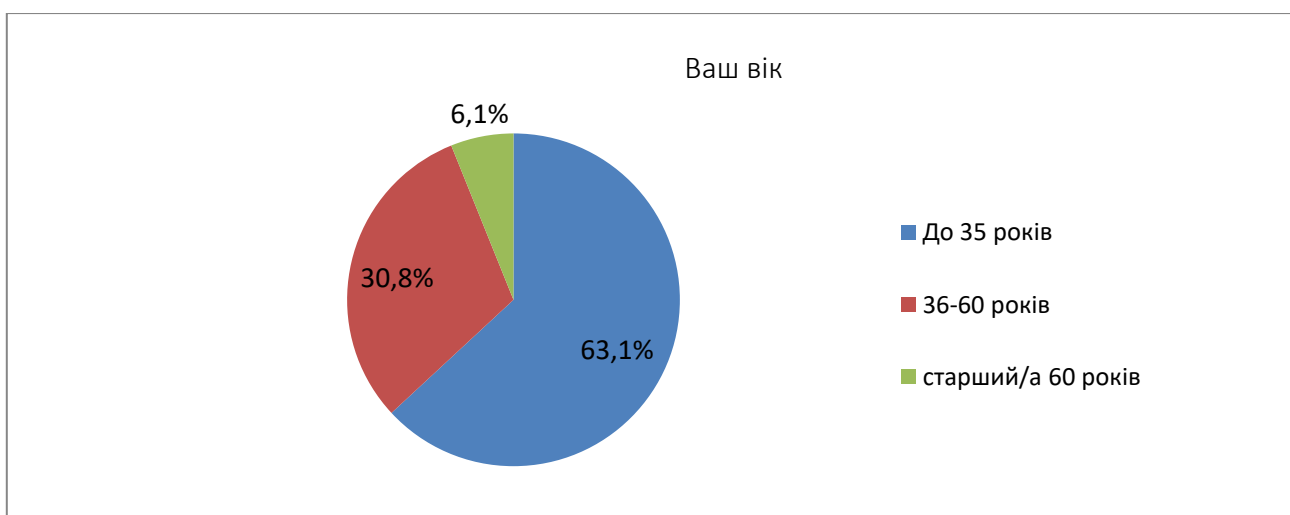

Рис. 2. Розподіл респондентів за віком (% осіб, всього)

Другою за чисельністю серед опитаних є соціальна група науково-педагогічних працівників, до складу яких входять особи, що обіймають посади професора, доцента, старшого викладача, викладача, асистента, викладача-стажиста – всього 31,3% опитаних. Серед опитаних також 6,8% керівників структурних підрозділів, 2,1% аспірантів, 1,9% наукових працівників, 0,2% докторантів. Важливе значення для нашого опитування мають також узагальнені результати щодо оцінювання ситуації у сфері соціальної відповідальності в ЗВО з позицій керівників закладів – у нашому опитуванні їхня думка представлена відповідями 17 керівників ЗВО, що складає 0,7% від загальної чисельності опитаних. У зв'язку з тим, що до опитування долучилися лише 6 (0,2%) докторантів, тому при аналізі відповідей категорій респондентів, згрупованих за різними посадами, оцінки докторантів окремо не розглядалися. Проте, думка докторантів врахована у загальних результатах дослідження (Рис. 3).

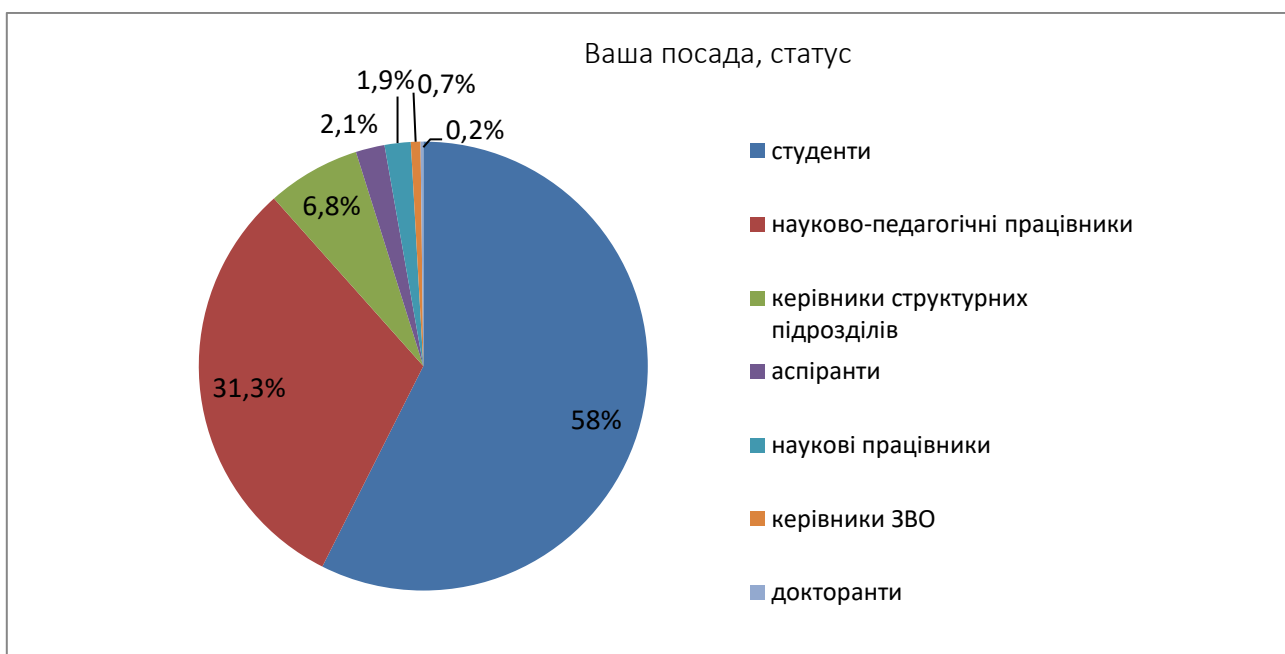

Рис. 3. Статус (посада) респондентів (% осіб, всього)

Аналіз результатів щодо розподілу респондентів за профілем ЗВО показує, що у складі респондентів найбільше представників технічних (24,8%), класичних (19,1%) та педагогічних (13,3%) ЗВО. Майже однаково представлена у вибірці думка представників економічних (8,9%), аграрних (8,3%), медичних (8,2%) та гуманітарних (8,0%) ЗВО. Участь в опитуванні взяли також представники юридичних (1,3%) та мистецьких (1,3%) ЗВО. Ще близько 7,0% опитаних вказали на інший профіль свого ЗВО*. Оскільки до опитування долучився лише 1 респондент богословсько-теологічного ЗВО, окремий аналіз специфіки СВ цього профілю ЗВО не здійснювався - проте відповідь респондента врахована в загальних результатах дослідження (Рис. 4).

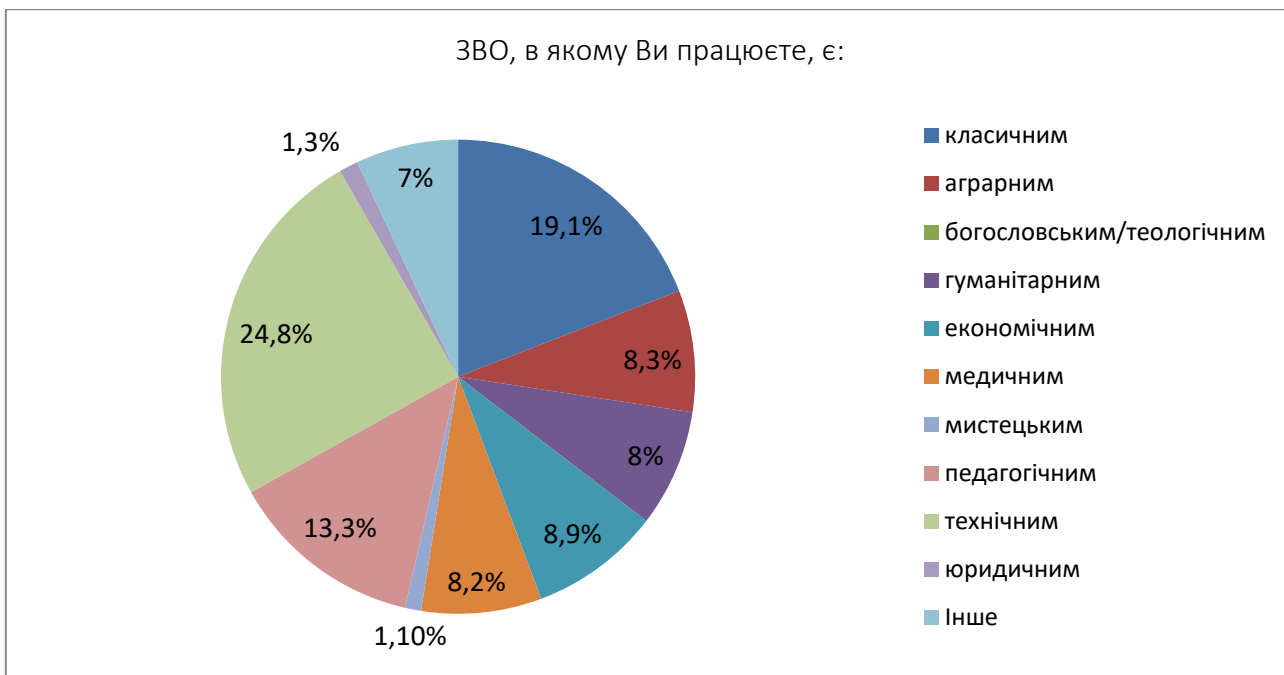

Рис. 4. Розподіл респондентів за профілем ЗВО, в якому вони навчаються або працюють (% осіб, всього)

Більшість наших респондентів працюють або навчаються у ЗВО державної форми власності (91,7%), 5,1% - у ЗВО приватної, а 3,3% - у муніципальних ЗВО (Рис. 5).

Рис. 5. Розподіл респондентів за формою власності ЗВО, в якому вони навчаються або працюють (% осіб, всього)

Звертає на себе увагу той факт, що більше третини (35,7%) респондентів не змогли відповісти на питання про масштаб (за чисельністю здобувачів) ЗВО, в якому вони працюють/навчаються (Рис. 6).

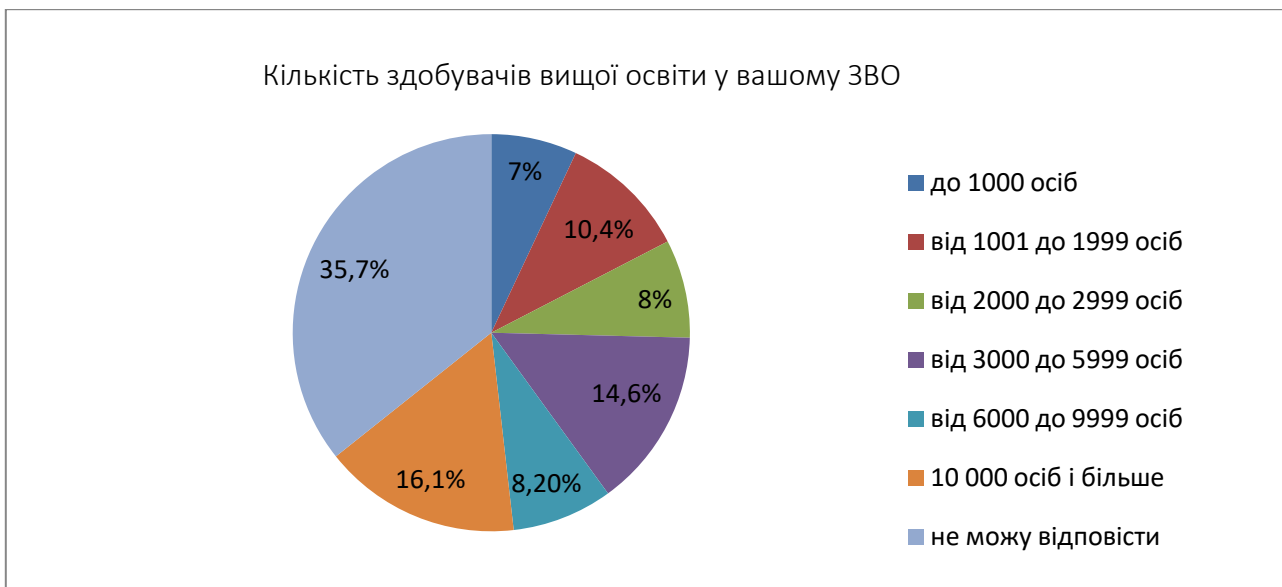

Рис. 6. Розподіл респондентів за масштабом (чисельністю здобувачів)ЗВО, в якому вони навчаються або працюють (% осіб, всього)

Відповіді інших респондентів на це питання свідчать, що 16,1% опитаних є представниками ЗВО з чисельністю 10000 і більше здобувачів, 14,6% - від 3000 до 5999 здобувачів, 10,4% - від 1001 до 1999 здобувачів, 8,2% - від 6000 до 9999 здобувачів, 8,0% від 2000 до 2999 здобувачів, ще 7,0% - чисельністю до 1000 здобувачів.

3.2. Стан розвитку соціальної відповідальності у ЗВО України.

Аналіз та узагальнення результатів «Розділу II. Стан розвитку соціальної відповідальності у ЗВО України» опитування дозволяє висвітлити загальну ситуацію щодо політики соціальної відповідальності, виявити наявні відмінні аспекти для різних груп опитаних та різних ЗВО, встановити основних суб'єктів соціальної відповідальності у ЗВО України.

3.2.1. Політика соціальної відповідальності у ЗВО України

Характеризуючи ситуацію щодо політики соціальної відповідальності, 65,6% респондентів вказали, що в їхньому ЗВО наявна політика соціальної відповідальності, 9,6% повідомляють, що у їх ЗВО тільки розробляється політика СВ, лише 1,8% вважають, що у їхньому ЗВО відсутня політика СВ. При цьому велика частка (22,9%) опитаних не змогли оцінити ситуацію щодо цього питання (Рис. 7) .

Рис. 7. Ситуація щодо політики соціальної відповідальності у ЗВО (% осіб, всього)

Отримані результати дослідження засвідчують високий рівень узгодженості опитаних жінок (66,2%) та чоловіків (64,7%), які вказують, що у ЗВО, де вони працюють або навчаються, наявна політика щодо СВ. Ще 9,8% чоловіків та 9,6% жінок відзначили, що у ЗВО тільки розробляється політика СВ. Лише 1,6% жінок і 2,2% опитаних чоловіків вважають, що у ЗВО відсутня політика СВ. За результатами не виявлено також суттєвих розбіжностей в оцінці ситуації залежно від вікової категорії респондентів.

У той же час встановлено певні розбіжності у позиціях працівників різних категорій та здобувачів ЗВО стосовно оцінювання ними ситуації щодо політики СВ у їх ЗВО (Рис. 8).

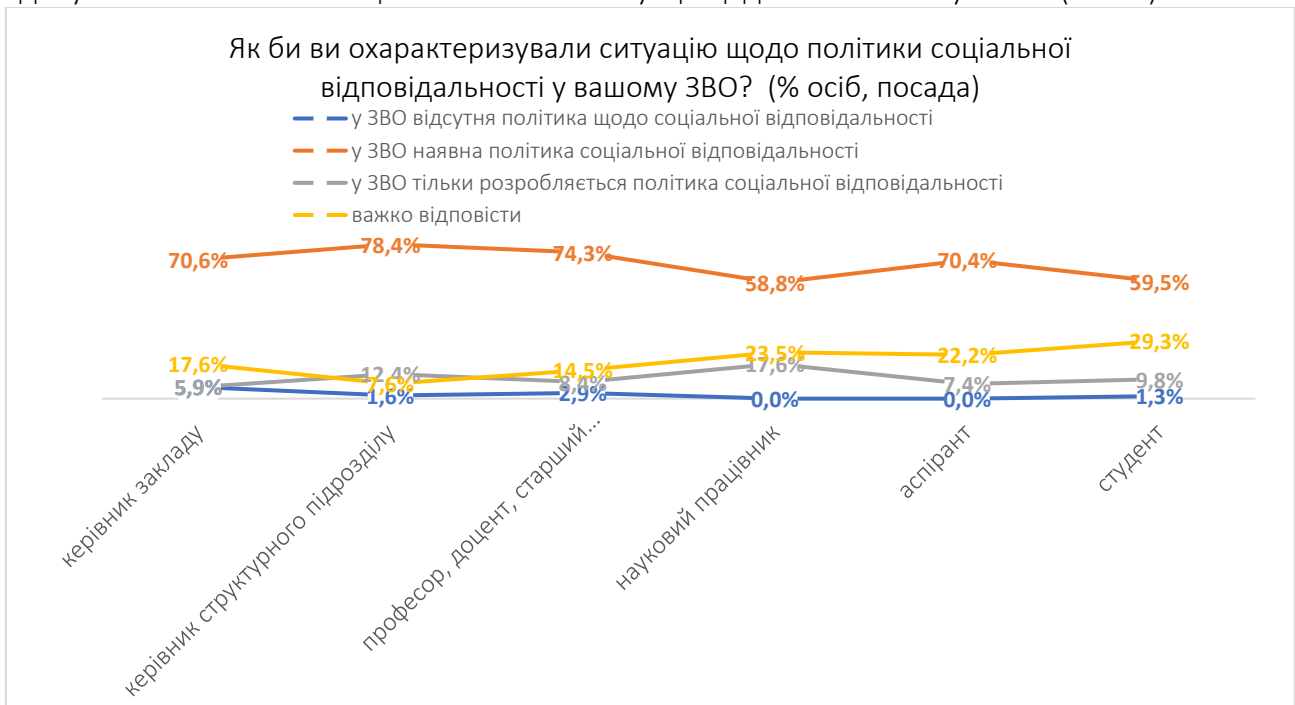

Рис. 8. Ситуація щодо політики соціальної відповідальності у ЗВО (% осіб, посада)

Як відображено на рис. 8, керівники структурних підрозділів (78,4%) та науково-педагогічні працівники (74,3%), керівники закладів (70,6%) та аспіранти (70,4%) більш оптимістично, ніж наукові працівники (58,8%) та студенти (59,8) оцінюють ситуацію щодо політики соціальної відповідальності у ЗВО. При цьому найбільше серед опитаних наукових працівників (17,6%) відзначають, що у ЗВО тільки розробляється політика СВ. Попри те, що нові парадигми СВ ЗВО сприймають студентів як ключових гравців, які виражають свої переконання, ставлення та думки як у процесі професійної підготовки, так і у своїй готовності служити суспільству (Ayala-Rodríguez & Barreto, 2019) - за результатами опитування майже третина (29,3%) студентів ЗВО в Україні (а також 23,5% наукових працівників, 22,2% аспірантів та навіть 17,6% керівників закладів) не змогли відповісти на питання про ситуацію щодо політики СВ у їхньому ЗВО.

Результати опитування засвідчують дещо вищий рівень упровадження політики СВ у класичних (76,2%), аграрних (71,6%) та педагогічних (70,2%) ЗВО, а найнижчий рівень у мистецьких (41,4%), юридичних (48,5%) та гуманітарних (48,5%). При цьому лише незначною чисельністю (до 3,4%) респонденти різних профілів ЗВО вказують на те, що у ЗВО відсутня така політика, ще від 6,6% до 12,0% повідомляють, що у ЗВО тільки розробляється політика СВ. Водночас серед тих, хто не зміг відповісти на це питання, найбільше представників мистецьких (48,3%), юридичних (42,4%) та гуманітарних (33,0%) ЗВО (Рис. 9).

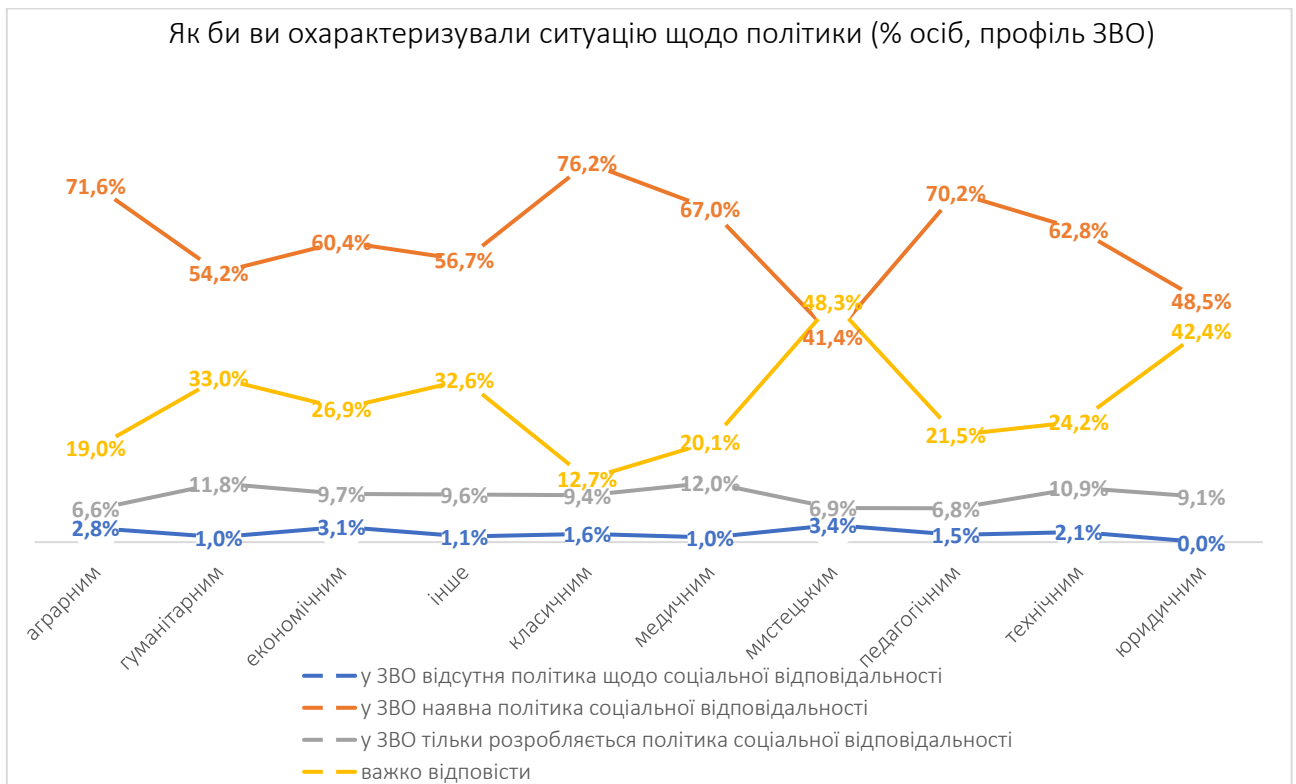

Рис. 9. Ситуація щодо політики соціальної відповідальності у ЗВО (% осіб, профіль ЗВО)

Незалежно від форми власності, ЗВО мають приблизно однаковий рівень розвитку політики СВ. Зокрема, 65,9 % респондентів державних, 63,9 % – комунальних та 62,8 % – приватних ЗВО повідомили, що у їх ЗВО вона існує (Рис. 10).

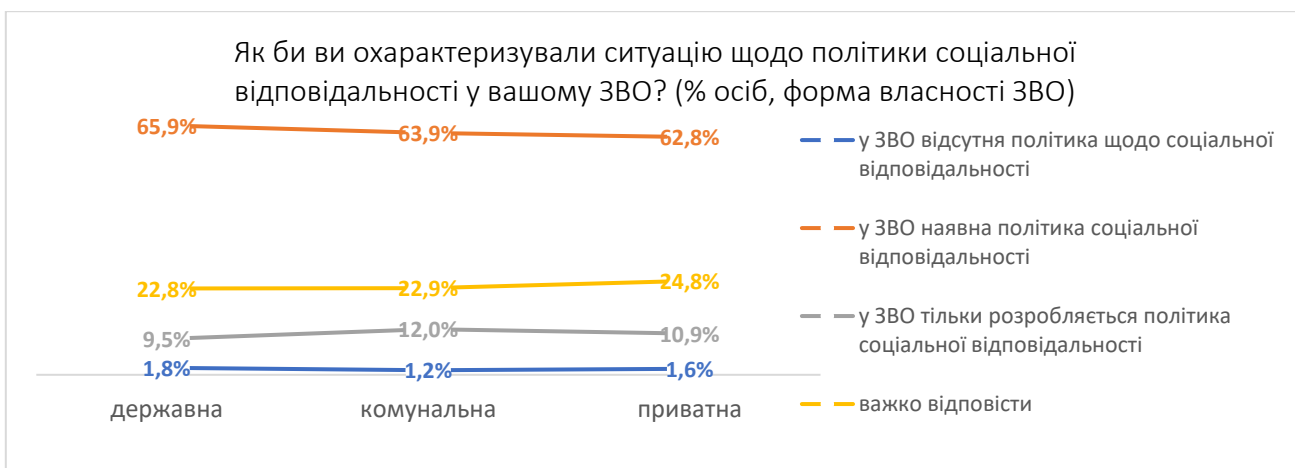

Рис. 10. Ситуація щодо політики соціальної відповідальності у закладах вищої освіти залежно від форми власності закладу вищої освіти

Дещо вищий рівень впровадження політики СВ характерний для ЗВО з чисельністю здобувачів від 2000–2999 осіб (75,5 %) і аж до 10 000 осіб та більше (72,2 %). Дещо нижчими є показники щодо впровадження політики соціальної відповідальності у малих ЗВО з чисельністю здобувачів 1001–1999 осіб (64,2 %) та до 1000 осіб (65,9 %) (Рис. 11).

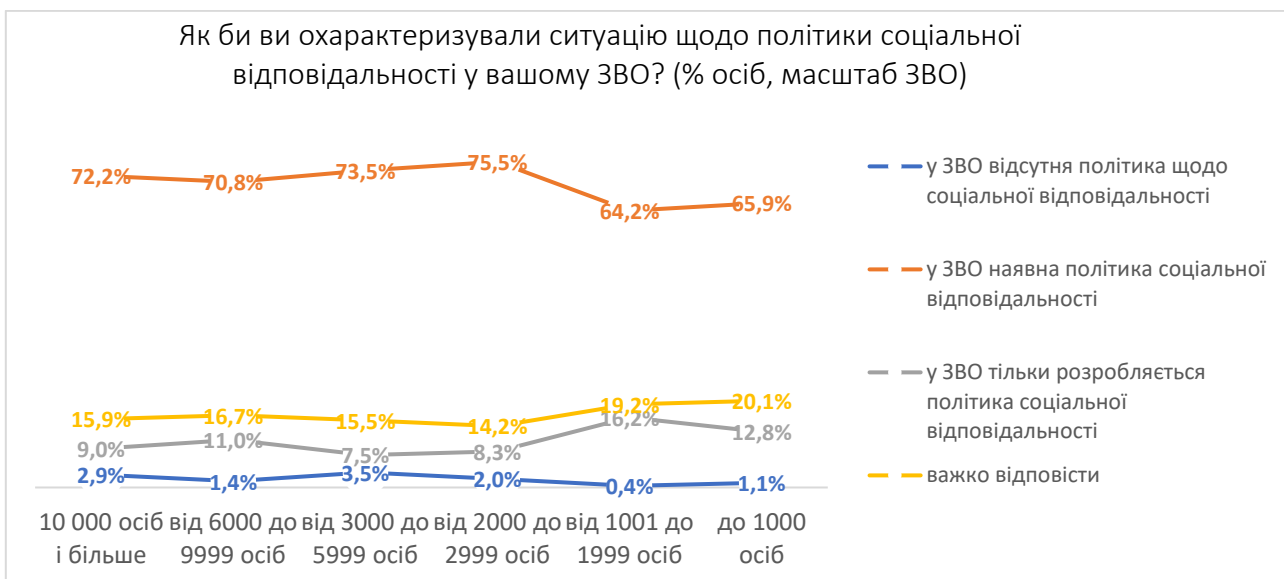

Рис. 11. Ситуація щодо політики соціальної відповідальності у закладах вищої освіти залежно від масштабу закладу вищої освіти за чисельністю здобувачів

3.2.2. Компоненти (аспекти) соціальної відповідальності українських ЗВО

Розглянемо детальніше ключові аспекти соціальної відповідальності, які складають основу політики соціальної відповідальності ЗВО: стратегія соціальної відповідальності ЗВО;

соціальна відповідальність як складова стратегії розвитку ЗВО; соціальна відповідальність як предмет контракту, укладеного між співробітником та ЗВО; соціальна відповідальність у офіційному дискурсі ЗВО; обговорення соціальної відповідальності ЗВО у неформальний спосіб; соціальна відповідальність як надання якісної вищої освіти; соціальна відповідальність як відповідальна дослідницька діяльність; наявність соціальної відповідальності у змісті бакалаврських і магістерських програм; навчання студентів бути соціально відповідальними; соціальна відповідальність як волонтерська діяльність; соціальна відповідальність, спрямована на поліпшення взаємодії ЗВО і суспільства, громади; співпраця ЗВО із зовнішніми стейкхолдерами (Рис. 12).

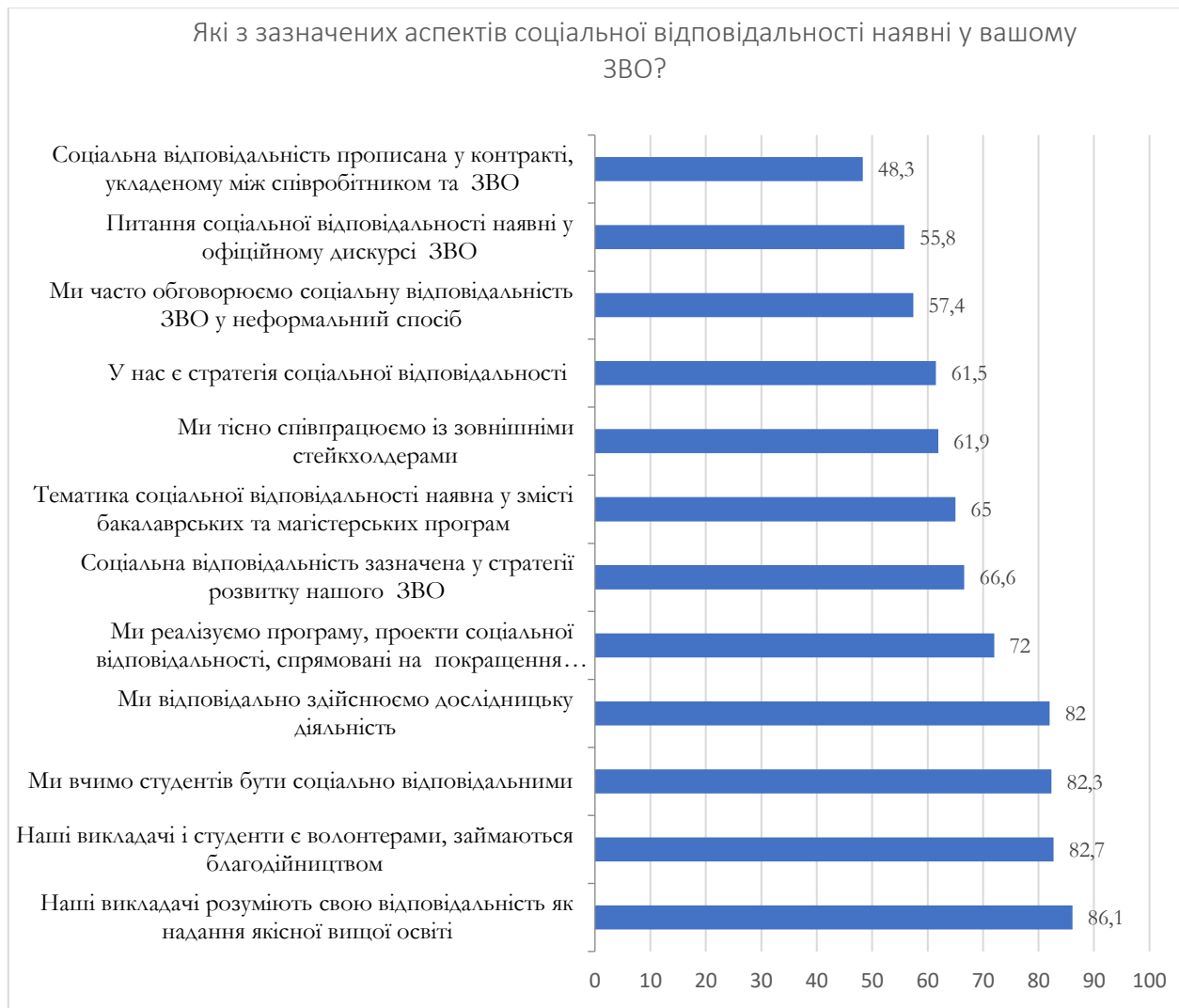

Рис. 12. Компоненти соціальної відповідальності у ЗВО (% опитаних, всього)

Відповідно до узагальнених за всією вибіркою результатів опитування, респонденти загалом доволі високо оцінюють наявність у ЗВО майже всіх запропонованих до оцінювання аспектів соціальної відповідальності. Найбільш поширеними компонентом СВ у середовищі українських ЗВО вважається розуміння викладачами своєї відповідальності як надання якісної вищої освіти (86,1%), участь викладачів і студентів у волонтерській діяльності та благодійництві (82,7%), навчання студентів бути соціально відповідальними (82,3%), відповідальне здійснення

дослідницької діяльності (82,0%). Близько 72,0% опитаних вказали, що вони реалізують програми, проекти соціальної відповідальності, спрямовані на покращення взаємодії ЗВО і суспільства, громади, ще 61,9% опитаних тісно співпрацюють із зовнішніми стейкхолдерами.

Подальший детальний аналіз відповідей на це питання засвідчує, що наявні практики соціальної відповідальності є недостатньо системними в українських ЗВО. Зокрема, тема СВ ЗВО частіше обговорюється у неформальний спосіб (57,4%), аніж присутня в офіційному дискурсі ЗВО (55,8%). Дещо суперечливими у цьому контексті видаються відповіді 66,6% респондентів про те, що соціальна відповідальність зазначена у стратегії розвитку ЗВО та 61,5% - про те, що в ЗВО є стратегія соціальної відповідальності. Ще 48,3% опитаних вказали, що соціальна відповідальність прописана у контракті, укладеному між співробітником та ЗВО.

Тож розглянемо детальніше відповіді респондентів щодо оцінювання ситуації СВ ЗВО за кожним окремим компонентом (аспектом).

1) *Наявність стратегії СВ у ЗВО*

Як доводять автори дослідження «Strategic management of social responsibilities: a mixed methods study of US universities», дуже важливо, щоб соціальна відповідальність стала частиною стратегічного управління ЗВО. Стратегічне управління соціальною відповідальністю передбачає постійну увагу до цих обов'язків – не лише під час стратегічного планування, а й протягом реалізації стратегії (George, Worth, Pandey & Pandey, 2023)³⁰. Відповідно до визначення, запропонованого Ю. Шаровим у «Енциклопедії державного управління» (2010), стратегія (грец. στρατηγία – мистецтво полководця) є дієвим підходом до розв'язання критично важливих і складних (стратегічних) проблем (Шаров Ю.П., 2010)³¹.

Стратегічне планування та реалізація стратегії соціальної відповідальності є однією з критично важливих і складних проблем ЗВО. За результатами опитування нами жінок (62,1 %) і чоловіків (60,5 %), а також респондентів різних вікових категорій (до 35 років – 62,50 %; 36–60 років – 60,18 %, старше 60 років – 57,05 %), у переважній більшості ЗВО існують стратегії соціальної відповідальності (Рис. 13, Рис. 14). При цьому оцінки респондентів старше 60 років є дещо песимістичними порівняно з оцінками осіб віком до 35 років. Однаково високим (близько третини) залишається рівень необізнаності про ситуацію щодо наявності стратегії соціальної відповідальності у ЗВО серед усіх опитаних нами жінок і чоловіків різних вікових груп.

---

³⁰ George B., Worth M.J., Pandey S., Pandey S.K. Strategic management of social responsibilities: a mixed methods study of US universities. *Public Money & Management*. 2024. Vol. 44. P. 15–25. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09540962.2023.2197253>.

³¹ Шаров Ю.П. Стратегія. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. С. 679.

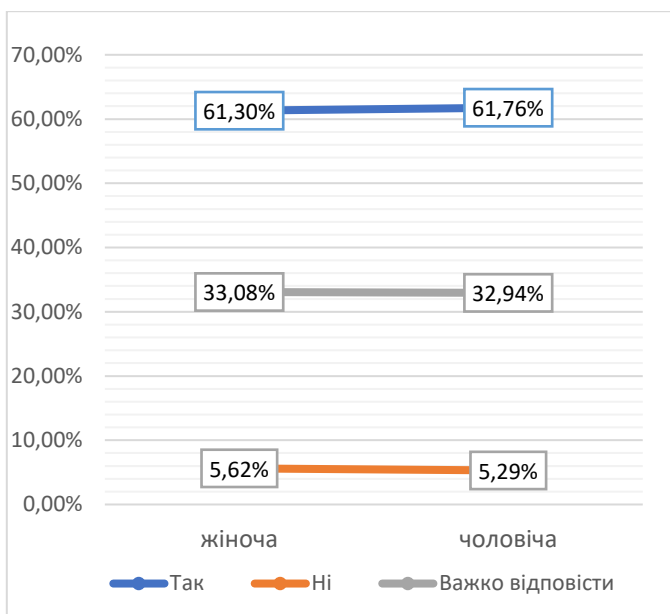

Рис. 13. Наявність стратегії соціальної відповідальності у закладах вищої освіти на думку респондентів різної статі

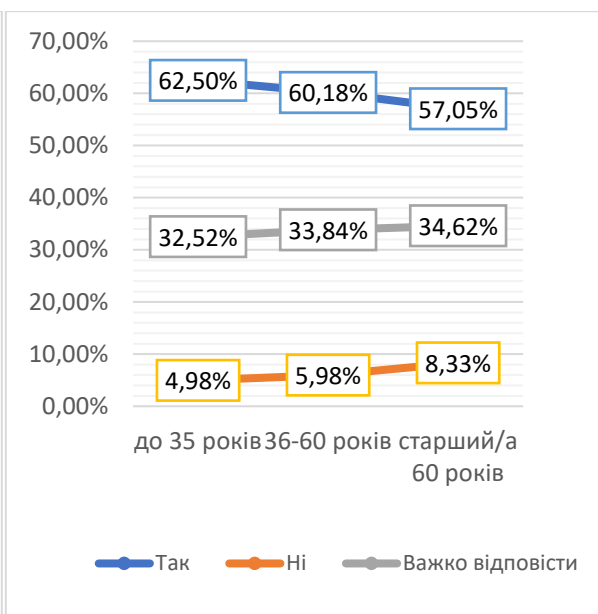

Рис. 14. Наявність стратегії соціальної відповідальності у закладах вищої освіти на думку респондентів різних вікових груп

Як показано на рис. 15, набагато більша частка наукових працівників (64,7%), науково-педагогічних працівників (60,6%), керівників структурних підрозділів (60,5%), як і здобувачів ЗВО (62,1% студентів та 59,6% аспірантів) порівняно з керівниками ЗВО (41,8%) повідомили про те, що у ЗВО є стратегія СВ.

Рис. 15. У ЗВО є стратегія соціальної відповідальності (% осіб, посада)

Звертає на себе увагу той факт, що найбільша частка опитаних, які виявилися необізнаними про ситуацію у ЗВО з питання щодо стратегії СВ у їхньому ЗВО була серед аспірантів (40,8%), студентів (34,4%) та науково-педагогічних працівників (32,2%). При цьому майже третина опитаних керівників закладів (35,3%) та 12,4 % керівників структурних підрозділів указали, що у їх ЗВО немає стратегії СВ.

За результатами опитування, про наявні у їхньому ЗВО стратегії СВ частіше повідомляють представники педагогічних (70,2%), медичних (68,9%), класичних (63,3%) та економічних (62,1%) , а найрідше – юридичних (48,5%) ЗВО. Представники юридичних (42,4%) та гуманітарних (40,9%) ЗВО виявилися найменш обізнаними про ситуацію щодо стратегії СВ у ЗВО, у той час як найменше таких респондентів у педагогічних (25,1%) та медичних (29,2%) ЗВО (Рис. 16).

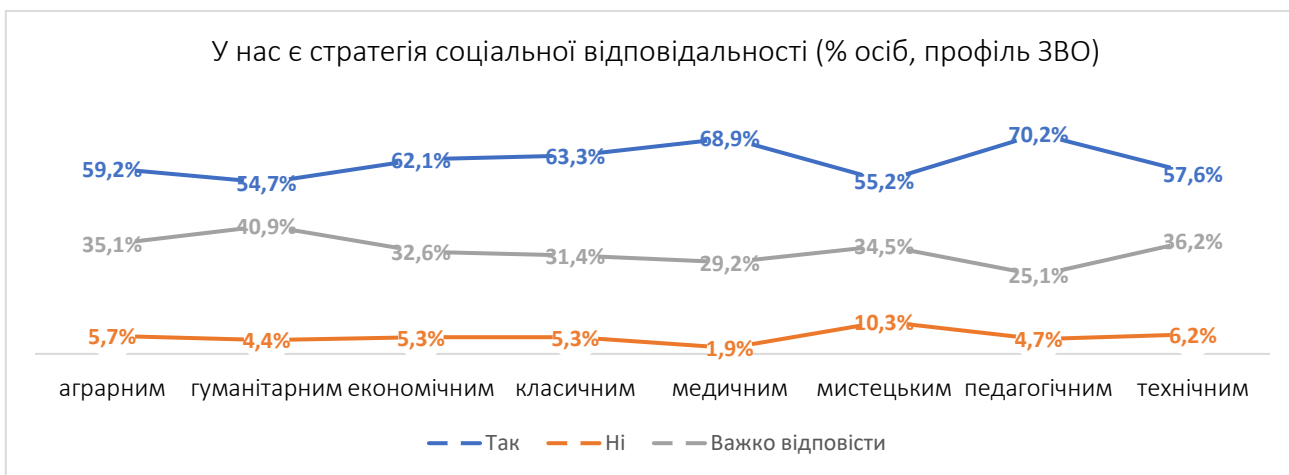

Рис. 16. Наявність стратегії соціальної відповідальності у закладах вищої освіти залежно від профілю закладу вищої освіти

Відповіді респондентів засвідчують також, що стратегії соціальної відповідальності частіше наявні у ЗВО приватної форми власності (69,0 %), ніж державних (61,0 %) чи муніципальних (61,4 %) ЗВО (Рис. 17). Серед представників ЗВО державної форми власності частка необізнаних у ситуації щодо цього питання осіб є найбільшою (33,8 %) порівняно з представниками приватних (22,5 %) і муніципальних (27,7 %) ЗВО.

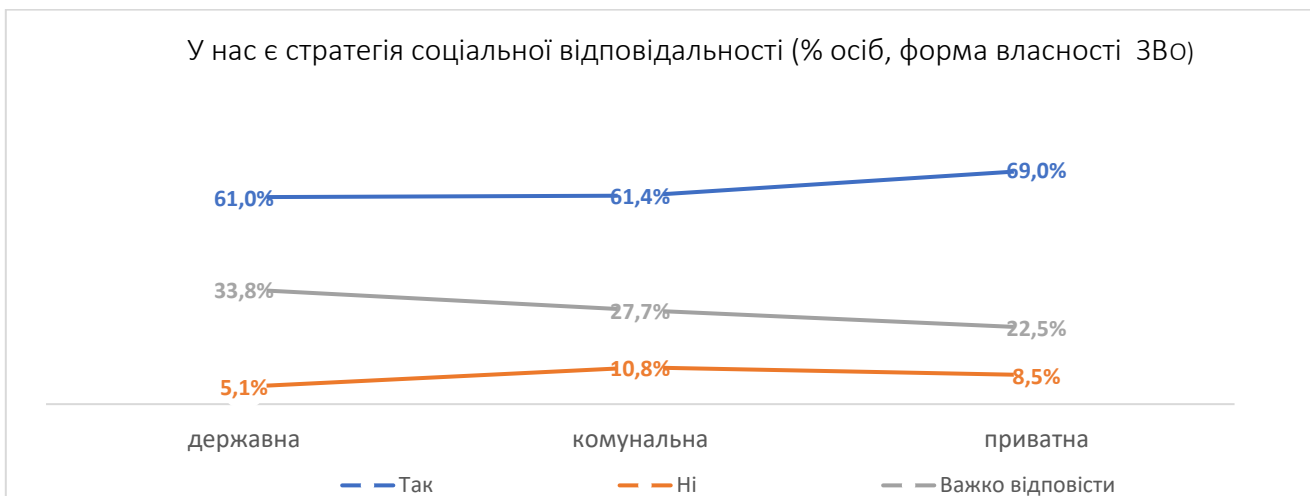

Рис. 17. Наявність стратегії соціальної відповідальності у закладах вищої освіти залежно від форми власності закладу вищої освіти

2) Соціальна відповідальність зазначена у стратегії розвитку ЗВО

Стратегія обов'язково визначає пріоритети (першочергові для реалізації напрями, цілі, проблеми), які дають корисну основу для розподілу обмежених ресурсів, спрямованих на формування та реалізацію політик (Шаров Ю., 2010). За результатами нашого опитування, окрім цільової стратегії СВ, багато ЗВО мають також окремі активності у цьому напрямі.

Таблиця 1

Соціальна відповідальність у стратегії розвитку ЗВО (% осіб)

Посада	Так	Ні	Важко відповісти
Керівник структурного підрозділу	84,9	2,2	13,0
Керівник закладу	82,4	0,0	17,6
Професор, доцент, старший викладач, викладач, асистент, викладач-стажист	73,4	3,0	23,6
Інше	71,9	9,4	18,8
Науковий працівник	67,6	2,9	29,4
Аспірант	66,7	3,7	29,6
Студент	60,4	3,4	36,1
Загалом	66,55	3,26	30,19

Зокрема, переважаюча більшість керівників структурних підрозділів (82,4%) та керівників закладів (82,4%) вказали, що соціальна відповідальність зазначена у стратегії розвитку ЗВО. Доволі високо представлена така думка й серед інших категорій працівників (науково-педагогічних - 73,4%, наукових - 67,6%), а також аспірантів (66,7%) і студентів (60,4%). При цьому найчастіше соціальна відповідальність зазначена у стратегіях розвитку класичних (74,8%), педагогічних та медичних ЗВО, а найрідше - в юридичних (48,5%) та гуманітарних (58,6%). Приватні ЗВО (72,6%) також частіше, ніж комунальні (67,5%) та державні (66,2%), включають СВ у стратегії розвитку. Доволі високим є рівень включення СВ у стратегії розвитку для різних за масштабами (за кількістю здобувачів) ЗВО - від 66,4% ЗВО чисельністю здобувачів від 1001 до 1999 осіб і до 73,5% - від 2000 до 2999 осіб (Табл. 1).

3) Соціальна відповідальність прописана у контракті, укладеному між співробітником та ЗВО

Умовою імплементації соціально-відповідальних відносин у ЗВО є встановлення формальних норм СВ, одним із інструментів якої є укладання контрактів із працівниками. Про те, що соціальна відповідальність прописана у контракті, укладеному між співробітником та ЗВО, підтвердили більше половини працівників різних категорій посад (керівників структурних підрозділів - 60,0%; науково-педагогічних працівників - 54,6%; наукових працівників - 52,9%).

Водночас серед опитаних керівників ЗВО їх частка складає лише 41,2%. Відповідно, близько 9,7% керівників структурних підрозділів, 8,8% наукових працівників та 14,1% науково-педагогічних працівників і аж 29,4 % керівників закладів повідомили, що СВ не включена у зміст контрактів між співробітниками і ЗВО (Рис. 18).

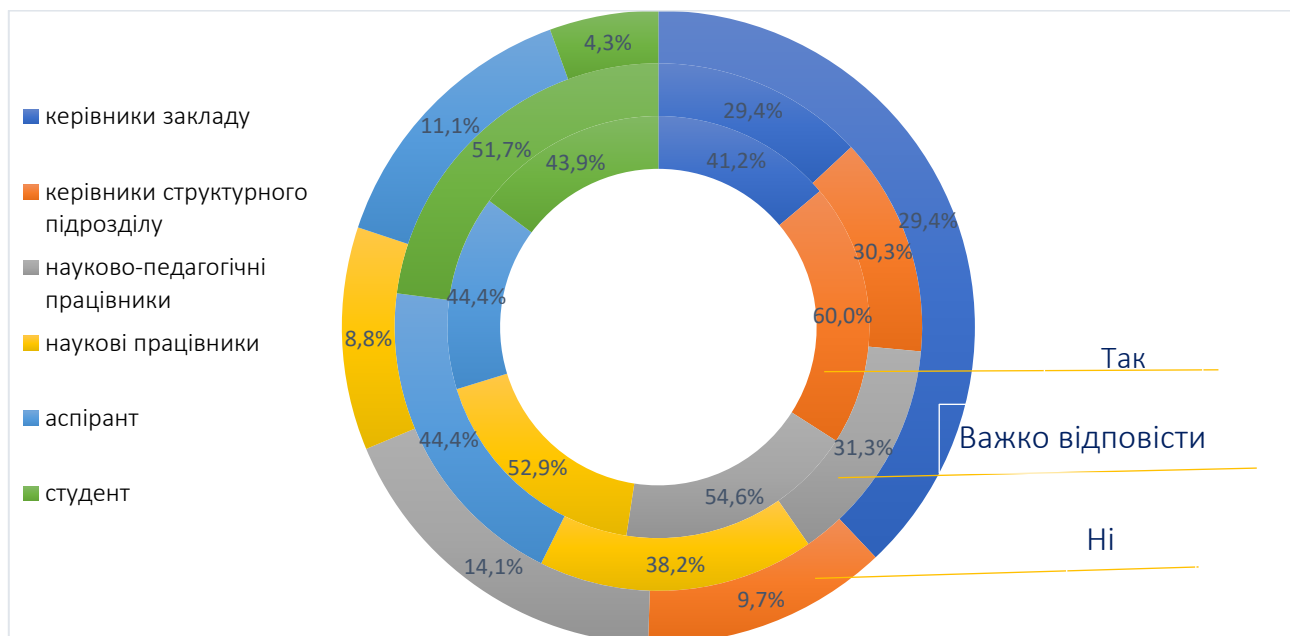

Рис. 18. Соціальна відповідальність прописана у контракті, укладеному між співробітником та ЗВО (% осіб, посада)

4) Питання соціальної відповідальності наявні у офіційному дискурсі ЗВО

Питання СВ є предметом офіційного дискурсу для представників 66,6% класичних, 60,8% педагогічних, 60,3% медичних ЗВО. Рідше проблематика СВ піднімається в офіційному дискурсі мистецьких (27,6%), юридичних (47,2%), гуманітарних (48,5%) та технічних (49,8%) ЗВО. При цьому, більше половини респондентів саме мистецьких (65,5%) та юридичних (51,5%) ЗВО не знають про стан справ у їхньому ЗВО з цього питання (Рис. 19).

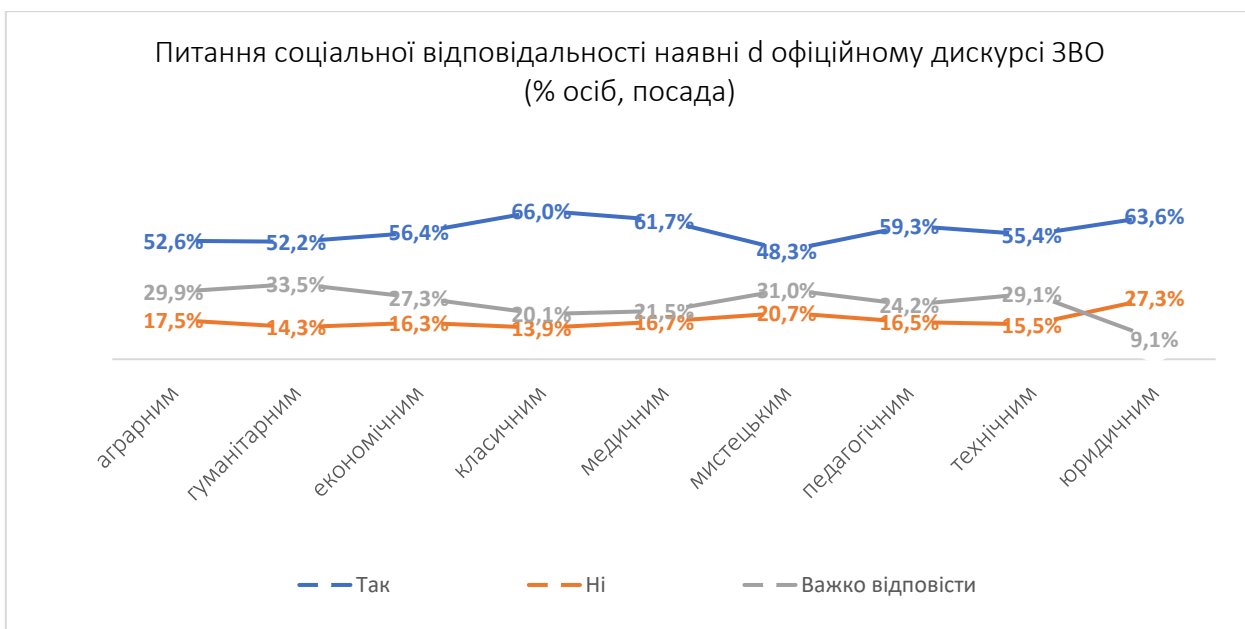

Рис. 19. Соціальна відповідальність у офіційному дискурсі ЗВО (% осіб, посада)

Дещо більша увага щодо офіційного обговорення СВ притаманна приватним (60,0%) ЗВО, аніж комунальним (55,4% та державним (55,6%). Найменше офіційні дискурси за темою соціальної відповідальності поширені у ЗВО від 1000 до 1999 осіб (48,0%), а найбільш популярною вона є в офіційному дискурсі ЗВО від 2000 до 2999 осіб (61,8%), 10 000 осіб і більше (61,7%) та ЗВО з чисельністю здобувачів від 6000 до 9999 осіб.

5) *Обговорення соціальної відповідальності закладу вищої освіти у неформальний спосіб*

Тема СВ активно обговорюється працівниками ЗВО також у неформальний спосіб у класичних (66,0%), юридичних (63,6%), медичних (61,3%), педагогічних (59,3%), економічних (56,4%), технічних (55,4%) і дещо менше в містецьких (48,3%), гуманітарних (52,2%) та аграрних (52,6%) ЗВО (Рис. 20).

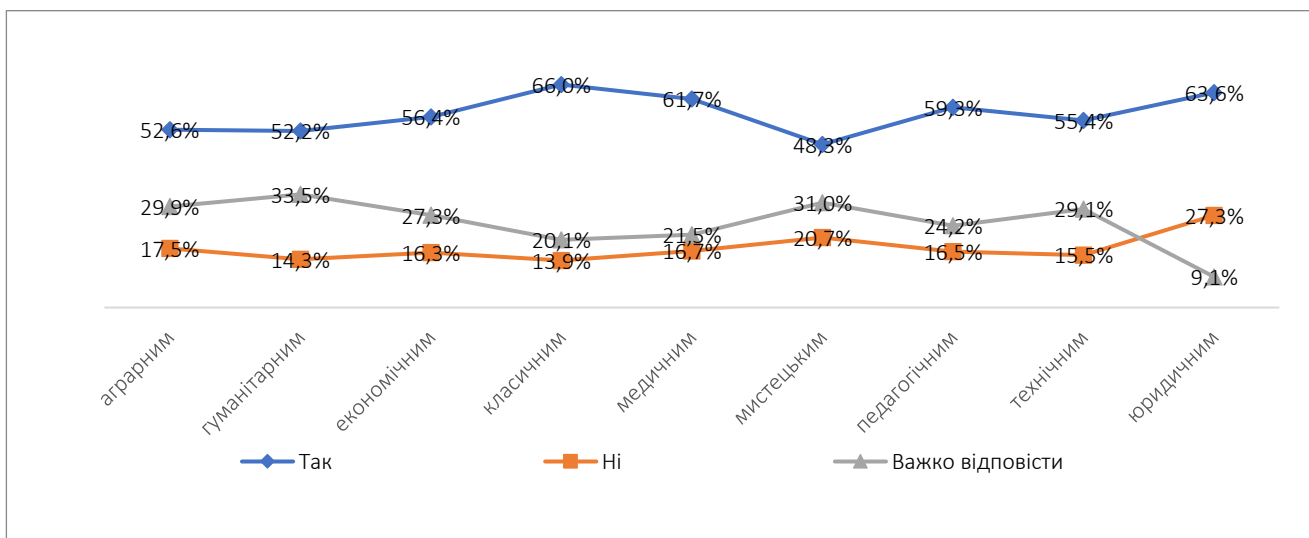

Рис. 20. Неформальне обговорення СВ ЗВО (% осіб, профіль ЗВО)

Більший інтерес для неформального обговорення тема СВ викликає швидше у невеликих ЗВО, ніж у великих, частіше у комунальних і приватних ЗВО, порівняно з державними.

Оскільки, як засвідчують отримані нами дані, тема СВ є предметом активного формального дискурсу і неформального обговорення, окремий інтерес викликає питання про особливості сприйняття соціальної відповідальності нашими респондентами.

6) *Наші викладачі розуміють свою відповідальність як надання якісної вищої освіти*

У середньому 86,0% опитаних вказали, що викладачі розуміють свою відповідальність як надання якісної вищої освіти, серед них 93,6% науково-педагогічних працівників, 93,5% керівників структурних підрозділів, 92,6% аспірантів, 88,2% наукових працівників. При цьому керівники закладів (76,5%) та студенти (81,1%) виявили дещо стриманішу позицію щодо цього питання (Рис. 21; Табл. 2).

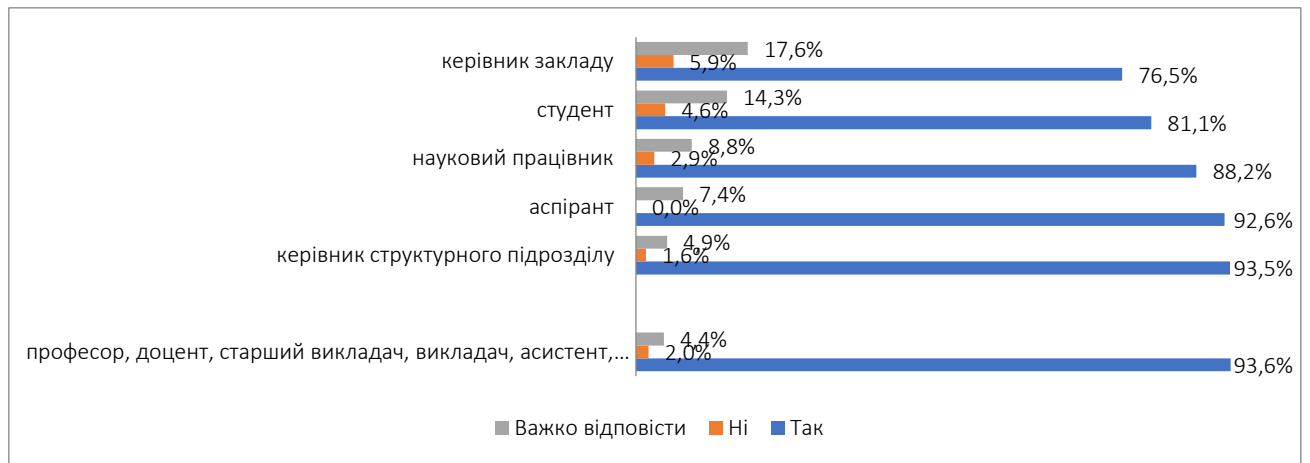

Рис. 21. Відповідальність як надання якісної вищої освіти (% осіб, статус/ посада)

Таблиця 2

Відповідальність як надання якісної вищої освіти (% осіб, статус/ посада)

Посада	Так	Ні	Важко відповісти
Професор, доцент, старший викладач, викладач, асистент, викладач-стажист	93,6	2,0	4,4
Керівник структурного підрозділу	93,5	1,6	4,9
Аспірант	92,6	0,0	7,4
Науковий працівник	88,2	2,9	8,8
Студент	81,1	4,6	14,3
Керівник закладу	76,5	5,9	17,6
<i>Загалом</i>	<i>86,0</i>	<i>3,5</i>	<i>10,5</i>

Більшими є відмінності в оцінках відповідальності як надання якісної вищої освіти у відповідях представників різних профілів ЗВО: від 93,0% в класичних, 89,4% педагогічних, 86,7% в аграрних і до 75,9% в мистецьких ЗВО. Респонденти у приватних ЗВО (90,7 %) вище оцінюють

ситуацію щодо розуміння викладачами своєї відповідальності як надання якісної вищої освіти, ніж у державних (85,8 %) і комунальних (85,5 %). При цьому результати не виявили чіткої залежності між відповідями на це питання та масштабом ЗВО, в якому працюють та / або навчаються наші респонденти. Так, найвищий рівень розуміння викладачами своєї відповідальності виявлено у ЗВО до 1000 здобувачів (91,6 %), найнижчий (81,0 %) – у ЗВО від 1000 до 1999 осіб. Більшими є відмінності в оцінках представників різних профілів ЗВО: від 93,0 % в класичних, 89,4 % в педагогічних, 86,7 % в аграрних і до 75,9 % в мистецьких ЗВО.

7) Ми відповідально здійснюємо дослідницьку діяльність

ЗВО відіграють важливу роль в інтеграції відповідальності як основної цінності в наукових дослідженнях, у формуванні культури відповідальної дослідницької діяльності не лише в середовищі наукової спільноти, а й у суспільстві загалом (Петроє, 2021). А доволі високий рівень (82,0%) позитивних відповідей на це питання є доказом усвідомлення важливості здійснення відповідальної дослідницької діяльності у ЗВО. При цьому найбільше наукових працівників (94,5%), керівників структурних підрозділів (89,7%), науково-педагогічних працівників (89,7%) та аспірантів (88,9%) вважають, що у ЗВО відповідально здійснюється дослідницька діяльність, у той час, як серед керівників закладів (76,5%) та студентів (77,0%) дещо стриманіша оцінка існуючої ситуації в цій сфері діяльності ЗВО (Рис. 22).

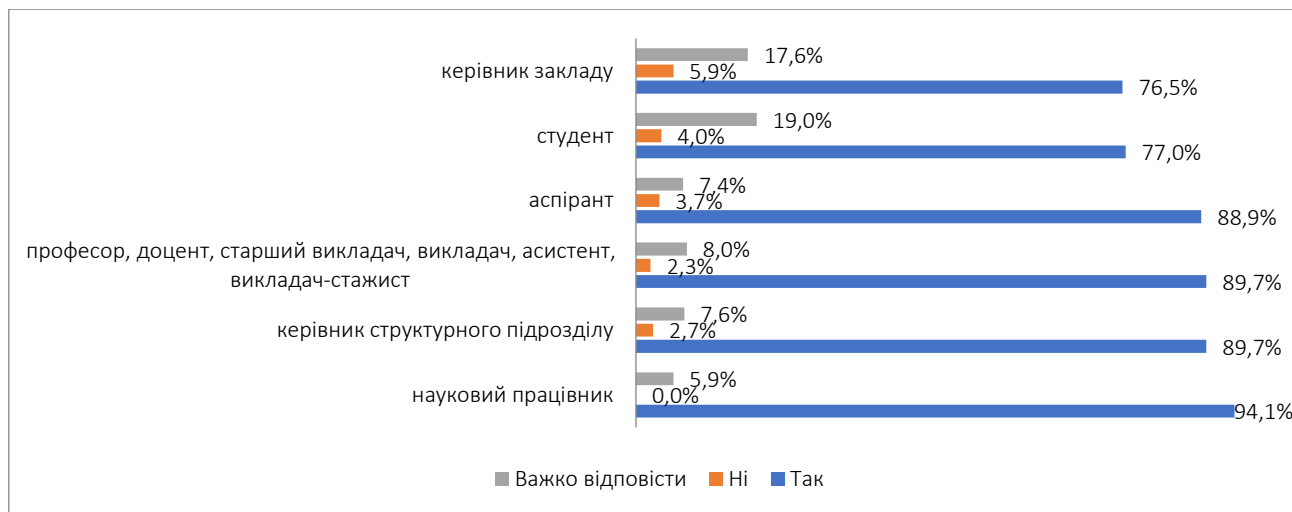

Рис. 22. Відповідальне здійснення дослідницької діяльності (% осіб, статус/ посада)

Дещо вищий рівень визнання відповідальності за дослідницьку діяльність демонструють респонденти класичних (88,1%), юридичних (87,9%), педагогічних (85,3%) та аграрних (83,9%) ЗВО. Порівняно нижчими за середні по вибірці показники вказали респонденти медичних (81,3%), технічних (79,7%), економічних (77,5%) та гуманітарних (75,4%) ЗВО.

Найвище оцінили стан відповідальності за дослідницьку діяльність респонденти малих ЗВО – до 1000 осіб (87,2 %), тоді як найнижчими є оцінки респондентів, які не змогли ідентифікувати масштаб їх ЗВО (76,0 %).

Найнижчим, порівняно з приватними (83,7%) та державними (82,2%) ЗВО, виявилися оцінки стану забезпечення відповідальності дослідницької діяльності у комунальних ЗВО (73,5%) (табл. 3).

Відповідальне здійснення дослідницької діяльності у закладах вищої освіти залежно від форми власності (% осіб, форма власності ЗВО)

Форма власності ЗВО	Так	Ні	Важко відповісти
Приватна	83,7	3,9	12,4
Державна	82,2	3,2	14,6
Комунальна	73,5	7,2	19,3
Загалом	82,0	3,3	14,7

Зважаючи на те, що концепція відповідальності дослідницької діяльності ще мало досліджена та недостатньо поширена у практиці дослідницької діяльності ЗВО в Україні, можемо припустити, що відповіді наших респондентів, імовірніше, не ґрунтуються на системному підході до розуміння відповідальності за дослідницьку діяльність, яка, згідно з концепцією «відповідальних досліджень та інновацій» (Responsible Research and Innovation – RRI), включає такі «ключові компоненти»: залучення громадськості, відкритий доступ, наукова освіта, гендерна рівність, етика та врядування. Проте високі показники за результатами відповідей на дане питання є доказом визнання респондентами важливості дослідницької діяльності для ефективного функціонування ЗВО та розвитку їх як соціально відповідальних інституцій.

8) Тематика соціальної відповідальності наявна у змісті бакалаврських та магістерських програм

Як слушно зауважили М. Рогожа і С. Курбатов (2017), «з моменту появи університету як явища у західноєвропейському культурному просторі було сформульовано три місії: навчання, дослідження, громадське служіння». З огляду на масштаби й складність глобальних і національних проблем дедалі переконливішим видається заклик до перегляду відносин ЗВО із суспільством та їх роль у поліпшенні глобальної якості життя. Отже, перед університетами стоїть завдання зосередитися не лише на інтересах окремих навчальних закладів, престижі та перспективах працевлаштування випускників, а й бути соціально значущими та відповідальними, задовольняючи потреби суспільства як на місцевому, так і на глобальному рівнях. Тому в останні роки ЗВО здійснюють трансформацію від виключно пріоритетів навчання та проведення досліджень до навчання, досліджень та соціальної відповідальності як третьої місії, що спрямована на забезпечення університетом «внеску у суспільство». Університети, які включають у свою діяльність соціальну відповідальність, стають двигунами, які сприяють соціальному, економічному, екологічному та культурному розвитку регіонів, де вони діють, суспільства загалом.

Важливим, на нашу думку, у цьому контексті є завдання інтегрувати тему соціальної відповідальності в освітню і наукову діяльність ЗВО з метою формування у здобувачів компетентності соціальної відповідальності та розвивати культуру соціально відповідальних відносин в українському суспільстві.

За результатами відповідей лише 65,0 % опитаних, тема соціальної відповідальності є у змісті бакалаврських і магістерських програм. При цьому тема соціальної відповідальності популярніша у змісті програми з підготовки докторів філософії, ніж бакалаврів і магістрів, що засвідчують відповіді 70,4 % аспірантів та 63,0 % студентів (Табл. 4).

Таблиця 4

Наявність тематики соціальної відповідальності в освітніх програмах закладів вищої освіти (% осіб, статус/ посада)

Посада	Так	Ні	Важко відповісти
Науковий працівник	76,5	5,9	17,6
Аспірант	70,4	0,0	29,6
Керівник структурного підрозділу	69,2	5,4	25,4
Професор, доцент, старший викладач, викладач, асистент, викладач-стажист	67,4	7,7	24,9
Студент	63,0	4,2	32,8
Керівник закладу	58,8	11,8	29,4
Загалом	65,0	5,4	29,6

При цьому ширшого представлення тема СВ набула також в освітніх програмах педагогічних (72,0%) , класичних (70,7%) та економічних (65,6%) ЗВО, нижче вона представлена у мистецьких (51,7%), технічних (59,5%), аграрних (63,5%), юридичних (63,6%), гуманітарних (64,0%) та медичних (64,1%) ЗВО (Рис. 23).

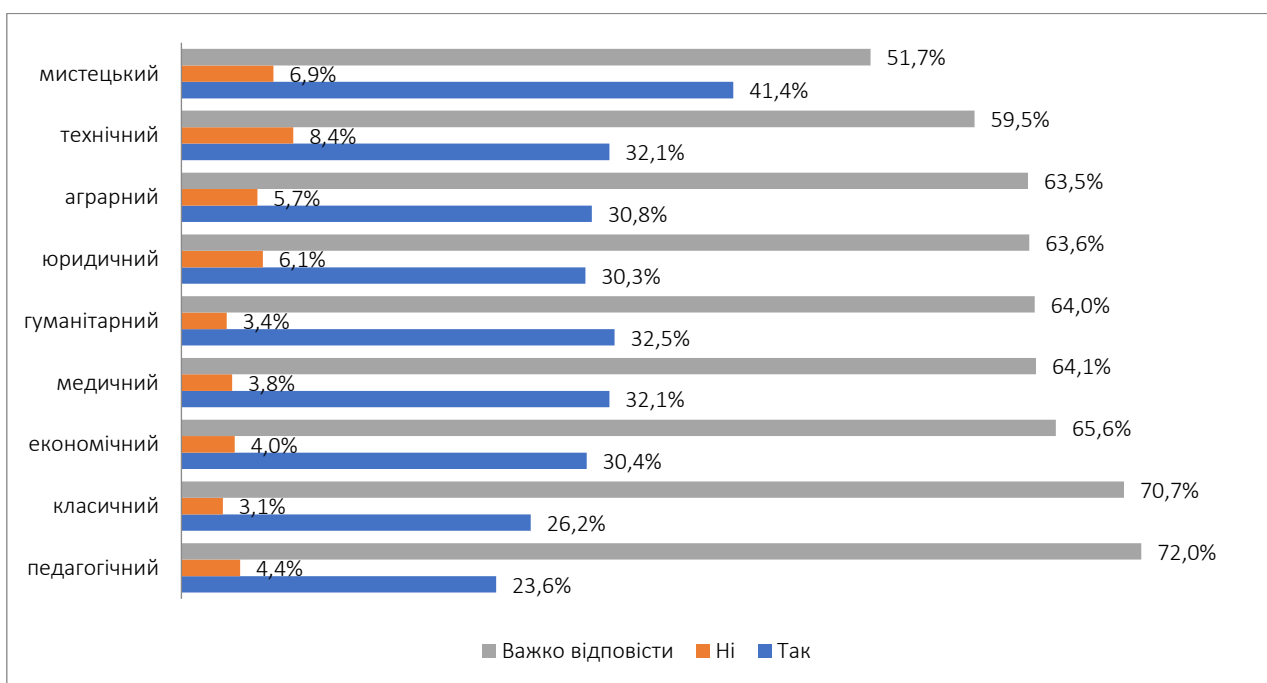

Рис. 23. Наявність тематики соціальної відповідальності в освітніх програмах ЗВО (% осіб, профіль ЗВО)

9) *Ми вчимо студентів бути соціально відповідальними.*

Лише 74,3% опитаних нами студентів повідомили, що в ЗВО їх вчать бути соціально відповідальними. У той час, як відповіді на це питання з боку науково-педагогічних, наукових працівників, керівників структурних підрозділів та також аспірантів, є значно вищими (94,5 %; 88,9% та 82,3% відповідно) (Рис. 24).

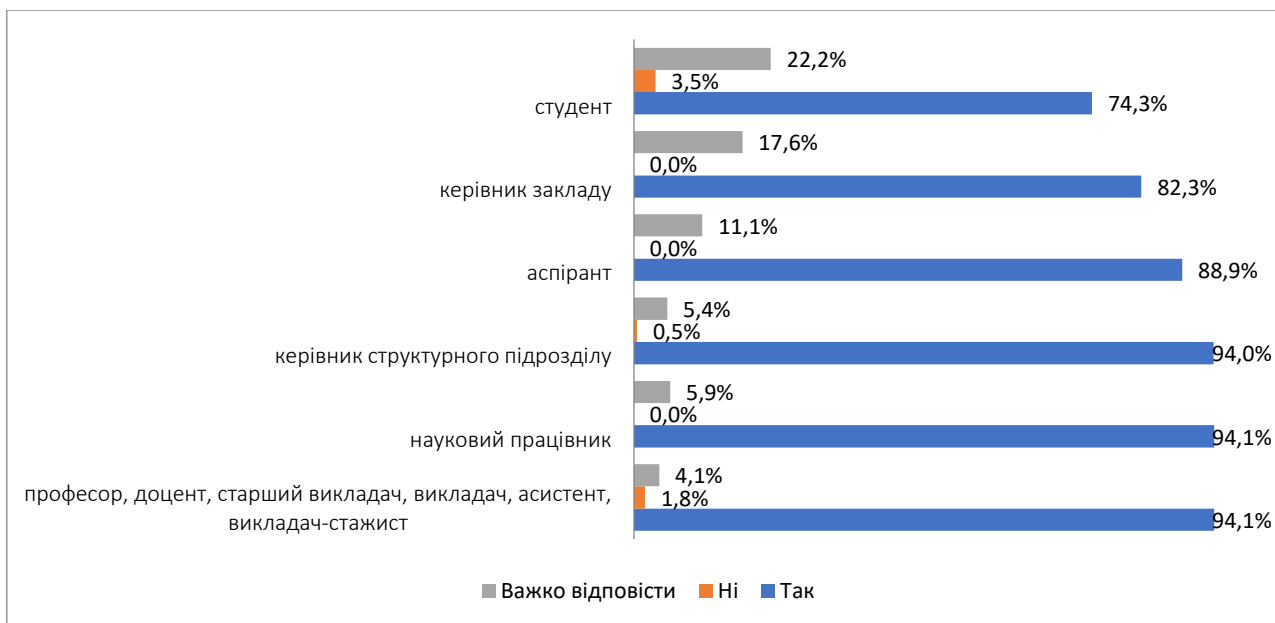

Рис. 24. У ЗВО навчають студентів бути соціально відповідальними (% осіб, статус/ посада)

Більше уваги питанням формування навичок у студентів бути соціально відповідальними приділяють у класичних (91,6 %), педагогічних (87,9%) та медичних (84,2%) ЗВО, а найменше - у гуманітарних (72,9%), юридичних (75,7%) та мистецьких (75,9%) ЗВО (Табл. 5).

Таблиця 5

Навчання студентів бути соціально відповідальними залежно від профілю закладу вищої освіти (% осіб, профіль ЗВО)

Профіль ЗВО	Так	Ні	Важко відповісти
Класичний	91,6	1,02	7,38
Педагогічний	87,9	3,0	9,1
Медичний	84,2	1,9	13,9
Аграрний	82,0	1,4	16,6
Економічний	79,7	3,1	17,2
Технічний	78,3	4,0	17,7
Мистецький	75,9	3,4	20,7
Юридичний	75,8	3,0	21,2
Гуманітарний	72,9	3,9	23,2
Загалом	82,8	2,7	14,4

10) Наші викладачі і студенти є волонтерами, займаються благодійництвом

Як бачимо із викладених вище результатів опитування, в ЗВО України переважною мірою розглядають соціальну відповідальність як відповідальність за якість освіти та відповідальне виконання дослідницької діяльності.

Оскільки українські ЗВО перебувають на початковому етапі імплементації СВ та з огляду на тривалу з 2014 р. часткову, а з 22 лютого 2022 року – повномасштабну військову агресію рф, актуальною для українського суспільства та ЗВО України є волонтерська та благодійна діяльність. Нині перед університетом постає завдання «переорієнтувати місію університету таким чином, щоб на рівні з навчанням і дослідженнями ключовою складовою стала третя місія – місія університету бути корисним суспільству, реагувати на очікування громадськості, ставати "соціально відповідальним"»³².

Активними учасниками такої діяльності є викладачі і студенти ЗВО, про що свідчать відповіді керівників структурних підрозділів (91,4%), науково-педагогічних (91,3%) та наукових працівників (88,2%) та аспірантів (85,2%). Дещо нижче оцінюють таку активність керівники закладів (76,5%) та самі студенти (77,2%) ЗВО (Рис. 25).

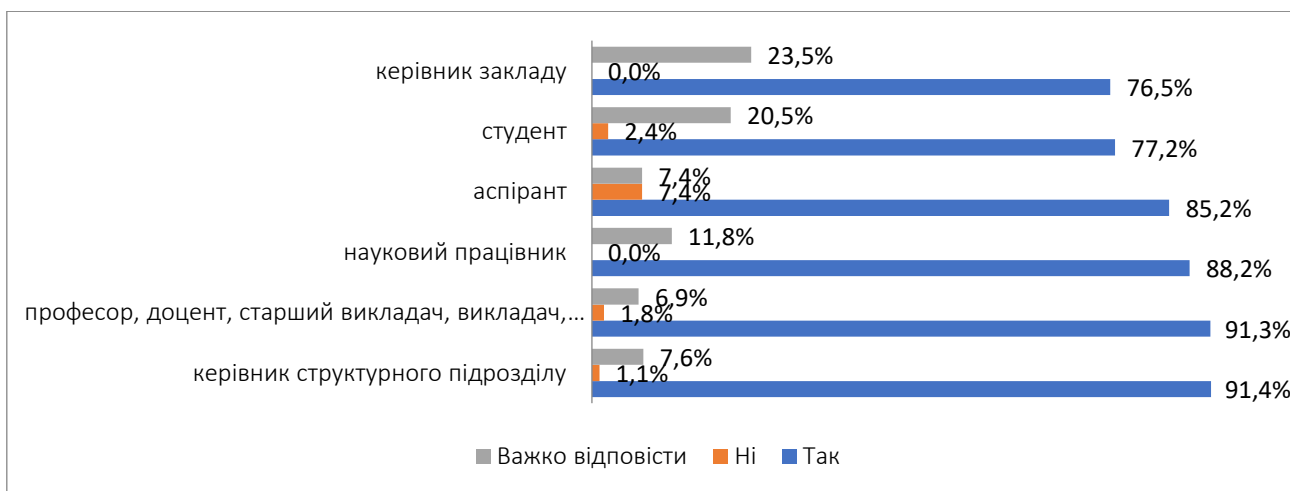

Рис. 25. Викладачі і студенти є волонтерами, займаються благодійництвом (% осіб, статус/ посада)

За даними опитування, до волонтерської та благодійної діяльності активніше долучаються викладачі та студенти класичних (90,8%), педагогічних (88,8%), медичних (88,0%) та аграрних (84,8%) ЗВО, а найменше - юридичних (72,7%), технічних (75,6%) та гуманітарних (78,3%) ЗВО. Вищими також є показники участі викладачів і студентів у волонтерській діяльності в ЗВО комунальної власності (88,0%), аніж приватних (81,4%) та державних (82,5%) (Табл. 6).

³² Рогожа М., Курбатов С. Місія університету в західноєвропейській культурі (етичні та соціологічні аспекти. Філософія освіти. Philosophy of Education. 2017. № 2 (21). URL: https://enquir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29258/Rohozha_Kurbatov.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Таблиця 6

Викладачі й студенти є волонтерами і займаються благодійництвом залежно від профілю закладу вищої освіти (% осіб, профіль ЗВО)

Профіль ЗВО	Так	Ні	Важко відповісти
Класичний	90,8	1,0	8,2
Педагогічний	88,8	2,1	9,1
Медичний	88,0	1,9	10,0
Аграрний	84,8	0,9	14,2
Мистецький	82,8	3,4	13,8
Економічний	81,1	1,3	17,6
Гуманітарний	78,3	1,5	20,2
Технічний	75,6	3,0	21,4
Юридичний	72,7	6,1	21,2
<i>Загалом</i>	<i>83,3</i>	<i>2,0</i>	<i>14,7</i>

Вищими є також показники участі викладачів і студентів у волонтерській діяльності в ЗВО комунальної власності (88,0 %), ніж приватних (81,4 %) та державних (82,5 %) ЗВО (Табл. 7).

Таблиця 7

Викладачі й студенти є волонтерами і займаються благодійництвом залежно від форми власності закладу вищої освіти (% осіб, форма власності ЗВО)

Форма власності ЗВО	Так	Ні	Важко відповісти
Комунальна	88,0	3,6	8,4
Державна	82,5	2,0	15,5
Приватна	81,4	4,7	14,0
<i>Загалом</i>	<i>82,7</i>	<i>2,2</i>	<i>15,2</i>

Більше викладачів і студентів, які займаються волонтерством і благодійництвом, працюють та навчаються у великих (10 000 осіб і більше – 90,2 %; від 6000 до 9999 осіб – 87,1%) та середніх (від 2000 до 2999 осіб – 89,7 %; від 3000 до 5999 осіб – 87,4%) за масштабами ЗВО. Дещо нижчою є волонтерська та благодійницька активність викладачів і студентів у малих (від 1001 до 1999 осіб – 79,6 %; до 1000 осіб – 79,9 %) ЗВО. Найнижче оцінюють волонтерську і благодійну активність респонденти, які не змогли визначитися з профілем їх ЗВО (76,2 %) (Табл. 8).

Таблиця 8

Викладачі й студенти є волонтерами і займаються благодійництвом залежно від масштабу закладу вищої освіти за чисельністю здобувачів (% осіб, масштаб ЗВО)

Масштаб закладу вищої освіти (кількість здобувачів)	Так	Ні	Важко відповісти
10 000 осіб і більше	90,2	0,5	9,3
від 2000 до 2999 осіб	89,7	1,5	8,8
від 3000 до 5999 осіб	87,4	1,9	10,7
від 6000 до 9999 осіб	87,1	2,4	10,5
до 1000 осіб	79,9	5,0	15,1
від 1001 до 1999 осіб	79,6	1,9	18,5
Важко відповісти	76,2	2,6	21,2
Загалом	82,7	2,2	15,2

3.2.3. Реалізація програм, проектів соціальної відповідальності, спрямованих на покращення взаємодії ЗВО і суспільства, громади

Про реалізацію соціальної відповідальності на основі програмно-проектного підходу, який передбачає відповідну системність та регулярність організації та реалізації СВ, найчастіше відзначають респонденти класичних (80,7%), медичних (78,0%), педагогічних (77,9%) та юридичних (75,8%) ЗВО. Нижчим є рівень програмного та проектного забезпечення соціально-відповідальної діяльності технічних (65,5%), гуманітарних (67,5%), мистецьких (69,0%), аграрних (69,7%) та економічних (70,9%) ЗВО (Рис. 26).

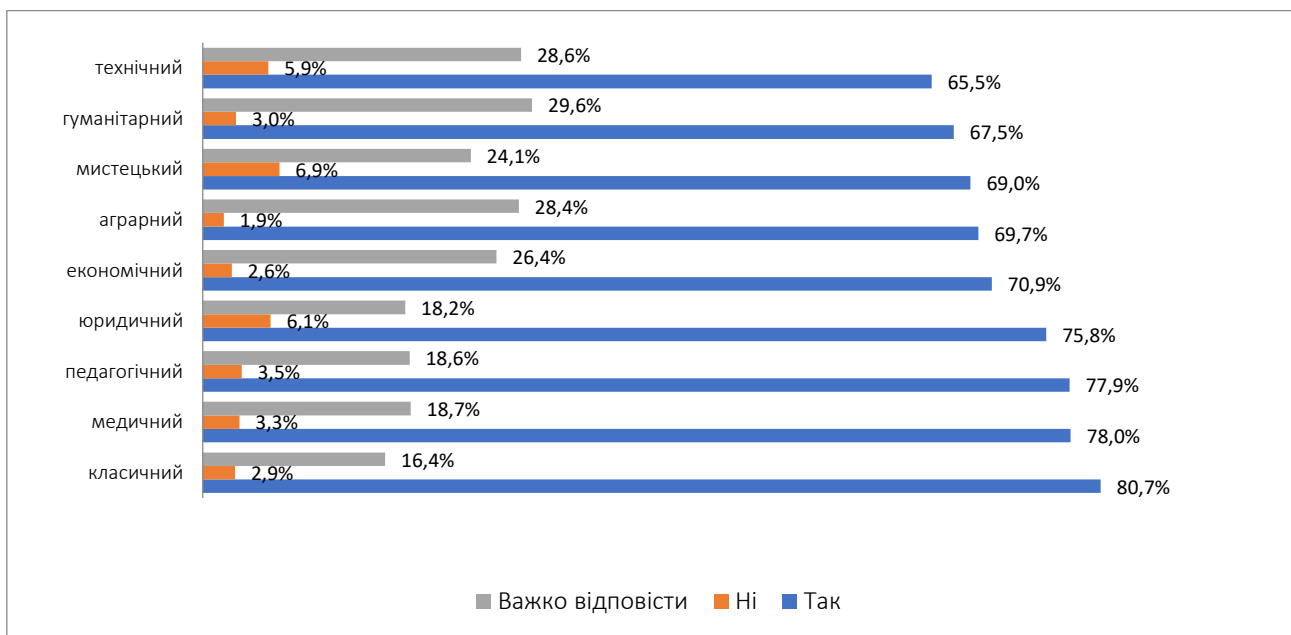

Рис. 26. Реалізація програм, проектів соціальної відповідальності щодо покращення взаємодії ЗВО і суспільства, громади (% осіб, профіль ЗВО)

Програмно-проектний підхід до соціально відповідальної діяльності частіше застосовують у приватних (77,5 %) та комунальних (74,7 %), ніж державних (71,6 %) ЗВО (Табл. 9).

Таблиця 9

Реалізація програм, проектів соціальної відповідальності щодо поліпшення взаємодії закладів вищої освіти і суспільства, громади залежно від форми власності закладу вищої освіти (% осіб, форма власності ЗВО)

Форма власності ЗВО	Так	Ні	Важко відповісти
Приватна	77,5	3,9	18,6
Комунальна	74,7	4,8	20,5
Державна	71,6	3,8	24,6
Загалом	72,0	3,8	24,2

Частіше програмні та проектні механізми до провадження соціальної відповідальності, спрямовані на поліпшення взаємодії ЗВО і суспільства, громади, використовують великі (10 000 осіб і більше – 78,5 %; від 6000 до 9999 осіб – 77,5 %) та середні (від 2000 до 2999 осіб – 77,9 %; від 3000 до 5999 осіб – 75,9 %), рідше – малі (до 1000 осіб – 69,8 %; від 1001 до 1999 осіб – 74,0 %) ЗВО (Табл. 10).

Таблиця 10

Реалізація програм, проектів соціальної відповідальності щодо поліпшення взаємодії закладів вищої освіти і суспільства, громади залежно від масштабу закладу вищої освіти за чисельністю здобувачів (% осіб, масштаб ЗВО)

Масштаб закладу вищої освіти (кількість здобувачів)	Так	Ні	Важко відповісти
10 000 осіб і більше	78,5	2,0	19,5
від 2000 до 2999 осіб	77,9	2,9	19,1
від 6000 до 9999 осіб	77,5	3,8	18,7
від 3000 до 5999 осіб	75,9	6,2	18,0
від 1001 до 1999 осіб	74,0	3,0	23,0
до 1000 осіб	69,8	4,5	25,7
Важко відповісти	64,7	4,1	31,2
Загалом	72,0	3,8	24,2

3.2.4. Основні суб'єкти (ініціатори проектів, програм, політик) соціальної відповідальності у ЗВО

Одним із ключових принципів дієвого впровадження політики СВ у ЗВО є орієнтація на інтереси стейкхолдерів - здобувачів вищої освіти, працівників ЗВО, усіх інших груп інтересів та суспільства в цілому. Сутність цього принципу полягає в тому, що кожен ЗВО має коло заінтересованих сторін, які впливають на його діяльність на сучасному етапі чи впливатимуть на нього в майбутньому (Рис. 27).

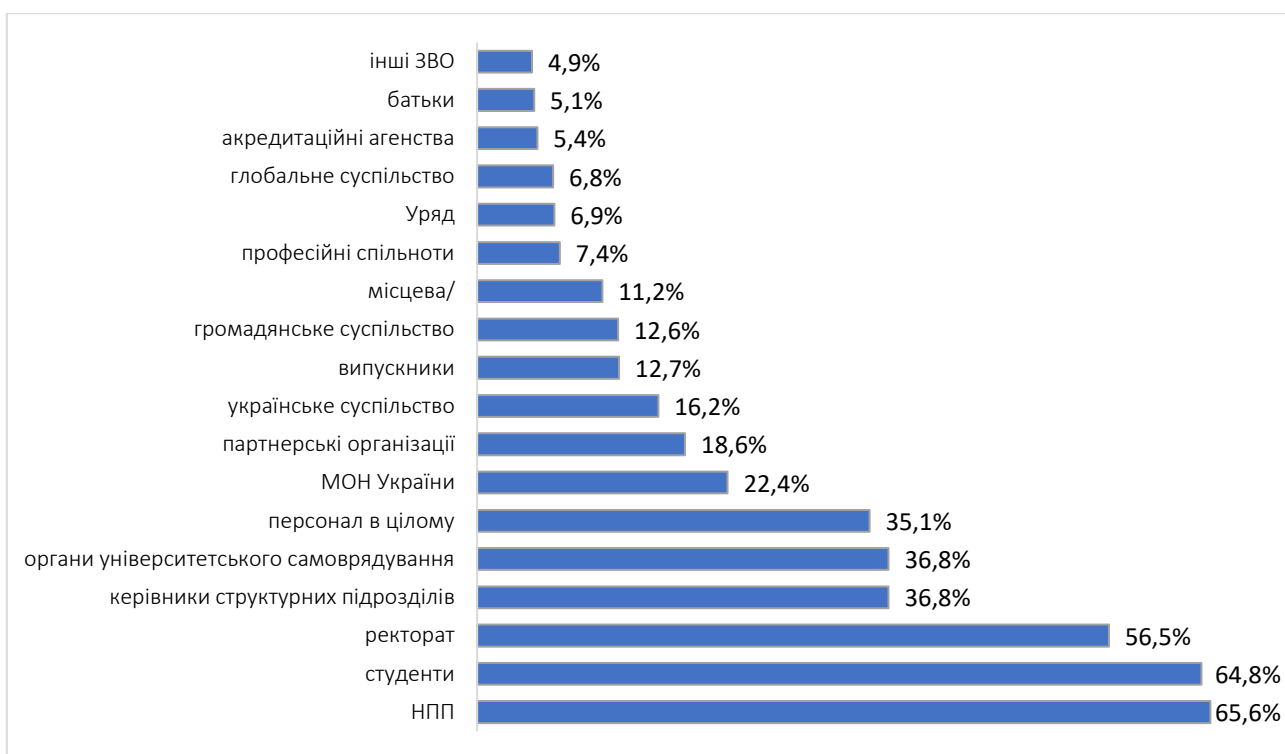

Рис. 27. Основні суб'єкти (ініціатори проектів, програм, політик) соціальної відповідальності у ЗВО (% осіб, всього)

За оцінками наших респондентів, основними суб'єктами (ініціаторами проектів, програм та політик) соціальної відповідальності у ЗВО найчастіше виступають науково-педагогічні працівники (65,6%), студенти (64,8%) та ректорат (56,5%). Ще майже третина керівників структурних підрозділів (36,8%), органів університетського самоврядування (36,8%) та персоналу (35,1%) в цілому є суб'єктами (ініціаторами проектів, програм та політик) соціальної відповідальності у ЗВО. Суттєвий вплив на соціально-відповідальну активність ЗВО здійснюють також МОН України (22,4%), партнерські організації (18,6%) та виклики українського суспільства (16,2%). Дещо менше залученими до соціально відповідальної діяльності випускників ЗВО (12,7%), громадянського суспільства (12,6%) та місцевої/регіональної влади (11,2%). І вже досить незначною є частка ініціатив СВ ЗВО, ініційованої Урядом (6,9%), глобального суспільства (6,8%), акредитаційних агенств (5,46%), батьків (5,1%) та інших ЗВО (4,9%) (Рис. 27).

При ідентифікації основних суб'єктів СВ з'ясовано, що НПП є провідними суб'єктами соціально-відповідальної діяльності юридичних (81,8%), педагогічних (76,7%) та класичних (68,6%) ЗВО. У той час, як ініціатива студентів є переважаючою в здійсненні соціально-відповідальної діяльності економічними (74,4%), аграрними (72,0%) та технічними (62,2%) ЗВО., а ініціатива ректорату – у мистецьких ЗВО (Рис. 28; Табл. 11).

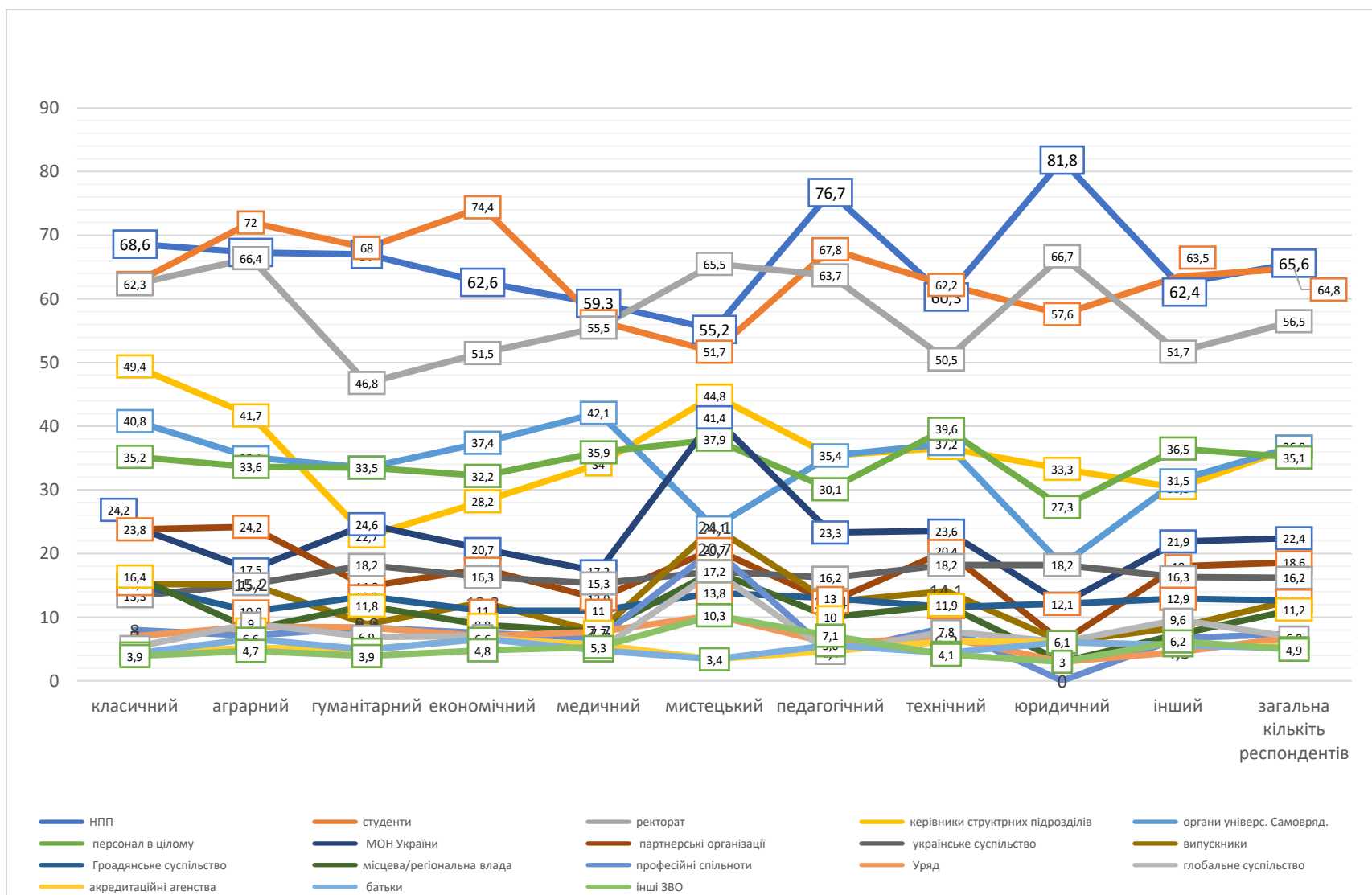

Рис. 28. Основні суб'єкти (ініціатори проектів, програм, політик) соціальної відповідальності у закладах вищої освіти різних профілів (% осіб, профіль ЗВО)

Таблиця 11

Основні суб'єкти (ініціатори проектів, програм, політик) соціальної відповідальності у закладах вищої освіти різних профілів
(% осіб, профіль ЗВО)

ЗВО, в якому Ви працюєте (%)	НПП	Студенти	Ректорат	Керівники структурних	Органи університетського самоврядування	Персонал в цілому	МОН України	Партнерські організації	Українське суспільство	Випускники	Громадянське суспільство	Місцева/регіональна влада	Професійні спільноти	Уряд	Глобальне суспільство	Акредитаційні агентства	Батьки	Інші ЗВО
Класичний	68,6	62,5	62,3	49,4	40,8	35,2	24,2	23,8	13,3	15,2	15,2	16,4	8,0	7,0	5,3	4,3	4,3	3,9
Аграрний	67,3	72,0	66,4	41,7	35,1	33,6	17,5	24,2	15,2	15,2	10,9	8,1	7,1	8,5	9,0	5,2	6,6	4,7
Гуманітарний	67,0	68,0	46,8	22,7	33,5	33,5	24,6	14,8	18,2	8,9	13,3	11,8	8,4	8,4	6,9	4,9	4,9	3,9
Економічний	62,6	74,4	51,5	28,2	37,4	32,2	20,7	17,6	16,3	12,3	11,0	8,8	7,5	7,0	7,0	6,6	6,6	4,8
Медичний	59,3	56,5	55,5	34,0	42,1	35,9	17,2	12,9	15,3	7,7	11,0	7,7	6,7	7,7	4,8	5,7	4,8	5,3
Мистецький	55,2	51,7	65,5	44,8	24,1	37,9	41,4	20,7	17,2	24,1	13,8	17,2	20,7	10,3	17,2	3,4	3,4	10,3
Педагогічний	76,7	67,8	63,7	35,4	35,4	30,1	23,3	12,4	16,2	12,4	13,0	10,0	4,4	5,9	4,4	4,7	5,6	7,1
Технічний	60,3	62,2	50,5	36,6	37,2	39,6	23,6	20,4	18,2	14,1	11,6	11,9	8,4	6,8	7,8	6,2	4,4	4,1
Юридичний	81,8	57,6	66,7	33,3	18,2	27,3	12,1	6,1	18,2	6,1	12,1	3,0	0,0	3,0	6,1	6,1	6,1	3,0
Інше	62,4	63,5	51,7	30,3	31,5	36,5	21,9	18,0	16,3	8,4	12,9	7,3	6,7	4,5	9,6	5,6	5,6	6,2
Загалом	65,6	64,8	56,5	36,8	36,8	35,1	22,4	18,6	16,2	12,7	12,6	11,2	7,4	6,9	6,8	5,4	5,1	4,9

3.2.5. Співпраця ЗВО із зовнішніми стейкхолдерами

Розуміння потреб внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів, аналіз та збалансоване врахування їх очікувань мають принципове важливе значення для здійснення соціально відповідальної діяльності та ефективного функціонування ЗВО в цілому. Та попри те що, в середньому 62,7% респондентів відзначили, що вони тісно співпрацюють із зовнішніми стейкхолдерами, представлені в табл. 11 та на рис. 28, результати свідчать, що зовнішні стейкхолдери доволі рідко є джерелом ініціативи соціально відповідальної активності ЗВО, Зокрема, досвід інших ЗВО надихає до СВ лише 4,9% опитаних; батьки - 5,1%; акредитаційні агентства - 5,4%; глобальне суспільство - 6,8%; уряд - 6,9%; професійні спільноти- 7,4%, місцева/регіональна влада - 11,2%; громадянське суспільство - 12,6%; випускники - 12,7%. Інтереси українського суспільства є спонукою до СВ лише для 16,2% опитаних, інтереси партнерських організацій – для 18,6%. Найвищим серед зовнішніх стейкхолдерів є рівень орієнтації ЗВО на інтереси МОН України (22,4%) при здійсненні СВ діяльності.

Порівняно краща ситуація (вище середнього – 62,7%) у питаннях налагодження співпраці із зовнішніми стейкхолдерами склалася у класичних (76,4%) та педагогічних (63,1%) ЗВО. Дещо нижчим за середній є рівень співпраці із зовнішніми стейкхолдерами медичних (57,4%), юридичних (57,6%), економічних (58,1%), технічних (61,1%) та аграрних (61,6%) ЗВО, а найнижчий рівень у цій сфері зафіксовано у мистецьких (44,8%) та гуманітарних (48,8%) ЗВО (Рис. 29).

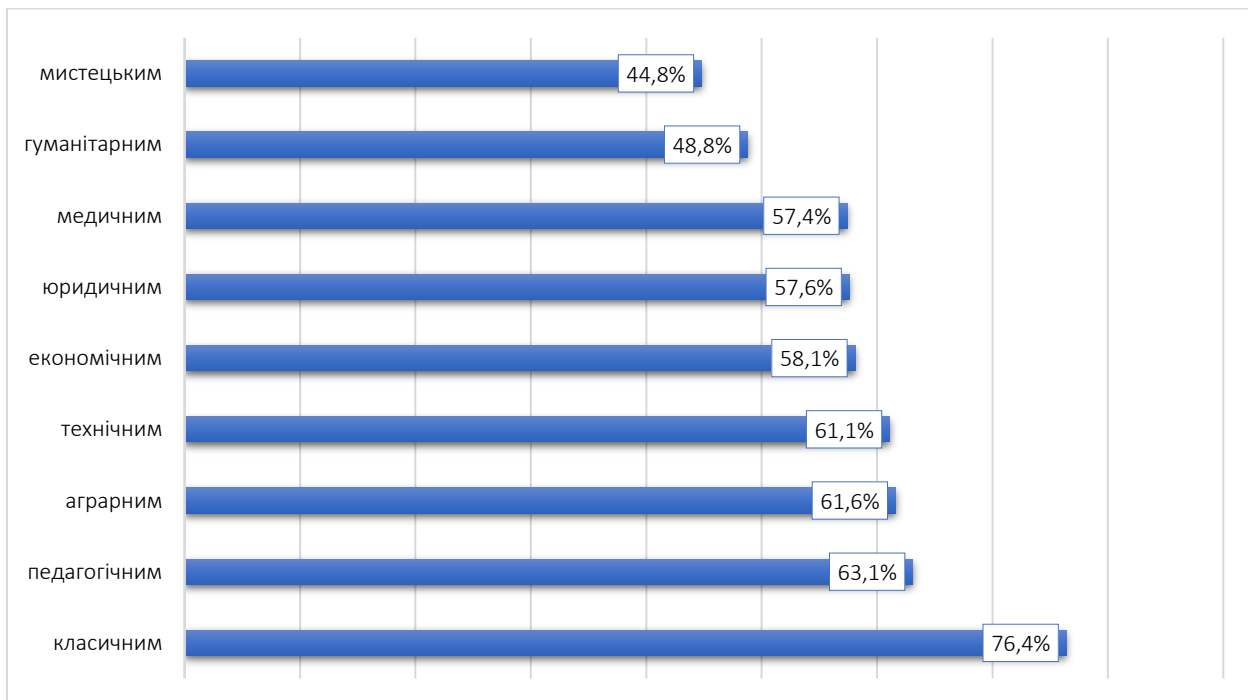

Рис. 29. Рівень співпраці ЗВО із зовнішніми стейкхолдерами (% осіб, профіль ЗВО)

Вищий рівень співпраці із зовнішніми стейкхолдерами налагоджено у великих (від 6000 до 9999 - 77,0%; осіб 10 000 осіб і більше - 69,8%) та середніх (від 3000 до 5999 осіб - 75,9%; від 2000 до 2999 осіб - 75,0%) ЗВО, аніж у малих ЗВО (Табл. 12).

Таблиця 12

Рівень співпраці закладів вищої освіти із зовнішніми стейкхолдерами залежно від масштабу закладу вищої освіти за чисельністю здобувачів (% осіб, масштаб ЗВО)

<i>Масштаб закладу вищої освіти (кількість здобувачів)</i>	<i>Так</i>	<i>Ні</i>	<i>Важко відповісти</i>
від 6000 до 9999 осіб	77,0	2,9	20,1
від 3000 до 5999 осіб	75,9	2,9	21,2
від 2000 до 2999 осіб	75,0	3,4	21,6
10 000 осіб і більше	69,8	2,7	27,6
до 1000 осіб	63,1	4,5	32,4
від 1001 до 1999 осіб	61,1	3,4	35,5
Важко відповісти	46,3	4,0	49,8
<i>Загалом</i>	<i>61,9</i>	<i>3,5</i>	<i>34,6</i>

У більш тісній співпраці із зовнішніми стейкхолдерами провадять свою діяльність ЗВО комунальної (69,9%) та приватної (66,7%) форм власності, аніж державні ЗВО (61,4%) (Табл. 13).

Таблиця 13

Рівень співпраці закладів вищої освіти із зовнішніми стейкхолдерами залежно від форми власності закладу вищої освіти (% осіб, форма власності ЗВО)

<i>Форма власності ЗВО</i>	<i>Так</i>	<i>Ні</i>	<i>Важко відповісти</i>
Комунальна	69,9	4,8	25,3
Приватна	66,7	5,4	27,9
Державна	61,4	3,3	35,3
<i>Загалом</i>	<i>61,9</i>	<i>3,5</i>	<i>34,6</i>

Узагальнюючи отриману інформацію, можемо припустити, що наявний рівень співпраці ЗВО із зовнішніми стейкхолдерами має своїм предметом здебільшого інші питання аніж СВ. Водночас такий досвід співпраці створює відповідні можливості для її поширення також і на сферу СВ ЗВО.

Додаткова інформація, отримана нами у відповідь на відкрите питання (граф «інше») до питання « Які із зазначених аспектів соціальної відповідальності наявні у вашому ЗВО», засвідчує про наявний «Цікавий досвід корпоративної соціальної відповідальності у Криворізькому державному педагогічному університеті», що був відзначений експертними групами НАЗЯВО» та різні окремі практики соціально-відповідальної діяльності, здійснюваної

у ЗВО. Наприклад, функціонування юридичної клініки, де безкоштовно надавалася правова допомога. Але ця практика, як зазначено в анкеті, існувала у ЗВО до війни.

3.3. Особливості реалізації соціальної відповідальності ЗВО в умовах війни

Повномасштабне вторгнення РФ позначилося на усіх сферах життєдіяльності українського суспільства, на функціонуванні ЗВО та особливостях їх соціально-відповідальної діяльності, про що свідчать узагальнені результати відповідей респондентів на питання Розділу III анкетного опитування «Особливості реалізації СВ ЗВО в умовах війни».

На думку 62,0% респондентів, із початком повномасштабної військової агресії соціально-відповідальна діяльність ЗВО в Україні посилилася. Лише 11,7% респондентів вважають, що соціальна відповідальність не змінилася, ще 3,4% опитаних указали, що в їхньому ЗВО СВ послабилася. Близько 23,0 опитаних не змогли відповісти на це питання (Рис. 30).

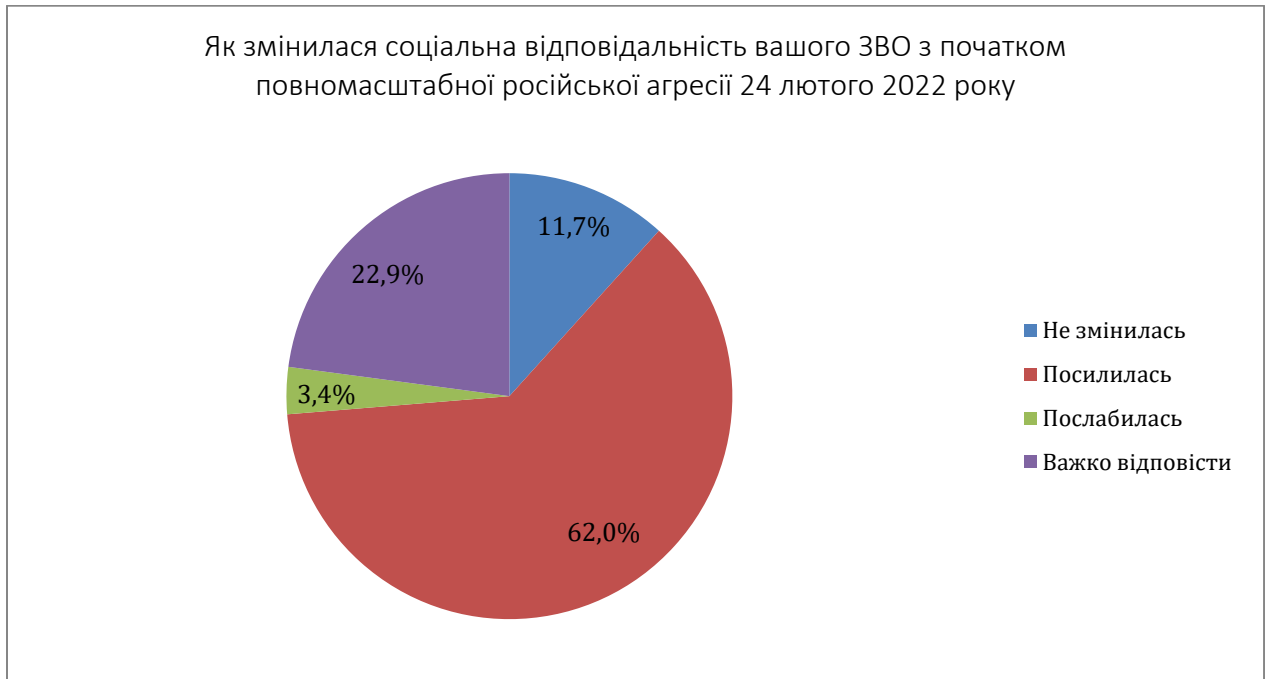

Рис. 30. Як змінилася СВ ЗВО з початком повномасштабної російської агресії (% осіб, всього)

Упродовж війни найбільшого посилення в ЗВО набули такі форми СВ як психологічна підтримка (75,8%), гуманітарна допомога (51,5%), фінансова підтримка студентів (24,4%) та фінансова підтримка персоналу (15,1) (Рис. 31).

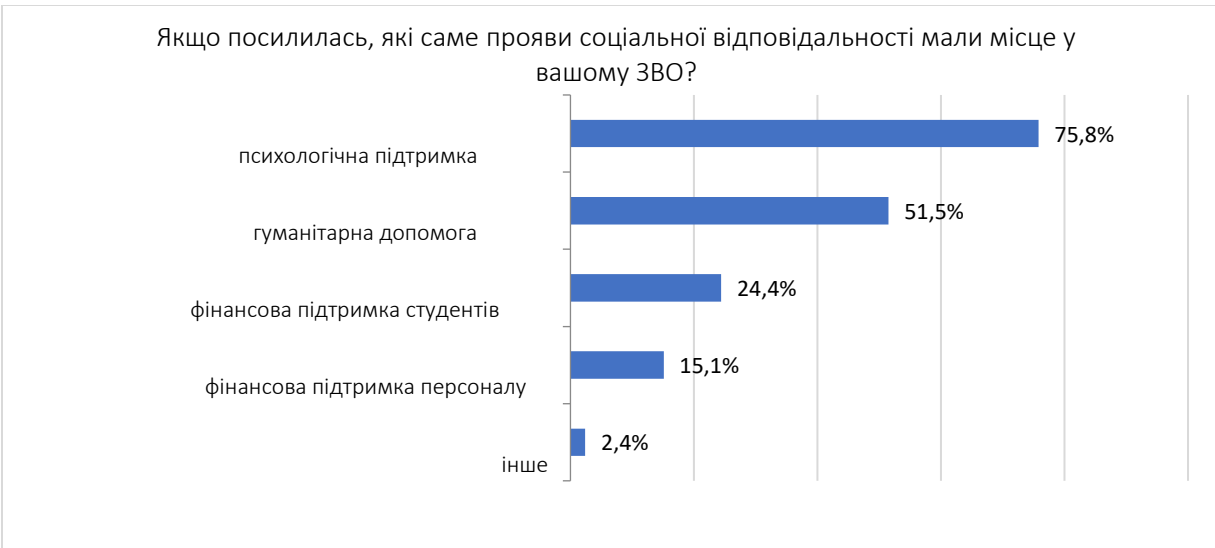

Рис. 31. Вплив війни на СВ в ЗВО (% осіб всього)

Як показано на рис. 32, СВ ЗВО України сьогодні спрямована насамперед на: створення безпечного середовища для студентів та персоналу (72,7%), якісне викладання і навчання (61,3%), допомогу військовим (56,2%), допомогу вимушено переміщеним особам (47,6%), підтримку та відновлення здоров'я студентів і персоналу, психологічну стійкість (44,0%), соціальне згуртування (40,1%), університетське врядування (36,1%), відновлення та збереження довкілля (25,7%), дослідження, спрямовані на розв'язання нагальних суспільних потреб (25,6%), відновлення та розвиток інфраструктури ЗВО (22,7%), відновлення та розвиток громад (13,9%).

Рис. 32. Ключові напрями СВ ЗВО в умовах війни (% осіб всього)

Серед чинників, які, на думку опитаних, сприятимуть розвитку СВ ЗВО, найбільш значимим є чітке розуміння сутності та значущості СВ діяльності ЗВО (73,7%). Важливе значення, на думку респондентів, мають також ініціативи керівництва ЗВО (51,8%), студентства (48,3%) та персоналу (39,5%) ЗВО. Розвитку підприємництва слугують також державні програми (46,2%), позитивний досвід СВ українських (41,6%) та зарубіжних (37,1%) ЗВО, міжнародна фінансова підтримка (39,9%) та партнерство з бізнесом, громадами (36,3%) (Рис. 33).

Рис. 33. Чинники, які сприятимуть розвитку СВ ЗВО (%осіб, всього)

Важливою є й отримана в ході дослідження інформація про чинники, які перешкоджають розвитку СВ університетів. Отже, на думку переважаючої більшості опитаних, серед таких чинників, насамперед, відсутність фінансової можливості ЗВО (52,5%), брак позитивного досвіду, кращих практик реалізації СВ українськими університетами (36,5%), відсутність обміну інформацією про СВ як всередині так і між ЗВО (31,4%), відсутність оцінки впливів СВ (15,9%) та системи відзнак і нагород за СВ (21,2%), робота і навчання в дистанційному форматі (56,5%), невідомість про СВ зарубіжних ЗВО, вимушена міграція персоналу і студентів ЗВО (34,8%), переміщення ЗВО (17,8%) та соціальна звітність (8,3%) (Рис. 34).

Рис. 34. Чинники, які перешкоджають розвитку СВ ЗВО (% , осіб всього)

3.4. Пріоритетні напрями соціальної відповідальності ЗВО для повоєнного відновлення України

За оцінками наших респондентів, відображеними в їхніх відповідях на питання розділу IV «Розвиток соціальної відповідальності ЗВО для повоєнного відновлення України», найбільш пріоритетними для повоєнного відновлення України є такі напрями соціальної відповідальності ЗВО: розвиток людського капіталу (73,1%); відповідальність за відновлення та розвиток ЗВО (70,9%); надання психологічної підтримки громадянам, військовим і цивільним, які зазнали психічних і фізичних травм під час війни (67,7%); наукове обґрунтування підходів до повоєнного відновлення та сталого економічного, екологічного та соціального розвитку (56,0%); ЗВО мають стати альтернативою армії для демобілізації військових (44,0%) (Рис. 35) .

Якими, на Вашу думку, мають бути пріоритетні напрями соціальної відповідальності ЗВО для повоєнного відновлення України

Рис. 35. Пріоритетні напрями СВ ЗВО для повоєнного відновлення України (% осіб всього)

ВИСНОВКИ

За результатами опитування, здійсненого за анкетною «Соціальна відповідальність у закладах вищої освіти України», з'ясовано загальний стан та ключові особливості щодо функціонування соціальної відповідальності у ЗВО України. Аналіз результатів опитування дозволив скласти доволі повну та позитивну картину сприйняття СВ університетськими спільнотами України: понад 65% респондентів впевнені, що політика СВ наявна в їхньому ЗВО, більшість вважають, що СВ посилилась із початком війни, а серед основних напрямів її спрямування вказують створення безпечного середовища, якісне викладання і навчання, допомогу військовим, підтримку та відновлення здоров'я, психічну стійкість. Але разом із тим, майже четвертина опитуваних не обізнані щодо політики соціальної відповідальності в їхньому ЗВО.

Найбільш поширеними аспектами СВ у середовищі українських ЗВО вважається розуміння викладачами своєї відповідальності як надання якісної вищої освіти, участь викладачів і студентів у волонтерській діяльності та благодійництві, навчання студентів бути соціально відповідальними, відповідальне здійснення дослідницької діяльності. Також до важливого аспекту соціальної відповідальності респонденти віднесли реалізацію програм, проектів, що спрямовані на покращення взаємодії ЗВО і суспільства, громади та співпрацю із зовнішніми стейкхолдерами.

За даними дослідження, інформація про ситуацію щодо соціальної відповідальності у ЗВО різниться залежно від приналежності до окремих категорій респондентів, що свідчить про різний рівень їх обізнаності та включення в процеси реалізації СВ.

При ідентифікації ключових суб'єктів СВ, з'ясовано, що найчастіше основними ініціаторами проектів, програм та політик соціальної відповідальності у ЗВО виступають науково-педагогічні працівники, студенти та ректорат.

Також дослідження задає орієнтири для подальшого дослідження СВ та її поширення у вітчизняному секторі вищої освіти, оскільки ідентифікує перешкоди, які стримують поступ СВ та окреслює чинники, які сприятимуть її розвитку. До перших чинників належать: обмежені фінансові можливості ЗВО, брак досвіду, необізнаність щодо підходів і практик реалізації СВ вітчизняними та зарубіжними університетами, робота та навчання у дистанційному форматі, вимушена міграція. Щодо других чинників, сприятливими для розвитку університетської СВ можуть стати: чітке розуміння її сутності та усвідомлення її значущості університетськими спільнотами, ініціативи керівництва ЗВО, державні програми, рекомендації щодо розроблення та здійснення політики СВ.

Зважаючи на зростаючу роль ЗВО у соціально-економічному розвитку, важливо надалі запроваджувати та розвивати практики соціальної відповідальності в діяльність українських вишів, залучаючи не тільки академічний персонал, але й представників усіх професійних категорій університетських працівників, здобувачів вищої освіти, зовнішніх стейкхолдерів до діяльності, спрямованої на посилення взаємодії університетів і суспільства, активне залучення університетських спільнот до розв'язання проблем всередині університету та за його межами, застосування знань та збільшення їх впливу на особистісний розвиток, інституційну стійкість, науково-технічний прогрес, соціально-економічний поступ на місцевому, регіональному та національному рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо реалізації соціальної відповідальності університетів під час конфліктів, воєнних дій та повоєнного відновлення: препринт (аналітичні матеріали) / Є. Балджи та ін.; за ред. С. Калашнікової, О. Оржель. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2022. 145 с. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/sots-vidp-univ_2022-145p.pdf.
2. Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку. Всесвітня конференція з вищої освіти. 2009: UNESCO, Париж, 5-8 липня 2009 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/952_011.
3. Оржель О. Соціальна відповідальність університетів: сутність, концептуалізація, еволюція. Політика та механізми реалізації соціальної відповідальності університетів України в умовах війни та під час повоєнного відновлення: монографія / О. Оржель, М. Бойченко, О. Петроє, О. Литовченко, К. Трима, Н. Шофолова, Л. Червона, О. Бульвінська; за ред. С. Калашнікової, О. Оржель. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2023. С.6-36. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/sots-vidp-univ_mon_2023-128p.pdf
4. Петроє О., Литовченко О. Соціальна відповідальність у закладах вищої освіти України крізь призму соціологічних вимірів. Політика та механізми реалізації соціальної відповідальності університетів України в умовах війни та під час повоєнного відновлення: монографія / О. Оржель, М. Бойченко, О. Петроє, О. Литовченко, К. Трима, Н. Шофолова, Л. Червона, О. Бульвінська; за ред. С. Калашнікової, О. Оржель. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2023. С.44-64. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/sots-vidp-univ_mon_2023-128p.pdf
5. Петроє О., Регейло І. Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо підвищення відповідальності дослідницької діяльності університетів у контексті імплементації концепції «Відкрита наука» та повоєнного відновлення України як сильної європейської країни. Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду з підвищення дослідницької спроможності університетів України в умовах війни та повоєнного відновлення у контексті імплементації концепції «Відкрита наука»: препринт (аналітичні матеріали) / В. Луговий та ін.; за ред. В. Лугового, О. Петроє. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2022. С. 39–60. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2023/02/doslidn-univ_IVO-2022-147p.pdf
6. Петроє О.М. Теоретичні основи підвищення відповідальності дослідницької діяльності університетів у контексті імплементації концепції «Відкрита наука». Теоретичні основи підвищення дослідницької спроможності університетів України в контексті імплементації концепції «Відкрита наука»: препринт (аналітичні матеріали) / В. Луговий та ін.; за ред. В. Лугового, О. Петроє. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2021. С. 62–87. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/doslidn-univ_2021-206p.pdf
7. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Урядовий кур'єр. 2014. № 46 (5275) від 13 серп. С. 7–18.
8. Рогожа М., Курбатов С. Місія університету в західноєвропейській культурі (етичні та соціологічні аспекти. Філософія освіти. Philosophy of Education. 2017. № 2 (21). URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29258/Rohozha_Kurbatov.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

9. Теоретичні основи реалізації соціальної відповідальності університетів: препринт (аналітичні матеріали) / І. Власова та ін.; за заг. ред. С. Калашнікової, О. Оржель. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2021. 161 с. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/sots-vidp-univ_2021-161p.pdf.
10. Шаров Ю.П. Стратегія. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. Київ: НАДУ, 2010. С. 679.
11. 8 Tips for A More Sustainable Campus. URL: <https://www.topuniversities.com/blog/8-tips-more-sustainable-campus>
12. Ayala-Rodríguez N., Barreto I., Rozas Ossandón G., Castro A., Moreno S. Social transcultural representations about the concept of university social responsibility. *Studies in higher education*. 2019. № 44 (2). P. 245–259.
13. Comoli M., Gelmini L., Minutiello V., Tettamanzi P. University Social Responsibility: The Case of Italy. *Administrative sciences*. 2021. 11. P. 124. DOI: <https://doi.org/10.3390/admsci11040124>.
14. Compagnucci L., Spigarelli F. The Third Mission of the university: a systematic literature review on potentials and constraints. *Technological Forecasting and Social Change*. 2020. Vol. 161. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120284>.
15. Constructing Knowledge Societies : New Challenges for Tertiary Education. Directions in Development; Washington, DC: World Bank, 2002. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/15224>
16. Elva L. Ramos-Monge, Xavier Llinàs Audet and Jesús Barrena- Martínez. URL: <https://www.intechopen.com/chapters/56333>. DOI: 10.5772/intechopen.69931
17. George B., Worth M.J., Pandey S., Pandey S.K. Strategic management of social responsibilities: a mixed methods study of US universities. *Public Money & Management*. 2024. Vol. 44. P. 15–25. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09540962.2023.2197253>.
18. Global Knowledge Initiative. URL: <http://globalknowledgeinitiative.org>
19. Green University Network. URL: <https://www.unep.org/explore-topics/education-environment/why-does-education-and-environment-matter/green-university>.
20. Higher Education in the World 6: Towards a Socially Responsible University: Balancing the Global with the Local. 543 p. URL: http://www.guninetwork.org/files/download_full_report.pdf.
21. ISO 26000: guidance on social responsibility. URL: <https://iso26000.info/iso26000>.
22. ISO 26000:2010 (en) Guidance on social responsibility. <https://www.iso.org/obp/ui/en/#iso:std:iso:26000:ed-1:v1:en>
23. Knowledge-driven actions: Transforming higher education for global sustainability. UNESCO 2022. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380519>
24. Kövér Á., Franger G. Leaving the Ivory Tower: Universities' Third Mission and the Search for Legitimacy. University and Society: Interdependencies and Exchange. Edward Elgar Publishing, 2019. P. 42-43.
25. Meseguer-Sánchez V., Abad-Segura E., Belmonte-Ureña Luis Jesús, Molina-Moreno V. Examining the Research Evolution on the Socio-Economic and Environmental Dimensions on University Social Responsibility. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. July 2020. P. 2. 17(13):4729. URL: <https://doi.org/10.3390/ijerph17134729>.

26. Rethinking Education: Towards a global common good. UNESCO, 2015.
27. Rome Ministerial Communiqué. 19 November 2020. P. 4. URL: https://ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique.pdf
28. Rome Ministerial Communiqué. Annex II. 2020. URL: https://ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique_Annex_II.pdf
29. Students' Opinion About Green Campus Initiatives: A South American University Case Study. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-030-15864-4_26. DOI:10.1007/978-3-030-15864-4_26.
30. Sustainable Campus. URL: <https://www.osc.hokudai.ac.jp/en/what-sc>.
31. Tertiary Education for the Knowledge Society. Volume 2 special features: Equity, Innovation, Labour market, Internationalisation. OECD, 2008. URL: <https://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/41266759.pdf>
32. The Rise of Medieval Universities. Science and Its Times: Understanding the Social Significance of Scientific Discovery. Encyclopedia.com. September 8. 2021. URL: <https://www.encyclopedia.com/science/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/rise-medieval-universities>.
33. Thinking Higher and Beyond: Perspectives on the Futures of Higher Education to 2050. UNESCO IESALC 2021. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377530>
34. Tong T.W., Yuen-Tsang A.W.K., Shek D.T.L. University Social Responsibility: The PolyU Way. *University Social Responsibility and Quality of Life* / Eds D. Shek, R. Hollister. Springer, Singapore, 2017. Vol. 8. P. 255–270.
35. UNESCO World Report: Towards Knowledge Societies, 2005. P.18. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000141843>
36. United Nations Global Compact. URL: <https://unglobalcompact.org/>
37. World Declaration on Higher Education for the Twenty-First Century: Vision and Action. URL: <http://www.un-documents.net/wdhe21c.htm>

ДОДАТКИ

Додаток 1

Анкета «Соціальна відповідальність закладах вищої освіти України»

Шановні колеги!

Сьогодні, коли Україна потребує величезних зусиль для звільнення від окупації рф та відродження економіки, довкілля, наведення ладу на звільнених від окупантів територіях, надання гуманітарної та соціальної допомоги постраждалим від агресії громадянам, важливо зрозуміти, яку роль можуть і повинні відіграти ЗВО у процесах її відновлення.

Просимо Вас взяти участь в опитуванні за анкетною «Соціальна відповідальність у закладах вищої освіти України», що проводиться з метою узагальнення існуючого досвіду та обґрунтування перспективних напрямів і механізмів розвитку соціальної відповідальності українських ЗВО в рамках виконання наукового дослідження [Інституту вищої освіти НАПН України](#) «Політика та механізми реалізації соціальної відповідальності ЗВО України в умовах війни та під час повоєнного відновлення країни», 0122U200776)

Запрошуємо долучитися керівників закладів та структурних підрозділів, науково-педагогічних і наукових працівників, докторантів, аспірантів, студентів.

Відповіді на запитання анкети приймаються до 5 травня 2023 рр. Заповнення анкети займе близько 15-20 хвилин.

Заздалегідь дякуємо Вам за участь в опитуванні, відповідальну співпрацю та щирі відповіді!

Ваша думка важлива для пошуку шляхів розвитку соціальної відповідальності українських ЗВО!

Просимо під час заповнення анкети:

1. уважно прочитати питання опитувальника;
2. обрати та позначити найбільш прийнятну для Вас відповідь серед запропонованих варіантів;
3. вносити свої зауваження, доповнення, інші варіанти відповідей у графу «Інше».

РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Ваша стать *

- жіноча
- чоловіча
- інше

Ваш вік *

- до 35 років
- 36-60 років

- старший/а 60 років

Ваша посада, роль *

- керівник закладу
- керівник структурного підрозділу
- професор, доцент, старший викладач, викладач, асистент, викладач-стажист
- науковий працівник
- докторант
- аспірант
- студент
- інше:

ЗВО, в якому Ви працюєте, є:

- класичним
- аграрним
- богословським/теологічним
- гуманітарним
- економічним
- медичним
- мистецьким
- педагогічним
- технічним
- юридичним
- Інше:

Форма власності ЗВО *

- державна
- комунальна
- приватна

Кількість здобувачів вищої освіти у вашому ЗВО*

- до 1000 осіб
- від 1001 до 1999 осіб
- від 2000 до 2999 осіб
- від 3000 до 5999 осіб
- від 6000 до 9999 осіб
- 10 000 осіб і більше
- не можу відповісти

РОЗДІЛ II. СТАН РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВО УКРАЇНИ

2.1. Як би Ви охарактеризували ситуацію щодо політики соціальної відповідальності у вашому ЗВО

- у ЗВО наявна політика соціальної відповідальності
- у ЗВО тільки розробляється політика соціальної відповідальності
- у ЗВО відсутня політика щодо соціальної відповідальності
- Важко відповісти

2.2. Які з зазначених аспектів соціальної відповідальності наявні у вашому ЗВО ?

Наявні практики	Так	Ні	Важко відповісти
У нас є стратегія соціальної відповідальності			
Соціальна відповідальність зазначена у стратегії розвитку нашого ЗВО			
Соціальна відповідальність прописана у контракті, укладеному між співробітником та ЗВО			
Питання соціальної відповідальності наявні у офіційному дискурсі ЗВО			
Ми часто обговорюємо соціальну відповідальність ЗВО у неформальний спосіб			
Наші викладачі розуміють свою відповідальність як надання якісної вищої освіти			
Ми відповідально здійснюємо дослідницьку діяльність			
Тематика соціальної відповідальності наявна у змісті бакалаврських та магістерських програм			
Ми вчимо студентів бути соціально відповідальними			
Наші викладачі і студенти є волонтерами, займаються благодійництвом			
Ми реалізуємо програму, проекти соціальної відповідальності, спрямовані на покращення взаємодії ЗВО і суспільства, громади			
Ми тісно співпрацюємо із зовнішніми стейкхолдерами			
Інше			

2.3. Хто є основними суб'єктами (ініціаторами проектів, програм, політик) соціальної відповідальності у вашому ЗВО:

- студенти
- науково-педагогічні працівники

- ректорат
- працівники структурних підрозділів
- персонал в цілому
- випускники
- інші органи університетського врядування (наглядова рада, профспілка, студентська рада тощо)
- батьки
- інші заклади освіти
- партнерські організації (роботодавці, продавці, постачальники)
- акредитаційні агентства
- профільні професійні спільноти
- міністерство освіти
- уряд
- громадянське суспільство
- місцева / регіональна громада
- українське суспільство
- глобальне суспільство
- інше

РОЗДІЛ III. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗВО В УМОВАХ ВІЙНИ

3.1. Як змінилася соціальна відповідальність вашого ЗВО з початком повномасштабної російської агресії 24 лютого 2022 року

- не змінилась
- посилилась
- послабилась
- важко відповісти

3.1.1. Якщо посилилась, які саме прояви соціальної відповідальності мали місце у вашому ЗВО?

- фінансова підтримка персоналу
- фінансова підтримка студентів
- психологічна підтримка
- гуманітарна допомога
- інше

3.2. Вкажіть, на які саме напрями спрямована сьогодні соціальна відповідальність у вашому ЗВО?

- створення безпечного середовища для студентів та персоналу
- підтримка та відновлення здоров'я студентів і персоналу, психологічна стійкість
- університетське врядування
- дослідження, спрямовані на розв'язання нагальних суспільних проблем
- якісне викладання і навчання

- відновлення та розвиток інфраструктури ЗВО
- допомога військовим
- допомога вимушено переміщеним особам
- відновлення та розвиток громади
- соціальне згуртування
- відновлення та збереження довкілля
- інше

3.3. Які чинники, на Вашу думку, сприятимуть розвитку університетської соціальної відповідальності?

- чітке розуміння сутності та значущості соціально відповідальної діяльності ЗВО
- політика ЗВО та рекомендації щодо соціальної відповідальності
- позитивний досвід соціальної відповідальності іноземних ЗВО
- позитивний досвід соціальної відповідальності українських ЗВО
- ініціативи керівництва нашого ЗВО
- ініціативи персоналу нашого ЗВО
- ініціативи нашого студентства
- міжнародна фінансова підтримка
- державні програми
- партнерство з бізнесом, громадою
- інше

3.4. Які чинники, на Вашу думку, перешкоджають розвитку університетської соціальної відповідальності?

- брак позитивного досвіду, кращих практик реалізації соціальної відповідальності українськими ЗВО
- необізнаність щодо реалізації соціальної відповідальності зарубіжними ЗВО
- відсутність обміну інформацією та кращими практиками соціальної відповідальності в середині та між ЗВО
- відсутні/недостатні фінансові можливості ЗВО
- робота і навчання в дистанційному форматі
- переміщення ЗВО з початком активної фази війни
- вимушена міграція персоналу та студентів українських ЗВО
- відсутня/недостатня система відзнак і винагород за соціально відповідальну діяльність
- відсутність оцінки впливів соціальної відповідальності ЗВО
- соціальна звітність ЗВО
- інше

РОЗДІЛ IV. РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗВО ДЛЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

4.1. Якими, на Вашу думку, мають бути пріоритетні напрями соціальної відповідальності ЗВО для повоєнного відновлення України

Пріоритетні напрями розвитку соціальної відповідальності	Важливість заходів			
	Дуже важливе	Швидше важливе	Швидше неважливе	Не важливе
Відповідальність за відновлення та розвиток ЗВО з метою забезпечення високих стандартів якості освітньої, наукової, організаційної, методичної діяльності				
Наукове обґрунтування підходів до повоєнного відновлення та сталого економічного, екологічного й соціального розвитку України, їх поширення та апробація через академічний та публічний дискурси				
Розвиток людського капіталу: підготовка вітчизняних фахівців, готових відповідати на виклики повоєнного відновлення, розвивати інноваційну економіку, підняти конкурентоспроможність держави, бути лідерами, підприємцями, новаторами				
ЗВО мають стати альтернативою армії для демобілізованих військових, створити можливості для їх особистісного та професійного розвитку				
Надання психологічної підтримки громадянам, військовим і цивільним, які зазнали фізичних або психологічних травм під час воєнних дій та окупації				
Співпраця з місцевими /регіональними органами влади, громадою, реалізація спільних проектів				
Формування національної ідентичності, утвердження національних та європейських цінностей, громадянська освіта, соціальна інклюзія та згуртування				

Дякуємо за Ваш час та участь в опитуванні!

Додаток 2

Рекомендації закладам вищої освіти України щодо розвитку соціальної відповідальності (за результатами виконання наукового дослідження «Політика та механізми реалізації соціальної відповідальності університетів України в умовах війни та під час повоєнного відновлення країни», 2021–2023 рр.)³³

Соціальна відповідальність університетів посилюється в умовах війни та під час повоєнного відновлення країни, що обумовлено покликанням університетів як знанневих інституцій бути каталізаторами соціально-економічних перетворень та шукати шляхи розв'язання проблем різної природи (безпекових, екологічних, економічних, інституційних, культурних, соціальних, технологічних та ін.), які виникають під тиском спричинених війною криз на інституційному, локальному, регіональному, національному та глобальному рівнях.

Реагуючи на виклики війни, університети та інші заклади вищої освіти виконують додаткові функції, впливаючи на суспільні процеси у короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі. Йдеться про оновлення освітніх програм, розвиток компетентностей відповідно до потреб фронту та програм і проєктів відновлення; започаткування та ведення дискурсу про майбутнє нації, держави із залученням різних верств населення, особливо молоді; плекання талантів для інноваційної економіки, виховання лідерів і нової еліти; пропозиції різних освітніх, соціальних, гуманітарних послуг широким верствам населення із особливими освітніми потребами; розроблення та надання програм соціально-психологічної підтримки студентам і академічному персоналу.

Політику соціальної відповідальності університетів визначено як цілеспрямовану діяльність, низку спланованих і узгоджених заходів, спрямованих на посилення взаємодії університетів і суспільства, активне залучення університетських спільнот до розв'язання проблем всередині університету та за його межами через застосування знань та збільшення їх впливу на особистісний розвиток, інституційну стійкість, науково-технічний прогрес, соціально-економічний поступ на місцевому, регіональному, національному і глобальному рівнях.

У конкретному університеті політика соціальної відповідальності може бути інституційно імплементована через університетські місії та цінності, втілюватись у дослідницькій діяльності та освітніх програмах, бути оформлена як інституційна стратегія, програма та / або реалізована через проєкти, волонтерство та інші ініціативи. Для сучасних політик соціальної відповідальності університетів, як вітчизняних, так і зарубіжних, характерні множинність і різноманітність цілей та інструментів, багатосуб'єктність і різновекторність, що обумовлює численні прояви соціальної відповідальності університетів.

Політика втілюється через механізм реалізації, невід'ємний від політики, обов'язковими елементами якого є цінності, цілі та інструменти. Комбінація цілей та інструментів політики, доповнена інституційними цінностями, впливом внутрішнього і

---

³³ Політика та механізми реалізації соціальної відповідальності університетів України в умовах війни та під час повоєнного відновлення: монографія / О. Оржель, М. Бойченко, О. Петроє, О. Литовченко, К. Трима, Н. Шофолова, Л. Червона, О. Бульвінська; за ред. С. Калашнікової, О. Оржель. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2023. С.125-127. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/sots-vidp-univ_mon_2023-128p.pdf

зовнішнього контекстів, щоразу створює специфічний механізм реалізації політики у кожному конкретному університеті.

В університетах ЄПВО та західного світу університетські політики соціальної відповідальності переважно формалізовані через цінності, місії, стратегії, дорожні карти тощо, доповнені положеннями, інструкціями, рекомендаціями, настановами та втілюються через усі напрями діяльності університету. У вітчизняних університетах політики соціальної відповідальності здебільшого не формалізовані на стратегічному рівні, реалізуються через проекти, волонтерські та інші ініціативи, а також втілюються через кодекси, положення, інструкції, адресовані академічному та адміністративному персоналу і студентству.

Соціальна відповідальність університетів має внутрішнє і зовнішнє спрямування: відповідальність перед внутрішніми стейкхолдерами за належне виконання основних академічних функцій та відповідальність перед суспільством як вираження прагнення людей освіти і науки, представників академічної сфери бути корисними для інших членів суспільства, сприяти розвитку і добробуту своєї батьківщини і всього людства. Така відповідальність ґрунтується на свідомій позиції кожного причетного до академічної сфери і розгортається послідовно спочатку як персональна, а на її основі як колективна та інституційна відповідальність, коли університети як центральні інститути суспільства знань прагнуть залучати своїх представників до активного і творчого проведення різних видів соціальної відповідальності на глобальному, національному, регіональному або місцевому рівнях.

Цінним для української академічної спільноти може стати досвід реалізації соціальної відповідальності зарубіжними університетами, зокрема британськими, іншими університетами ЄПВО, які практикують соціальні інновації для розв'язання та пошуку рішень соціальних, економічних, культурних, екологічних проблем, охорони здоров'я та розвитку людського капіталу. Індивідуальні для кожного закладу вищої освіти, кожної країни моделі реалізації соціальної відповідальності можуть стати джерелом натхнення для вітчизняних закладів вищої освіти, заохочуючи їх до «зелених ініціатив» (екологізації офісів, заощадження ресурсів, зменшення відходів, використання біопосуду та ін.), активізації соціокультурної діяльності громад (проведення музичних, театральних, мистецьких, освітніх, наукових, культурних фестивалів, інших заходів за підтримки місцевої влади, партнерства з бізнесом, іншими освітніми та культурними установами); стимулювання підприємницької діяльності та місцевого економічного розвитку (конкурси студентських стартапів, підтримка спінофів, поширення соціального підприємництва); посилення співпраці з неурядовими і благодійними організаціями, розвитку університетського фандрайзингу тощо.

Студентський вимір соціальної відповідальності університетів реалізується через два вектори: відповідальність перед здобувачем вищої освіти та відповідальність самого здобувача. Із посиленням соціальної відповідальності університету під час війни та повоєнного відновлення розширюється коло соціальної відповідальності закладів вищої освіти щодо студента. Йдеться про створення безпечного середовища; запровадження освітніх програм і досліджень з питань миру, розвиток навичок толерантності, запобігання конфліктам, інших компетентностей, необхідних для сприяння процесам мирного відновлення; додаткову соціальну, гуманітарну та фінансову підтримку певних груп здобувачів освіти (наприклад, студентів-військовослужбовців, осіб, які зазнали фізичних і

психологічних травм, внутрішньо переміщених осіб та ін.), полегшення їм доступу до вищої освіти через розроблення персоналізованих траєкторій навчання.

Одночасно академічна спільнота має докладати зусиль для посилення соціальної відповідальності самого студента, що можна зробити через:

- залучення студентів до діалогу і партнерства із адміністрацією та викладачами (наприклад, до обговорення інституційних, національних, європейських цінностей, ухвалення рішень та розроблення університетських політик);

- розвиток студентського самоврядування та лідерства; оновлення освітніх програм, їх доповнення освітніми ресурсами і матеріалами, що сприяють розумінню соціальних проблем, розвиненню навичок соціальної взаємодії;

- підтримку платформ для громадської діяльності, підтримку студентських проєктів і соціальних ініціатив, спрямованих на сталий розвиток і стійке відновлення, надання студентам фінансової та менторської допомоги;

- взаємодію студентської спільноти з місцевими громадами, неприбутковими організаціями, бізнес-структурами та органами влади для спільного розв'язання актуальних проблем.

Соціальна відповідальність університетів значною мірою спирається на університетську автономію. Академічна, організаційна, кадрова та фінансова автономія дають університетам можливість своєчасно реагувати на виклики воєнного часу та у майбутньому сприяти відбудові країни, розв'язанню нагальних соціально-економічних проблем. На сьогодні вітчизняні університети роблять внесок у повоєнне відновлення розробленням і запровадженням нових освітніх програм із підготовки фахівців, здатних забезпечити модернізацію країни, активізацію євроінтеграційних процесів, утвердження демократії та європейських цінностей, а також із підготовки резерву працівників державних органів для роботи на деокупованих територіях України; запровадженням програм і наукових проєктів для вивчення української та кримськотатарської мов; подальшою інтернаціоналізацією вищої освіти, створенням об'єднань університетів, науковців, освітян з іноземними колегами у рамках наукових та освітніх проєктів.

Вагомим інструментом реалізації соціальної відповідальності університету є його фінансова стратегія та фінансові політики, які можливі та залежать від рівня фінансової автономії закладу. Фінансова стратегія (яка може існувати як окремий документ або бути елементом загальноуніверситетської інституційної стратегії), фінансові політики разом з іншими університетськими політиками забезпечують фінансову стабільність університету, економічний добробут персоналу, гарантують тривкість академічних традицій і створюють основу для практикування соціальної відповідальності, її реалізації через освітню та дослідницьку діяльність або управлінську і господарську. Фінансові політики університету, які існують у вигляді положень, інструкцій, настанов, виконують роль роз'яснень для працівників і студентів, інших зовнішніх і внутрішніх стейкхолдерів університету, забезпечують злагоджену роботу університетських підрозділів. У кожній політиці закладена відповідальність працівників за забезпечення власною діяльністю соціальної стабільності та економічної стійкості університету.

Таким чином, парадигма повоєнного відновлення, яка одночасно передбачає економічну модернізацію, європеїзацію, суспільні трансформації та інноваційний розвиток, не може бути реалізована без участі університетів та інших знанневих інституцій. Визнання

цього факту університетами ставить перед академічною спільнотою, університетським керівництвом, управлінцями та посадовцями у сфері вищої науки питання:

1) про шляхи легітимізації участі закладу вищої освіти у процесах і проєктах відновлення;

2) про способи залучення, включення представників академічного середовища до проєктних команд із відновлення.

Взаємодія університетів із громадами та суспільством, включно з їх участю у процесах повоєнного відновлення, має плануватись на стратегічному рівні, через третю – соціальну – місію університету, реалізовуватись через політику соціальної відповідальності. Відповідно, потребуватимуть перегляду місії університету, його стратегічні цілі, політики та механізми їх реалізації. Важливо, щоб соціальна відповідальність була наскрізною політикою університету та охоплювала більшість / усі сфери і функції університетської діяльності: викладання і навчання, дослідження, управлінську та господарську діяльність, самоврядування тощо. Усі члени університетської спільноти (студенти, науково-педагогічний персонал) мають бути суб'єктами соціальної відповідальності університетів, залученими до вироблення та реалізації політики соціальної відповідальності.

Для активного залучення персоналу та студентів до реалізації соціальної відповідальності потрібні:

1) налагоджені внутрішні комунікації, насамперед роз'яснення щодо соціальної відповідальності університетів, третьої місії, суспільної значущості взаємодії університетів і суспільства та користі, яку обидві сторони можуть отримати від такої взаємодії;

2) система заохочень, визнання, винагород за діяльність із реалізації соціальної відповідальності університетів.

Університетська автономія є передумовою реалізації соціальної відповідальності університетів. Академічна автономія дасть можливість планувати та визначати зміст освітніх програм і наукових досліджень, включаючи до курикулумів, силабусів тематику соціальної відповідальності, взаємодію з громадою, суспільне служіння; кадрова автономія надасть можливість ураховувати заходи з реалізації соціальної відповідальності у навантаженні науково-педагогічних працівників, відзначати й нагороджувати персонал і студентство за їхній внесок у реалізацію третьої університетської місії; інституційна автономія зумовить внесення змін до організаційної структури університету, інших закладів вищої освіти, заснування посад, відповідальних за суспільну взаємодію, активізацію та реалізацію соціальної відповідальності; фінансова автономія забезпечить фінансову підтримку заходам із реалізації соціальної відповідальності, виділення коштів університетського бюджету (кошторису) на соціально відповідальні інвестиції, взаємодію з громадами.

Університетське лідерство як усвідомлення відповідальності університетської спільноти за збереження й розвиток закладу вищої освіти, відновлення, соціально-економічний поступ країни та майбутнє української нації є першоосновою довгоочікуваних суспільних трансформацій.

Додаток 3

Список публікацій працівників відділу взаємодії університетів та суспільства Інституту вищої освіти за темою соціальної відповідальності

Радимо ознайомитися та сподіваємось на корисність публікацій Інституту вищої освіти НАПН України, присвячених актуальним проблемам вищої освіти. URL: <https://ihed.org.ua/publications/>

Монографія, препринти (аналітичні матеріали):

1. Політика та механізми реалізації соціальної відповідальності університетів України в умовах війни та під час повоєнного відновлення: монографія / О. Оржель, М. Бойченко, О. Петроє, О. Литовченко, К. Трима, Н. Шофолова, Л. Червона, О. Бульвінська; за ред. С. Калашнікової, О. Оржель. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2023. – 128 с. URL: DOI: <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-62-9-2023> URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2024/02/sots-vidp-univ_mon_2023-128p.pdf
2. Аналіз провідного вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо реалізації соціальної відповідальності університетів під час конфліктів, воєнних дій та повоєнного відновлення: препринт (аналітичні матеріали) / Є. Балджи, І. Власова, С. Калашнікова, В. Ковтунець, О. Литовченко, О. Оржель, В. Рябченко, К. Трима, Л. Червона, Н. Шофолова; за ред. С. Калашнікової та О. Оржель. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2022. – 145 с. DOI: <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-56-8-2022> URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/sots-vidp-univ_2022-145p.pdf
3. Теоретичні основи реалізації соціальної відповідальності університетів: препринт (аналітичні матеріали). І. Власова, С. Калашнікова, О. Оржель, В. Рябченко, К. Трима, Л. Червона; за заг. ред. С. Калашнікової та О. Оржель. — Електронне видання. — Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2021. — 161 с. DOI: <https://doi.org/10.31874/978-617-7644-52-0-2021> URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/sots-vidp-univ_2021-161p.pdf

Статті у наукових фахових та інших вітчизняних виданнях:

1. Балджи Є.В. Підвищення рівня соціальної відповідальності університетів (європейський досвід). Інноваційна педагогіка. 2022. №46. С. 203-207 DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/46.40>
2. Бойченко М. Виправлення іменувань речей: примус війни у освіті і суспільному житті. Філософія освіти. 2022. Том. 28 (1). С. 11-27. <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2022-28-1-1>
3. Бойченко М. Множинність філософських практик Григорія Сковороди у сучасному прочитанні. Філософська думка. 2023. № 2. С. 117-131. <https://doi.org/10.15407/fd2023.02.117>
4. Бойченко М. Щодо вжитку термінів «вартості» і «цінності» в українській філософії. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. 2023. 1(8), с. 9-13. <https://doi.org/10.17721/2523-4064.2023/8-2/8>
5. Бойченко М.І. Наскільки формальною є етика відповідальності? Філософська думка. 2021. № 1. С. 75-95. <https://dumka.philosophy.ua/index.php/fd/issue/view/50>
6. Бульвінська О. Механізми реалізації соціальної відповідальності університетів в умовах університетської автономії: європейський досвід. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. 2023. № 2. С. 102–112. DOI: <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2023.2.10> (0,9 д.а.)
7. Бульвінська О., Калінічева Г. Роль вищої освіти в розвитку цінностей Об'єднаної Європи під час повоєнного відновлення України. Проблеми освіти. 2023. № 2 (99). С. 24–43. DOI: <https://doi.org/10.52256/2710-3986.2-99.2023.02>

8. Власова І.В. Соціальне / суспільне залучення університету: аналіз міжнародних документів. Інноваційна педагогіка. 2021. Вип. 38. С. 215–218. URL: <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/38/45.pdf>
9. Власова І.В. Соціальна відповідальність університетів: досвід Великої Британії. Інноваційна педагогіка. 2022. Вип. 50. С. 191–194. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/50/part_1/39.pdf.
10. Власова І.В. Фінансування залучення університетів до співпраці з громадою: досвід Великої Британії. Науковий часопис Національного Педагогічного Університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 88 : збірник наукових праць. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. – С. 51 – 55 URL: <https://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/88/10.pdf>.
11. Калашнікова, С., Власова, І.. Розширення фінансової автономії університетів як інструмент підвищення їх соціальної відповідальності // Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство» . – 2022. - № 1 (13). – С. 55-69 DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2022-13-55-69>
12. Калашнікова, С., Оржель, О.. Оптимізація мережі закладів вищої освіти: теоретичні особливості та практичні рекомендації // Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство» . – 2022. - № 2 (8). – С. 89-129 (3 д.а) DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2022-13-89-129>
13. Литовченко О.С. Соціальна відповідальність університету як інструмент розвитку місцевої громади // Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство» № 2 (12) 2021 р. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2021-12-2-263-272>
14. Нестерова М., Оржель О. Соціальна інклюзія як запорука успішної співпраці університетів та громад. Вища освіта України, 2023, №3. <https://journals.udu.kyiv.ua/index.php/vou/issue/view/14>
15. Оржель, О. University Social Mission in the Wartime under Knowledge Society. Міжнародний науковий журнал «Університет і лідерство. 1(13), 2022. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2022-13-26-36>
16. Оржель, О. Інновації у вищій освіті: навчання через служіння. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. № 1 (2022). С.76-81. DOI: <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2022.1.8>
17. Оржель, О. Нестерова, М. The Case of REDU Project: Matching the Needs of Displaced Universities with the Future of Ukraine. Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство», 2022 Вип. 14, с. 42-55 <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2022-14-42-55>
18. Петроє О., Шофолова Н. Третя місія університетів: досвід Італії для України з імплементації й оцінювання. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка. 2023. Випуск 1(17). С.46-55. <https://pedvisnyk.knu.ua/index.php/pedagogy>
19. Рябченко В. Корпоративна академічна нечесність як проблема соціальної відповідальності університету. Неперервна професійна освіта: теорія і практика, 2021, 2, 16–24. <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2021.2.2>
20. Рябченко В. Світоглядна компетентність як визначальний чинник забезпечення соціальної відповідальності за сталий розвиток сучасного суспільства //Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки. – Вип. 1(89) – 2021. – С. 88-101. DOI: [https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.1\(89\).2021.88-101](https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.1(89).2021.88-101)
21. Рябченко В., Бульвінська О. Автономія університетів для сталого розвитку суспільства: результати The Times Higher Education Impact Rankings 2022. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. 2022. № 4. С. 77–86. DOI: <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2022> .
22. Рябченко В.І. Соціально відповідальна взаємодія університетів та суспільства у вимірах сталого розвитку: теоретико-методологічні засади. Неперервна професійна освіта: теорія і практика (серія педагогічні науки), 2022, № 1(70), с.38-48 <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2022.1.4>
23. Трима К., Сальнікова Н. Аналіз поглядів представників громадських організацій на соціальну відповідальність університетів: кейс Маріупольського державного університету Проблеми освіти. № 2. 2021. С.40-52. <https://imzo-journal.org.ua/index.php/journal/article/view/35>

24. Шофолова, Н. (2022). Фінансова політика закладів вищої освіти. Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство», Вип. 13, с. 70-80. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2022-13-70-80>.

25. Шофолова, Н. (2023). Фінансові аспекти реалізації соціальної відповідальності університетів // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки». №5. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-5-8927>

26. Boichenko M. Calling of education: challenges and achievements of independence Philosophy of Education. 2021. V. 27. № 1. P. 24-41. <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2021-27-1-2>

27. Chervona L., Bulvinska O. Social and Cultural Determinants of the University Social Responsibility. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. 2021, № 1. С. 25-31. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36715/1/O_Bulvinska_NPO_2021_2_NDLO.pdf

28. Tryma, K. (2023). Designing and creating MOOCs: the experience of the University of Bayreuth. International Scientific Journal of Universities and Leadership, 15, 103-112. <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2023-15-103-112>. <https://ul-journal.org/index.php/journal/article/view/216>

Статті, що індексуються у Scopus і Web of Science Core Collection:

1. Boichenko M. Human Evolution: the Limits of Technocentrism. Anthropological measurements of philosophical research. #19. 2021. P. 15-22. <http://ampr.diit.edu.ua/article/view/235956/234343> Doi: <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i19.235956>

2. Boichenko M., Bogdanov V., Vorobyova L., Komakha L. Perspectives and Limits of Artificial Intelligence Development: Stanislaw Lem's Ideas Today. AIP Conference Proceedings 2656, 020020 (2022); <https://aip.scitation.org/doi/abs/10.1063/5.0106369>. <https://doi.org/10.1063/5.0106369>

3. Boichenko M., Shevchenko Z., Rylova O., Karpenko I., and Guzhva A. Conceptual levels of the managing of gender conflicts in the field of education in the framework of sustainable development of society. SHS Web of Conferences 141, 03013 (2022). <https://doi.org/10.1051/shsconf/202214103013>

4. Boichenko M., Zinchenko V., Polishchuk O., Drach I. Transformations of Global Cooperation Processes as a Strategy of Sustainable Social Development in the Context of Research and Education. E3S Web of Conferences 277, 02001 (2021). ICEES 2021. https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2021/53/e3sconf_icees2021_02001.pdf <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202127702001>

5. Boichenko M., Zubchuk O., Sytnyk G., Levkulych V. New tendencies of sustainable development: providing personal security and quality of life as a new national security paradigm E3S Web of Conferences 277, 02003 (2021). ICEES 2021. https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/pdf/2021/53/e3sconf_icees2021_02003.pdf <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202127702003>

6. Boichenko, M.I. (2022). Self-Unfolding of the Phenomenon of Hryhorii Skovoroda. Anthropological Measurements of Philosophical Research, (22), 5-13. <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i22.271302> <http://ampr.diit.edu.ua/article/view/271302>

7. Chervona L., Chornoivan H., Grynko O., Myroshnychenko S. Implementation of the strategy of sustainable development in the model of critical theory of society and education system. E3S Web of Conferences. Vol. 277, 06005. P. 1-7. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202127706005>

8. D.Svyrydenko; N.Krokhmal; L.Chervona. Social Responsibility as a Basis for Implementing the Goals of Sustainable Development in the Context of the COVID-19 Pandemic. Philosophy and Cosmology. 2023. №30. P.77-87. DOI: 10.29202/phil-cosm/30/7 <http://ispcjournal.org/30-7/>

9. Orzhel O., Trofymenko M., Porkuian O., Drach I., Halhash R., Stoyka A. Displaced universities in Ukraine: Challenges and optimal development models. European Journal of Education, 2023, volume 58, issue 4, p. 629-646. <https://doi.org/10.1111/ejed.12581>

10. Tryma K. The Analysis of Students' Opinions about the Social Responsibility Of Ukrainian Universities. *Journal of Education, Culture and Society*. Vol. 13 No. 2 (2021). 527-538. <https://iecs.pl/index.php/iecs/article/view/1354>
11. Tryma K., Slyusarenko O., Shuplat A., Dubrova O., Popova Yu. (2022). Social Responsibility of Higher Education Influenced by the Development of Digital Technologies and Industry 4.0. *International Journal of Computer Science and Network Security*. Vol. 22, No. 9, 521-526. Retrieved from http://search.iicsns.org/02_search/02_search_03.php?number=202209067 DOI: <http://10.22937/IJCSNS.2022.22.9.67>
12. Zinchenko V., Boichenko M., Levkulych V., Samchuk Z., Polishchuk O., Debych M. (2023). Control of AI or Control over AI. *AIP Conference Proceedings*, Issue 2948, Volume 1, 020002. <https://doi.org/10.1063/5.0165266>
13. Zinchenko V., Boichenko M., Slyusarenko O., Popovych M., Iehupov M., Bazeliuk V. (2023). New dimensions and dead ends in AI development: impact and responsibility of science and higher education. *E3S Web of Conferences* 419(2): 02001. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202341902001>
14. Zinchenko V., Boichenko M., Slyusarenko O., Popovych M., Radchenko L., Polishchuk O. (2023). Science trends and Digital immortality: AI accelerates movement towards an unattainable goal. *E3S Web of Conferences* 419(2): 02002. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202341902002>
15. Zinchenko, V., & Boichenko, M. (2022). Buddhist economics as a return to rational model of economic management. *Journal of Philosophical Economics: Reflections on Economic and Social Issues*, XV(1), 227-244. <https://doi.org/10.46298/jpe.10032> ; <https://jpe.episciences.org/10828>

Статті в іноземних журналах, що індексуються в інших науко-метричних базах даних:

1. Червона Л., Лакуша Н. Освіта в інтересах сталого розвитку та соціальна відповідальність університету. *Science and education for sustainable development. Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts University of Technology. Publishing House of University of Technology, Katowice, 2022. P. 682-688. DOI: <https://10.54264/M005>*
2. Bulvinska O., Protsenko O., Kalinicheva H. Higher Education as a Space for Forming the Values of United Europe. *Multidisciplinary Journal of School Education*, 2023. № 12 (1 (23)). DOI: <https://doi.org/10.35765/mjse.2023.1223.04>
3. Chervona L., Zinchenko V. Fialko N., Iehupov M. Social transformations and Prospects for the Development of the Education System. *American Research Journal of Humanities and Social Sciences*. 2021. Vol. 7. Issue 1. P. 1-6. <https://www.arjonline.org/american-research-journal-of-humanities-and-social-sciences/volume-7>
4. Orzhel, O., Petroye, O., Shofolova, N., Lytovchenko, O. Social responsibility in Ukrainian HEIs: sociological analysis of current situation and key trends during the war. *GEOPOLITICAL, SOCIAL SECURITY AND FREEDOM JOURNAL, GSSFJ*, 2023. <https://sciendo.com/journal/GSSFJ>
5. Ryabchenko, V. & Tryma, K. (2023). Interaction and development of university and society through the prism of social responsibility. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 5 (8), 243-258. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2932913>
6. Ryabchenko, V. Universities and society: problems of cooperation and development / PNAP. – *Scientific Journal of Polonia University*, 45(2), 133-142. <https://doi.org/10.23856/4514>
7. Tryma K. Cooperation between non-governmental organizations and departmental higher education institutions in Ukraine. *Educational Processes Management: Development in Reform Context*. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2021, pp.308. P.88-95. <https://www.wszia.opole.pl/strona-glowna/jestem-studentem/biblioteka/ebooki-dla-studentow/>
8. Tryma K. Social responsibility of Ukrainian HEIs under the influence of COVID-infodemic. Impact of Infodemic on Organizational Performance. *IGI Global. Pennsylvania, USA, 2021. P. 89-104.*

DOI: 10.4018/978-1-7998-7164-4. <https://www.igi-global.com/chapter/covid-19-infodemic-and-social-responsibility-of-ukrainian-higher-education-institutions/278928>

9. Tryma K., Chervona L. Social Responsibility of University: the student aspect. International Journal of Social and Educational Sciences. Volume 4, Issue 7, 641 – 656. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/usbed/issue/70167/1140604>

10. Tryma K.A., Stadnichenko O.I., Salnikova N.V. Euroscepticism and the politics of memory: the case of Czech Republic, Poland and Germany. Регіональні студії, 2023. 1 (32), 30-36. <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/32/4.pdf>

11. Tryma, K., Zinchenko V., Chervona L., Krokhmal N., Bulvinska O., Foundations, Crisis, and Perspectives of the Neoliberal Model of the Education System. Asia-Pacific Journal of Educational Management Research. Vol.7, №.1, 2022. URL: https://gvpress.com/journals/AJEMR/vol7_no1/vol7_no1_2022_06.html

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Олена ОРЖЕЛЬ, доктор наук з державного управління, головний науковий співробітник відділу взаємодії університетів та суспільства Інституту вищої освіти НАПН України, керівник наукового дослідження «Політика та механізми реалізації соціальної відповідальності університетів України в умовах війни та під час повоєнного відновлення країни», <https://ihed.org.ua/about/staff/orzhel-olena-yuriyivna/> ;

Ольга ПЕТРОЄ, доктор наук з державного управління, професор, головний науковий співробітник відділу взаємодії університетів та суспільства Інституту вищої освіти НАПН України, науковий редактор, <https://ihed.org.ua/about/staff/petroye-olga/> ;

Наталія ШОФОЛОВА, кандидат економічних наук, доцент, завідувач відділу взаємодії університетів та суспільства Інституту вищої освіти НАПН України, <https://ihed.org.ua/about/staff/shofolova-nataliya/> ;

Олена ЛИТОВЧЕНКО, молодший науковий співробітник відділу взаємодії університетів та суспільства Інституту вищої освіти НАПН України, <https://ihed.org.ua/about/staff/lytovchenko-olena/> .

Наукове видання

О. Оржель, О. Петроє, Н. Шофолова, О. Литовченко

Соціальна відповідальність у закладах вищої освіти України:
результати соціологічного опитування

Аналітична доповідь

За наук. ред. О. Петроє

Інститут вищої освіти НАПН України
вул. Бастіонна, 9, м. Київ, 01014
тел./факс (044) 286-68-04
e-mail: ihed@ihed.org.ua
web: www.ihed.org.ua